

**SEJMIK
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

POZNAŃ - LIPIEC - 2000

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego przygotował interdyscyplinarny zespół autorów złożony z ludzi nauki i praktyki gospodarczej, głównie z Akademii Ekonomicznej, Akademii Rolniczej w Poznaniu i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza oraz innych instytucji. Zespół, **kierowany przez prof. dr hab. Lucynę Wojtasiewicz**, został wyłoniony w wyniku przetargu ogłoszonego przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego, wygranego przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu.

Współwykonawcą części zadań była Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie.

Projekt Strategii powstał także w oparciu o:

- *„Raport o stanie Województwa Wielkopolskiego” i „Diagnozę stanu województwa”, opracowane przez Departament Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Urzędu Marszałkowskiego*
- *wydatną pomoc i konsultacje merytoryczne Dyrektorów Departamentu Strategii, dr. inż. Eugeniusza Grabowskiego i dr. Mieczysława Borówki oraz nadzór nad całością prac - Członka Zarządu Województwa Wielkopolskiego - Wojciecha Jankowiaka.*

We wszystkich fazach prac nad strategią aktywny i twórczy udział brała **Komisja Strategii i Rozwoju Sejmiku Województwa Wielkopolskiego**, kierowana przez **dr Annę Górną-Kubacką**.

Zarząd Województwa Wielkopolskiego dziękuje wszystkim Osobom, Organizacjom i Instytucjom, które – poprzez zgłaszanie opinii, uwag i propozycji – pomagały w tworzeniu Strategii. **Bylibyśmy zaszczyceni, gdyby poniższy kształt Strategii mógł być uznany za nasze wspólne dzieło.**

Gdy nie wiesz, do jakiego portu zmierzasz,

pomyślne wiatry nie będą ci wiały

SENEKA

Prace nad strategią dobiegają końca. Przez wiele miesięcy zbieraliśmy informacje o regionie i diagnozowaliśmy jego stan. Stosując procedury planowania strategicznego oraz uwzględniając wyniki konsultacji społecznej, zespół opracowujący projekt strategii określił docelowy obraz województwa, czyli jego wizję. Sformułowane zostały też kierunki rozwoju i sposoby osiągania celów.

Niebawem przyjdzie czas na wdrażanie ustaleń. Będziemy budować programy oraz realizować projekty.

Proces tworzenia strategii, którego ważną częścią była dyskusja społeczna, uruchomił szeroki obszar aktywności. Rodzą się już inicjatywy realizacji wielu przedsięwzięć, szczególnie wśród samorządów lokalnych. Powstają związki łączące wiele podmiotów dla realizacji wspólnych celów.

Strategia staje się drogowskazem dla wszystkich, nie tylko dla samorządu wojewódzkiego. Jej zapisy, to nie tylko zbiór zasad podziału przyszłego budżetu rozwojowego województwa, czy spodziewanych środków pomocowych. To także wielka zbiorowa inspiracja do racjonalnych działań na rzecz rozwoju naszego regionu.

Strategia jest dokumentem, który proponuje zbiór zasad działania wszystkim, którzy mogą i chcą wpływać na zmianę naszego regionu. Dlatego dyskusja o strategii oraz o sposobach jej wdrażania sprowadzała się głównie do odpowiedzi na pytanie: **jaka część swych działań i możliwości możemy podporządkować celom wspólnym?**

Równie ważne, jak to, czego potrzebujemy, jest to, co możemy sami dla Wielkopolski uczynić. Tylko takie myślenie tworzy solidarne podstawy rozwoju. Znając tylko potrzeby trudno byłoby zbudować odpowiednie zaplecze wdrażania zapisów strategii.

Obok funkcji wskazującej zasady gospodarowania środkami budżetu województwa, są również funkcje promocyjna i informacyjna strategii. Dokument ten ma integrować i promować wspólne idee, a tych, którzy nie są jeszcze w pełni świadomi możliwości wspólnych działań, o tym informować.

Strategia przez to, że jest pionierska (w historii Wielkopolski), nie jest dokumentem do końca doskonałym. Nie wszystkie też zapisy mogą uzyskać pełną akceptację społeczną. To nie jest możliwe.

Nie jest także strategia dokumentem zamkniętym. Jej treść będzie można doskonalić w miarę zmian warunków działania. Realia spowodowały, iż wiele rozstrzygnięć strategicznych trzeba obecnie rozstrzygać tylko w oparciu o przypuszczenia i prawdopodobną projekcję najbliższej przyszłości.

Jeśli strategia spowoduje, że choć niewielki ułamek naszej aktywności, z natury rzeczy egoistycznej, uda się zaangażować do osiągania wspólnych celów, będzie to naszym największym, wspólnym sukcesem.

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Spis treści

1. WPROWADZENIE	1
1.1. PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO	2
1.2. PRZEDMIOT, ZADANIA I ZAKRES	2
1.3. PODSTAWY INFORMACYJNE I METODYKA OPRACOWANIA	5
2. ANALIZA STRATEGICZNA	9
2.1. ANALIZA POTENCJAŁU WEWNĘTRZNEGO (SILNE I SŁABE STRONY WOJEWÓDZTWA)	10
2.2. ANALIZA OTOCZENIA (SZANSE I ZAGROŻENIA)	15
2.3. OBRAZ POTRZEB, DĄŻEŃ I MOTYWACJI	18
2.3.1 POTRZEBY, DĄŻENIA I MOTYWACJE MIESZKAŃCÓW (GOSPODARSTW DOMOWYCH)	18
2.3.2. POTRZEBY, DĄŻENIA I MOTYWACJE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH	20
2.3.3 POTRZEBY, DĄŻENIA I MOTYWACJE STRUKTUR SAMORZĄDOWYCH	20
3. OGÓLNA KONCEPCJA PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA	23
3.1. PRZESŁANKI KSZTAŁTOWANIA PRZYSZŁOŚCI	24
3.2. DYLEMATY	24
3.2.1 DYLEMAT PIERWSZY	25
3.2.2 DYLEMAT DRUGI	26
3.2.3 DYLEMAT TRZECI	26
3.3. WIZJA WOJEWÓDZTWA I JEGO MISJA	27
3.4. STRATEGICZNE CELE ROZWOJU	28
3.5. PRIORYTETY	31
4. PROJEKCJA ROZWOJU GŁÓWNYCH DZIEDZIN	35
4.1. SPOŁECZEŃSTWO	36
4.1.1. PROGNOZY DEMOGRAFICZNE	36
4.1.2. KSZTAŁTOWANIE RYNKU PRACY – PROGRAM GOSPODAROWANIA ZASOBAMI LUDZKIMI	38
4.1.3. JAKOŚĆ ŻYCIA	41
4.2. PRZESTRZEŃ	44
4.2.1. GOSPODARKA ZASOBAMI I OCHRONA PRZYRODY	44
4.2.2. ZACHOWANIE I ROZWÓJ ŚRODOWISKA KULTUROWEGO	52
4.2.3. ŁAD PRZESTRZENNY I ROZWÓJ SIECI OSADNICZEJ	54
4.2.4. RÓWNOWAŻENIE SYSTEMU TRANSPORTOWEGO I ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	55
4.3. GOSPODARKA	59
4.3.1. PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO	59
4.3.2. ROLNICTWO I ROZWÓJ WSI	61
4.3.3. TURYSTYKA	69
4.3.4. NAUKA, JEJ INNOWACYJNE ODDZIAŁYWANIE NA GOSPODARKĘ I SPECJALISTYCZNE USŁUGI WYŻSZEGO RZĘDU ²⁸	71
5. WOJEWÓDZKIE PROGRAMY STRATEGICZNE	73
5.1. PROGRAM PRACA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	74
5.2. PROGRAM EDUKACJA	80
5.3. PROGRAM INFRASTRUKTURA	83
5.4. PROGRAM WIEŚ I ROLNICTWO	86
5.5. PROGRAM OCHRONA ŚRODOWISKA	98
5.5.1 MIESZKALNICTWO I ŁAD PRZESTRZENNY	98
5.5.2 ROLNICTWO	100
5.5.3 PRZEMYSŁ I ENERGETYKA	102
5.5.4 TRANSPORT	104
5.5.5 REKREACJA I TURYSTYKA	104
5.5.6 OCHRONA PRZYRODY I LEŚNICTWO	105
6. ZAKOŃCZENIE	107
6.1. PROCEDURA DAJSZYCH PRAC	108
6.2. MONITORING	108
6.2.1. PRZEDMIOT MONITORINGU	109
6.2.2. PODMIOTY MONITORINGU	110
6.2.3. STRUKTURA MONITORINGU	110
6.2.4. ZAKRES RZECZOWY MONITORINGU	111
6.3. PROMOCJA WOJEWÓDZTWA	112
7. SPIS RAPORTÓW	117
8. SKŁAD ZESPOŁU WYKONAWCÓW	118

1. WPROWADZENIE

1.1. Podstawy prawne opracowania Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego

Podstawami prawnymi opracowania Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego są:

- ✱ postanowienia ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. 1998 r., nr 91),
- ✱ postanowienia ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz. U. 1998 r., nr 96, poz. 603, sprost. Dz. U. 1998 r., nr 104, poz. 656),
- ✱ postanowienia ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 1999r., nr 15),
- ✱ umowa z dnia 10 listopada 1999 r. zawarta między Województwem Wielkopolskim reprezentowanym przez Marszałka Województwa Wielkopolskiego a Akademią Ekonomiczną w Poznaniu reprezentowaną przez Rektora, wraz z załącznikiem nr 1 określającym koncepcję opracowania projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego i załącznikiem nr 2 przedstawiającym szczegółowy harmonogram rzeczowo-finansowy opracowania projektu Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego.

1.2. Przedmiot, zadania i zakres

Strategia dotyczy rozwoju województwa we wszystkich zasadniczych aspektach życia jego mieszkańców, gospodarki i środowiska.

STRATEGIA ODPOWIADA NA TRZY PODSTAWOWE PYTANIA:

- **DO CZEGO POWINNIŚMY DĄŻYĆ W KSZTAŁTOWANIU ROZWOJU NASZEGO WOJEWÓDZTWA (WIZJA PRZYSZŁOŚCI),**
- **CO POWINNIŚMY STARAĆ SIĘ OSIĄGNAĆ W PERSPEKTYWIE 15-20 LAT (CELE STRATEGICZNE),**
- **W JAKI SPOSÓB, TZN. CZYIMI SIŁAMI, JAKIMI ŚRODKAMI, PRZY JAKICH ROZWIĄZANIACH ORGANIZACYJNYCH ITD., CHCEMY ZREALIZOWAĆ NASZE ZAMIERZENIA (PRZEDSIĘWZIĘCIA, SPOSOBY DZIAŁANIA).**

W sumie, **Strategia obejmuje ustalenia o trojakim charakterze:** koncepcyjnym, programowym i projektowym. Nurt **koncepcyjny** ma za zadanie stworzenie wizji rozwojowej województwa jako całości i poszczególnych składowych jego systemu społeczno-gospodarczego, kulturowego i przyrodniczego. Nurt **programowy** określa drogi realizacji wizji rozwojowych. Nurt **projektowy** to zespół przedsięwzięć, będących operacyjnym wyrazem zapisów zawartych w nurcie programowym.

CAŁOŚĆ ZAGADNIEŃ BĘDĄCYCH PRZEDMIOTEM STRATEGII UJĘTA JEST W TRZECH BLOKACH TEMATYCZNYCH O NASTĘPUJĄCEJ TREŚCI:

SPOŁECZEŃSTWO

- ✱ Prognozy demograficzne.
- ✱ Zachowanie i rozwój środowiska kulturowego.
- ✱ Kształtowanie rynku pracy – program gospodarowania zasobami ludzkimi.
- ✱ Jakość życia.

PRZESTRZEŃ

- ✱ Gospodarka zasobami i ochrona środowiska.
- ✱ Ład przestrzenny i rozwój sieci osadniczej.
- ✱ Równoważenie systemu transportowego i rozwój infrastruktury technicznej.

GOSPODARKA

- ✱ Przeobrażanie struktury i technologii gospodarki (wraz z programem rozwoju przedsiębiorczości, innowacyjności i konkurencyjności).
- ✱ Rozwój wybranych dziedzin gospodarki, w tym: przemysł, budownictwo, rolnictwo, turystyka.
- ✱ Rozwój nauki i specjalistycznych usług wyższego rzędu.

► **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MA CHARAKTER KOMPLEKSOWY (CAŁOŚCIOWY) I DLATEGO – OPRÓCZ SFERY DECYZJI SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA – MIESZCZĄ SIĘ W NIEJ SPRAWY:**

► **KTÓRYMI ZAJMUJĄ SIĘ ORGANA CENTRALNE PAŃSTWA I TERENOWA ADMINISTRACJA RZĄDOWA,**

► **KTÓRE SĄ PRZEDMIOTEM DZIAŁANIA SAMORZĄDÓW POWIATOWYCH I GMINNYCH,**

► **KTÓRE NALEŻĄ DO DECYZJI AUTONOMICZNYCH PODMIOTÓW ŻYCIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO (POSZCZEGÓLNYCH OSÓB, GOSPODARSTW DOMOWYCH, PRZEDSIĘBIORSTW, WSZELKICH ORGANIZACJI GOSPODARCZYCH I INSTYTUCJI ŻYCIA PUBLICZNEGO).**

W KONSEKWENCJI STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA JEST ADRESOWANA DO WSZYSTKICH KREATORÓW ROZWOJU, A NIE TYLKO DO SAMORZĄDOWYCH WŁADZ WOJEWÓDZTWA. ADRESATAMI STRATEGII SĄ:

- ✱ mieszkańcy regionu we wszystkich ich zbiorowościach i strukturach organizacyjnych,
- ✱ władze samorządowe poziomów wojewódzkiego, powiatowego i gminnego, władze państwowe: centralne i terenowe,
- ✱ lokalne, regionalne i zewnętrzne podmioty gospodarcze, zarówno istniejące, jak i potencjalne (inwestorzy lokalni, regionalni, krajowi i zagraniczni),

- ✱ regionalne i lokalne agencje rozwoju, izby przemysłowo-handlowe, biura promocji i rozwoju, instytucje wspierania przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości, stowarzyszenia na rzecz rozwoju,
- ✱ banki, kasy, fundusze itp.,
- ✱ związki zawodowe, stowarzyszenia zawodowe, organizacje społeczne, związki wyznaniowe,
- ✱ szkoły, placówki naukowo-badawcze, parki technologiczne, technopole,
- ✱ instytucje użyteczności publicznej,
- ✱ placówki dysponujące funduszami pomocowymi, zagranicznymi i krajowymi,
- ✱ parlamentarzyści i partie polityczne,
- ✱ współpracujące jednostki zagraniczne (regiony, miasta i gminy partnerskie, instytucje i organa wspierające).

Równocześnie Strategia jest dokumentem własnym (po uchwaleniu – normą prawną) samorządu województwa.

W Strategii wymienione są dwie grupy jednostek współpracujących z samorządem wojewódzkim: **grupa partnerów** – są to jednostki współpracujące na zasadzie wspólnego ponoszenia nakładów (np. samorządy gminne i powiatowe), oraz **grupa sojuszników** – są to jednostki wspomagające realizację Strategii różnymi swoimi działaniami (np. parlamentarzyści, grupy lobbingu).

STRATEGIA MA TRZY FUNKCJE:

- ✱ **Funkcja pierwsza** - to bezpośrednia podstawa do działań organów samorządu wojewódzkiego w tych dziedzinach i w tych zakresach, które wynikają z kompetencji samorządu.
- ✱ **Funkcja druga** – to pośrednie oddziaływanie (informacyjne, inspiracyjne, mobilizujące, organizacyjne, edukacyjne, a także pomocowe) względem podmiotów autonomicznych tak, aby podmioty te poprzez swą działalność, realizowaną w imię własnych dążeń, służyły celom rozwoju regionu.
- ✱ **Funkcja trzecia** - mająca szczególne znaczenie w obecnej dobie, to narzędzie w staraniach o uzyskanie zewnętrznych środków pomocowych, zwłaszcza ze źródeł Unii Europejskiej.

Strategia obejmuje obszar województwa wielkopolskiego w jego granicach administracyjnych i wewnętrznych strukturach terytorialnych ustalonych prawnie i obowiązujących od dnia 1 stycznia 1999 r.

CAŁOŚĆ UJEĆ KONCEPCYJNYCH ZAWIERA SIĘ W PERSPEKTYWIE CZASOWEJ RZĘDU 15-20 LAT (DOTYCZY TO RÓWNIEŻ PROGNOZ DEMOGRAFICZNYCH). NATOMIAST PROJEKTY ZADANIOWE MAJĄ HORYZONT BLIŻSZY I ZAWIERAJĄ SIĘ W GRANICACH PIERWSZEJ FAZY REALIZACJI, KTÓRĄ WIDZIMY W CZASIE DO ROKU 2005.

1.3. Podstawy informacyjne i metodyka opracowania

Strategia opiera się na wynikach wielu prac o różnym zakresie i charakterze. W szczególności bazuje na dwóch opracowaniach wykonanych w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego. Są to:

- *Raport o stanie województwa wielkopolskiego (sytuacja społeczno-gospodarcza)*, wyd. drugie, uzupełnione, Poznań, maj 1999.
- *Diagnoza stanu województwa*, Poznań, październik 1999.

Strategia województwa wielkopolskiego uwzględnia i wykorzystuje dotychczas wykonane prace studialne i koncepcyjne województw wchodzących w skład obecnego województwa wielkopolskiego i województw ościennych, a także opracowania dotyczące poszczególnych miast i gmin województwa wielkopolskiego, w tym zwłaszcza strategię rozwoju tych jednostek oraz studia uwarunkowań i kierunków ich zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto wykorzystano analizy i projekty udostępnione przez wszelkie instytucje (placówki) życia społeczno-gospodarczego województwa, takie jak agencje rozwoju, biura promocji, izby przemysłowo-handlowe, stowarzyszenia, związki, a także większe organizacje gospodarcze.

I wreszcie, **materiał źródłowy do opracowania Strategii stanowią** projekty (konceptje) krajowe i odnoszące się do Polski propozycje, założenia i ustalenia międzynarodowe, zwłaszcza w aspekcie włączenia do Unii Europejskiej (wyniki dotychczasowych prac negocjacyjnych).

Strategia rozwoju województwa nie jest sumą tych dokumentów. Jest pomyślana jako nowa całość, aktywnie wiążąca ustalenia częściowe.¹

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WYNIKA Z:

- **ROZPOZNANIA WEWNĘTRZNYCH CZYNNIKÓW ROZWOJU (ILOŚCIOWYCH I JAKOŚCIOWYCH) I OCENY MOŻLIWOŚCI ICH WYKORZYSTYWANIA,**
- **ROZPOZNANIA BARIER ROZWOJU I OCENY MOŻLIWOŚCI ICH POKONANIA LUB OMINIĘCIA,**
- **ROZPOZNANIA I PRZEWIDYWANIA POTRZEB, OCZEKIWAŃ, ASPIRACJI, PRIORYTETÓW SPOŁECZEŃSTWA I PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH,**
- **ROZPOZNANIA ZEWNĘTRZNYCH WARUNKÓW ROZWOJU (W TYM: MODELU POLSKIEJ GOSPODARKI RYNKOWEJ ORAZ KSZTAŁTU I CHARAKTERU PAŃSTWOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ, JEJ CELÓW I ŚRODKÓW) Z UWZGLĘDNIENIEM RELACJI (PRZYSTAWANIA, PRZYDATNOŚCI) TYCH ROZWIĄZAŃ DO POTRZEB WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO,**
- **ROZPOZNANIA WYZWAŃ CYWILIZACYJNO-KULTUROWYCH ORAZ PRZEMIAN ZWIĄZANYCH Z TRANSFORMACJĄ GOSPODARKI POLSKI I WŁĄCZENIEM W STRUKTURY EUROPEJSKIE.**

Równocześnie zapisy Strategii są wyrazem wiedzy, wyobrażeń i poglądów grona autorów oraz licznych zespołów i poszczególnych osób współuczestniczących w jej tworzeniu, a ostatecznie – są wyrazem decyzji Sejmiku Województwa.

¹ Na użytek Strategii rozwoju województwa wynikające z różnych źródeł koncepcje, programy i projekty rozwojowe zostały zweryfikowane, uzupełnione, zaktualizowane i sprowadzone do stanu porównywalności.

STRATEGIA POWSTAWAŁA NA ZASADZIE SPOŁECZNEGO PARTNERSTWA.

Konsultacje i wymiana poglądów były prowadzone w różnych gremiach i dotyczyły różnych obszarów życia społeczno-gospodarczego województwa². Dla zachowania zasady społecznego partnerstwa przyjęto określony tryb pracy realizowanej w dwóch etapach:

ETAP I MIAŁ ZA ZADANIE PRZYGOTOWANIE WSTĘPNEGO PROJEKTU STRATEGII I OBEJMOWAŁ WYKONANIE NIŻEJ WYMIENIONYCH CZYNNOŚCI³:

- ✱ Przygotowanie założeń programowych do opracowania projektu Strategii,
- ✱ Określenie ogólnej wizji przyszłości województwa i jego pozycji w kraju oraz powiązań z zagranicą,
- ✱ Określenie celów strategicznych, ich zbioru i struktury hierarchicznej (drzewa celów),
- ✱ Wstępne określenie koncepcji głównych kierunków rozwoju w zakresie:
 - *środowiska kulturowego,*
 - *zagadnień demograficznych, rynku pracy i aktywizacji zasobów ludzkich,*
 - *jakości środowiska przyrodniczego i korzystania z jego zasobów,*
 - *ładu przestrzennego i sieci osadniczej,*
 - *systemu transportowego,*
 - *infrastruktury technicznej,*
 - *budownictwa mieszkaniowego i gospodarki mieszkaniowej,*
 - *infrastruktury społecznej i zaspokajania potrzeb zbiorowych,*
 - *nauki, szkolnictwa i specjalistycznych usług wyższego rzędu,*
 - *rolnictwa i gospodarki żywnościowej,*
 - *przeobrażeń wsi,*
 - *turystyki,*
 - *powiązania z otoczeniem krajowym i międzynarodowym.*

ETAP II POLEGAŁ NA ZASADNICZYM OPRACOWANIU PROJEKTU STRATEGII, KOŃCZĄCYM SIĘ RAPORTAMI FINALNYMI. W TYM ETAPIE WYKONANO NASTĘPUJĄCE CZYNNOŚCI:

- ✱ Przeprowadzenie procedury społecznego partnerstwa poprzez:
 - *organizowanie spotkań dyskusyjnych i seminariów konsultacyjno-informacyjnych dla różnych środowisk życia publicznego regionu,*
 - *organizowanie warsztatów dla przedstawicieli samorządów poszczególnych powiatów (z informacją o przebiegu prac i wymianą poglądów na temat przyszłości województwa i określonych jego obszarów),*
 - *wydawanie biuletynu Strategia Wielkopolski i opracowanie stron internetowych informujących o przebiegu prac nad Strategią;*
- ✱ Zebranie ocen i uwag przedstawionych przez różne gremia opiniujące,
- ✱ Zmodyfikowanie i rozwinięcie wstępnych założeń i koncepcji I etapu.

² Wyniki tych konsultacji zawarte są w materiałach będących w dyspozycji Departamentu Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Wielkopolskiego.

³ Przedstawiają je raporty etapowe będące w dyspozycji Departamentu Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Wielkopolskiego.

PONADTO OPRACOWANO:

- ✱ zasady montażu finansowania wybranych programów wojewódzkich,
- ✱ koncepcję monitoringu realizacji zapisów Strategii, a także koncepcję monitoringu zmian sytuacji społeczno-gospodarczej województwa.

Metodykę tworzenia projektu Strategii rozwoju województwa wypracowano w drodze poszukiwań. Wpłynęły na to dwie przyczyny:

- ✱ brak gotowych, jednoznacznych wzorców tworzenia strategii wojewódzkich, kwalifikujących się do zaadaptowania na użytek naszego województwa,
- ✱ istotne niedostatki w zakresie informacji.

Dlatego w finalnych zapisach jest różnicowany stopień szczegółowości i konkretyzacji w zależności od tego, czy mamy na uwadze pierwsze lata realizacji Strategii (do roku 2005), czy okresy dalsze. Podane są również założenia, przy których sformułowano koncepcje.

***Układ Strategii** odpowiada klasycznej strukturze tego typu opracowań. W pierwszym rzędzie prezentowana jest **analiza strategiczna**, w której w nawiązaniu do wyników poprzednich prac (Raportu o stanie województwa i Diagnozy) przedstawione są: potencjał województwa i warunki, jakie dla rozwoju województwa stwarza otoczenie, a także potrzeby, dążenia, motywacje mieszkańców i podmiotów gospodarczych. Następnie zarysowana jest **ogólna koncepcja przyszłości województwa** i sformułowane cele strategiczne oraz propozycje priorytetów, tzn. spraw najważniejszych i najpilniejszych.*

*Kolejna sprawa, **to przedstawienie projekcji rozwoju głównych dziedzin**, w tym: zasobów ludzkich, kształtowania rynku pracy i poprawy jakości życia; poprawy struktury przestrzennej województwa i perspektywy rozwoju wybranych sektorów gospodarczych. Ta część projektu Strategii jest próbą odpowiedzi na pierwsze z podanych na początku pytań, a mianowicie: do czego powinniśmy dążyć. Jest tu połączenie oczekiwań i hipotez rozwoju.*

*Na tle powyższych projekcji stworzone są zestawy zadań i przedsięwzięć ujęte w formie **wojewódzkich programów strategicznych** dotyczących pięciu najważniejszych obszarów działania w okresie, na jaki zbudowana jest Strategia. Są to zagadnienia: **pracy i przedsiębiorczości, edukacji, infrastruktury, wsi i rolnictwa, ochrony środowiska**. Jest to odpowiedź na dwa pozostałe pytania Strategii, a mianowicie, co powinniśmy stać się osiągnąć i jak to zrealizować.*

*W zakończeniu opracowania jest mowa o działaniach, które należałoby podjąć po ewentualnym zatwierdzeniu wojewódzkich programów strategicznych, a mianowicie: **tworzenie projektów określonych przedsięwzięć, prowadzenie monitoringu realizacji zapisów Strategii i przeobrażeń województwa oraz promocji województwa w kraju i za granicą.***

2. ANALIZA STRATEGICZNA

2.1. Analiza potencjału wewnętrznego (silne i słabe strony województwa)⁴

Województwo wielkopolskie jest jednym z 16 województw utworzonych z dniem 1 stycznia 1999 r. w ramach reformy administracji publicznej Polski. Jest w skali kraju województwem dużym. Ma powierzchnię 29 826 km² (2 miejsce, 9,53% całości obszaru Polski) i liczy około 3350 tys. mieszkańców (3 miejsce, udział w kraju 8,66%). Jest obszarowo porównywalne z niektórymi regionami Europy Zachodniej, np. z Brandenburgią – najbliższym nam położonym regionem niemieckim; jest większe od partnerskich regionów – Bretanii we Francji, prowincji Północnej Brabancji w Holandii czy Kraju Basków w Hiszpanii.

W swych obecnych granicach województwo wielkopolskie nawiązuje do historycznej Wielkopolski (Polonia Maior), chociaż poza granicami województwa pozostaje jeszcze pewna liczba gmin, które z Wielkopolską się utożsamiają i deklarują chęć włączenia się do jej obszaru.

Ogólnie rzecz biorąc, województwo wielkopolskie jest historycznie i kulturowo identyfikowalne, lecz równocześnie jest wewnętrznie bardzo zróżnicowane. Różnice dotyczą cech środowiska oraz zasobów przyrodniczych, zaludnienia i struktury sieci osadniczej, a także zainwestowania infrastrukturalnego i potencjału gospodarki. Uprzedzając dalsze, bardziej szczegółowe charakterystyki można powiedzieć, że – analogicznie jak cała Polska – mamy w Wielkopolsce swoją „ścianę wschodnią i północną”. Jest to wynik zaszłości historycznych, a także procesów stosunkowo nowych (z okresu transformacji systemowej Polski po roku 1989).

Województwo wielkopolskie ma liczne atuty rozwojowe, ale posiada też wiele niedoskonałości. Potencjał wewnętrzny województwa obrazuje poniższe zestawienie jego głównych silnych i słabych stron (tab.1).

⁴ Analizę oparto na informacjach zawartych w następujących źródłach:

1. Województwo wielkopolskie, Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Wydział Rozwoju Regionalnego, Poznań, listopad 1998.
2. Raport o stanie województwa wielkopolskiego (sytuacja społeczno-gospodarcza), wyd. drugie, uzupełnione, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań, maj 1999.
3. Diagnoza stanu województwa, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań, październik 1999.
4. E. Grabowski (opracowanie zespołowe), Bilans otwarcia oraz diagnoza stanu województwa wielkopolskiego. Materiały konferencyjne. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego w skali kraju i regionu, V Forum Ekologiczne, ABRYŚ, Poznań, marzec 2000.
5. Dostępne (w/g stanu na 1 stycznia 2000 r.) strategie rozwoju poszczególnych miast i gmin województwa wielkopolskiego oraz studia uwarunkowań i kierunków rozwoju (w części diagnostycznej).
6. Studia i analizy wykonane przez autorów projektu Strategii (wyniki zawarte są w raportach szczegółowych).

TAB. 1. OCENA POTENCJAŁU WEWNĘTRZNEGO WOJEWÓDZTWA

Silne strony	Słabe strony
Uwarunkowania przestrzenne	
• położenie w pasie priorytetów rozwojowych Wschód - Zachód	• nierównomierna dostępność komunikacyjna • nierównomierne rozmieszczenie infrastruktury gospodarczej
Środowisko przyrodnicze	
• przeciętnie dobry stan środowiska	• niewykorzystane w pełni walory przyrodnicze • niekorzystny bilans wodny • niski stopień lesistości • niska jakość wód płynących • niski stopień oczyszczania ścieków
Mieszkańcy, zasoby pracy, walory społeczne	
• względnie wysoka aktywność gospodarcza • duży udział dochodów z aktywności gospod. • stosunkowo wysoki poziom tożsamości regionalnej i względnie dobra organizacja życia społecznego w skali lokalnej • dobra opinia zewnętrzna o gospodarności wielkopolskiej • występowanie obszarów względnie równoważonego rynku pracy • potencjał intelektualny konkurencyjny na tle kraju • stosunkowo duży udział nakładów na innowacje • duża aktywność i integracja wewnętrzna społeczeństw lokalnych • zaangażowanie społeczne w sprawy przyszłości (formułowania strategii, wieloletnich planów inwestycyjnych)	• niski przyrost naturalny • starzenie się społeczeństwa • relatywnie zły stan zdrowotności (duża zachorowalność i śmiertelność w średnich grupach wieku) • niska mobilność zawodowa i przestrzenna • liczne obszary o wysokiej i utrzymującej się stopie bezrobocia • stosunkowo niski poziom płac • słaba międzynarodowa konkurencyjność potencjału intelektualnego (ograniczona do niektórych dziedzin) • słabe wykorzystanie nauki w gospodarce • niekorzystna pozycja „przetargowa” regionu w ubieganiu się o środki pomocowe • brak szerszej i aktywnej współpracy na poziomie ponadgminnym • nieumiejętność rozwiązywania konfliktów, (np. w sprawach składowisk odpadów)
Wypośażenie techniczne	
• znaczący postęp w infrastrukturze komunalnej i ochronie środowiska w części gmin • duża aktywność inwestycyjna części gmin	• zły stan i niedrożność sieci transportowej • niewykorzystane w pełni alternatywne formy transportu (wodnego, lotniczego i kolejowego) • zły i niewystarczający stan infrastruktury komunalnej • niewystarczający stan infrastruktury ochrony środowiska
Gospodarka	
• duży potencjał produkcyjny • stosunkowo wysoki poziom i dynamika PKB • stosunkowo wysoka wydajność przemysłu • wysoka atrakcyjność inwestycyjna wielu obszarów • wysoki udział kapitału zagranicznego • zróżnicowana struktura gałęziowa i wielkościowa • duży udział sektora prywatnego • dobry rozwój instytucji otoczenia biznesu • największy w kraju areal terenów rolniczych • ponadprzeciętna intensywność i efektywność produkcji rolnej • duży udział indywidualnych gospodarstw rolniczych (typ gospodarstwa domowego)	• niski udział sektorów „wysokiej szansy” (innowacyjnych) • liczne obszary o niskim potencjale gospodarczym • duży deficyt handlu zagranicznego • marginalizacja gospodarcza znacznej części obszaru • ponad połowa rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest gorsza od przeciętnej w kraju • duży udział obszarów o niskim poziomie rolnictwa • duże rozdrobnienie gospodarstw • duży odsetek gospodarstw słabo wyposażonych • trudności ze zbytem produktów rolnych • trudna sytuacja przemysłu przetwórczego • niski poziom sanitarny gospodarstw i zakładów przetwórczych

• duży odsetek gospodarstw oceniających się jako rozwojowe • wyższe niż średnio w kraju wyposażenia gospodarstw • zdrowa produkcja rolna • dobra baza surowcowa • nadwyżki produktów rolnych	• braku pełnej podmiotowości finansowej samorządu wojewódzkiego
Potencjał finansowy	
• duże zaangażowanie części gmin w samofinansowanie rozwoju	• słaby dostęp do środków pomocowych

Źródło: zestawienie oparto na tab. IV z Diagnozy stanu województwa wielkopolskiego, Urząd Marszałkowski, Poznań 1999 oraz na raportach sektorowych poszczególnych członków zespołu autorskiego projektu Strategii.

Jak widać, stan, z jakim województwo wielkopolskie „startuje” do przyszłości projektowanej w Strategii, jest złożony.

PRZESTRZEŃ WOJEWÓDZTWA CHARAKTERYZUJE SIĘ NASTĘPUJĄCYMI CECHAMI:

- województwo jest zróżnicowane pod względem przyrodniczym, przy czym występują zwarte obszary o walorach przyrodniczych liczących się w skali ponadregionalnej, a nawet ponadkrajowej, a 1/3 powierzchni to obszary chronione ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe,
- występują obszary ekologicznego zagrożenia (Poznań, rejon Konina i Turku), obszary zagrożenia powodzią (tereny wzdłuż Warty, Noteci, Prosny, Lutyni, Kanału Obry i Baryczy), leje depresyjne (subregion koniński), bardzo liczne obszary o nieuregulowanej gospodarce odpadami,
- zbyt niska jest lesistość,
- występuje niekorzystny bilans wodny oraz duże zagrożenie zbiorników wód podziemnych,
- nienajlepsza jest jakość przestrzeni rolniczej (ponad połowa gmin ma wskaźnik poniżej przeciętnej krajowej), ale równocześnie istnieje stosunkowo wysoka kultura rolna,
- działalność gospodarcza skupiona jest w Poznaniu i na terenach otaczających, zaś relatywnie najslabiej pod tym względem rozwinięte są tereny północne i wschodnie,
- korzystniejszym wielofunkcyjnym charakterem wyróżnia się centralna i południowo-zachodnia część województwa,
- nierównomiernie rozwinięta jest sieć osadnicza (koncentracja małych miast w części południowo-zachodniej) oraz nie dość wykształcone są ośrodki subregionalne o funkcjach ponadlokalnych,
- bardzo nierównomiernie rozwinięta jest infrastruktura, zwłaszcza komunikacyjna.

JEŚLI CHODZI O ZASOBY SUROWCOWE, TO DO CZYNNIKÓW ROZWOJU (AKTYWÓW) MOŻNA W WIELKOPOLSCIE ZALICZYĆ:

- ✱ gaz ziemny,
- ✱ kruszywa i surowce ceramiczne,
- ✱ wody geotermalne,
- ✱ zasoby kredy jeziornej.

Natomiast złożona – ze względu na zagrożenie dla środowiska – jest sprawa eksploatacji węgla brunatnego i soli kamiennej. Zwłaszcza niebezpieczna byłaby eksploatacja „rowu poznańskiego”.

STAN SPOŁECZNO-GOSPODARCZY WOJEWÓDZTWA JEST TAKŻE ZRÓŻNICOWANY.

Z jednej strony województwo nasze należy do obszarów, które zajmują – średnio rzecz biorąc – relatywnie dobre pozycje pod względem takich ważnych procesów jak rozwój sektora prywatnego, powstawanie małych i średnich firm, rozwój tzw. otoczenia biznesu, zaangażowanie obcego kapitału. Generalnie uważa się, że Wielkopolska, z racji swego tradycyjnie wyższego poziomu gospodarowania i stosunkowo wysokiej sprawności systemu życia społecznego rokuje szanse na intensywny wzrost gospodarczy i na względnie szybkie zbliżenie się do gospodarki świata zachodniego. Z drugiej strony istnieją u nas również znaczne opóźnienia i liczne bariery, które proces ten mogą istotnie hamować lub komplikować.

CZYNNIKAMI ROZWOJOWYMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO SĄ:

- **POŁOŻENIE,**
- **DOBRCZE WYKSZTAŁCONY PROFIL PRODUKCJI I DZIAŁALNOŚCI USŁUGOWEJ,**
- **WŁAŚCIWOŚCI ORGANIZACJI ŻYCIA SPOŁECZNEGO I CECHY MIESZKAŃCÓW.**

Jeśli chodzi o położenie, to województwo wielkopolskie ma istotne walory z punktu widzenia perspektyw rozwoju regionu w gospodarce kraju i w gospodarce europejskiej. Nie leży wprawdzie ściśle w centrum i nie przylega też do granicy, ale zajmuje korzystne miejsce pomostu – pod względem geograficznym – między Europą Wschodnią a Zachodnią. Dotyczy to głównie środkowej części województwa. Szczególnie godne uwagi jest tu położenie tranzytowe Poznania, a także Konina, Wrześni, Koła. Przechodząca przez te miasta droga tranzytowa (autostrada A-2) łączy centralną Wielkopolskę z obydwoma częściami kontynentu. Istotne znaczenie tranzytowe przypisać również można drodze międzynarodowej przechodzącej przez Świecie, Bydgoszcz, Poznań i Wrocław.

Istniejąca **infrastruktura transportowa** nie pozwala jednak na pełne wykorzystanie szansy, jaką jest dogodne położenie Wielkopolski na obszarze Polski i Europy. Skuteczne działanie tego czynnika jest uwarunkowane rozbudową i modernizacją sieci komunikacyjnej, i to nie tylko w centralnej części województwa.

Jeśli chodzi o drugi z wymienionych wyżej czynników rozwoju Wielkopolski, a mianowicie dobrze wykształcony profil produkcji i działalności usługowej, to na uwagę zasługują następujące dziedziny:

- ✱ rolnictwo i przemysł spożywczy,
- ✱ przemysł elektromaszynowy i metalowy, odzieżowy i tekstylny, drzewny, chemiczny i paliwowo-energetyczny,

- ✱ wyspecjalizowane usługi budowlane, w tym: budownictwo przemysłowe,
- ✱ szkolnictwo wyższe i nauka,
- ✱ kultura i sztuka,
- ✱ turystyka, w tym oparta na walorach historycznych i elementach tradycji oraz kultu,
- ✱ usługi handlowe i tranzytowe.

Dziedziny te mogą być brane pod uwagę jako liczące się i zróżnicowane elementy konstrukcyjne (podwaliny) poszukiwanego układu gospodarki Wielkopolski w nowych warunkach. Przemawia za tym ranga i rola owych dziedzin w gospodarce obszaru, a dodatkowo – w kilku przypadkach, jak rolnictwo, przemysł rolno-przetwórczy, przemysł maszynowy, drzewny – silna i uznana tradycja Wielkopolski.

Należy wszakże mieć na uwadze, że wskazane dziedziny działalności charakteryzują się licznymi pasywnymi. Jest to wyczerpywanie się niektórych czynników produkcji oraz niedostateczna nowoczesność i niska efektywność wytwarzania. Mankamentem jest również to, że dziedziny, które we wstępnych założeniach rysują się jako baza rozwojowa gospodarki Wielkopolski, nie tworzą – według stanu na dzień dzisiejszy – systemu regionalnego, nie ma bowiem między nimi odpowiednich (racjonalnych) więzi funkcjonalnych i nie ma sprawnych układów komplementarnych. Nie można, zatem twierdzić, że wymienione dziedziny działają pobudzająco na całość gospodarki regionu. Postęp, przekształcenia w kierunku nowoczesności itp. mają charakter jednostkowy bez ewidentnego oddziaływania na otoczenie.

Trzeci z wymienionych poprzednio **czynników** rozwoju Wielkopolski, a mianowicie **właściwości organizacji życia społecznego i cechy mieszkańców**, są stosunkowo najmniej uchwytnym i niełatwym do oceny przedmiotem badania. Równocześnie jest to czynnik, którego rola nie może być niedoceniana. W sytuacji dużych i szybkich zmian, zwłaszcza takich, jakich wymaga integracja Polski ze strukturami europejskimi, te czynniki jakościowe mogą przesądzać o skuteczność zmian.

Tradycyjnie Wielkopolanom przypisuje się takie **cechy**, jak pracowitość, rzeczowość, zdolności organizacyjne. Trudno jednoznacznie ocenić powszechność i aktualność tych cech⁵. Można natomiast odwołać się do pewnych faktów, które są znamionami pozytywnie charakteryzującymi społeczeństwo wielkopolskie w aktualnym procesie przemian. Fakty te – to:

- *stosunkowo duża liczba i równocześnie relatywnie (na tle kraju) duża dynamika rozwoju podmiotów gospodarczych osób fizycznych i spółek (w tym: z udziałem kapitału zewnętrznego),*
- *ożywiona działalność agencji i firm konsultingowych oraz izb, giełd i towarzystw gospodarczych.*

Charakterystyczne i **godne uwagi są działania** społeczne podejmowane w skali lokalnej i wojewódzkiej w celu ożywienia gospodarki regionu i integracji wysiłków w tym zakresie. **Należą do nich** działania samorządu gospodarczego – Sejmiku Gospodarczego Województwa Wielkopolskiego, Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT, Unii Wielkopolan, Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Regionu Wielkopolski i innych struktur.

⁵ Pojawiają się na temat województwa wielkopolskiego opinie zdecydowanie negatywne, w których określa się nasz rejon jako „przereklamowane eldorado”, przypisując mu szereg niekorzystnych właściwości, wręcz patologii współczesnego życia społeczno-gospodarczego (zob. Przegląd Tygodniowy z 8 marca 2000 r.).

Jeśli chodzi o **potencjał ludnościowy**, to – jak już zaznaczono – województwo wielkopolskie przy liczbie około 3.350 tys. mieszkańców zajmuje 3 miejsce wśród 16 województw Polski, lecz pod względem gęstości zaludnienia (112,2 osób ma 1 km²) zajmuje 11 pozycję. 30 % ludności województwa mieszka na wsi, około 40 % – w małych miastach liczących od 10 do 40 tys. mieszkańców, a Poznań – liczący 575,3 tys. mieszkańców – ma udział około 17%. W całkowitej liczbie ludności 51% stanowią kobiety. Strukturę ludności według wieku charakteryzują następujące wskaźniki (według stanu na koniec 1999 r.): 25,2% to ludzie w wieku przedprodukcyjnym, 61,3% – w wieku produkcyjnym, a 13,5% w wieku poprodukcyjnym. Pod względem struktury wiekowej ludność Wielkopolski nie różni się istotnie od przeciętnych wielkości krajowych. Typowe jest starzenie się społeczeństwa, a także problemy zdrowotne (choroby układu krążenia i nowotworowe).

Oceniając atuty województwa w aspekcie kształtowania strategii jego rozwoju przyjmujemy, że:

- ▶ **NAJCENNIJSZYM CZYNNIKIEM ROZWOJU SĄ ZASOBY LUDZKIE I TO ONE POWINNY BYĆ PUNKTEM WYJŚCIA DO PROGRAMOWANIA PRZYSZŁOŚCI,**
- ▶ **WSZELKIE ZASOBY WOJEWÓDZTWA NALEŻY EKSPLOATOWAĆ W SPOSÓB ZAPEWNIAJĄCY CIĄGŁOŚĆ ROZWOJU, TZN. CHRONIĆ JE I W MIARĘ MOŻLIWOŚCI WZBOGACAĆ DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ,**
- ▶ **SZCZEGÓLNIIE DUŻE ZNACZENIE MA ZACHOWANIE I UMACNIANIE TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ. WOJEWÓDZTWO POWINNO FUNKCJONOWAĆ JAKO REGION, TZN. JAKO WEWNĘTRZNIE ZINTEGROWANY ORGANIZM SPOŁECZNO-GOSPODARCZY.**

2.2. Analiza otoczenia (szanse i zagrożenia)

Dla przyszłości województwa ważne są – oprócz jego potencjału wewnętrznego – warunki zewnętrzne, tzn. warunki stworzone przez otoczenie. Wyróżnić należy dwa poziomy otoczenia:

- ✱ bezpośrednie sąsiedztwo,
- ✱ otoczenie ogólne, zwane makrootoczeniem na poziomie krajowym,
- ✱ otoczenie ogólne na poziomie międzynarodowym:

Uwarunkowania zewnętrzne (aktualne i przewidywane na najbliższą przyszłość) dają spójność szans i zagrożeń dla nowego województwa, które przedstawia tabela 2.

TAB. 2. SZANSE I ZAGROŻENIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO W ASPEKCIE JEGO UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH (OTOCZENIA)

SZANSE	ZAGROŻENIA
Uwarunkowania bezpośredniego sąsiedztwa	
- rola partnera województw zachodnich (lubuskiego i zachodniopomorskiego) w realizacji współpracy z landem Brandenburgia - możliwość pełnienia przez Poznań funkcji ponadregionalnego bieguna wzrostu (lokomotywy rozwojowej) zachodniej części Polski	- sumowanie się braków i nakładanie się opóźnień w infrastrukturze komunikacyjnej - niezdrowa i w rezultacie niewskazana konkurencja województw o środki zewnętrzne
Uwarunkowania ogólnokrajowe	
możliwość integracji wysiłków państwa i województwa ze względu na zbieżność aktywów województwa z projektowanymi priorytetami praktyki makroekonomicznej (np. w zakresie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw)	ograniczone możliwości partycypacji w rządowych środkach pomocowych ze względu na duże i pilne potrzeby województw północno-wschodnich i innych obszarów problemowych (Wielkopolska nie jest do nich zakwalifikowana)

Uwarunkowania międzynarodowe zwłaszcza w perspektywie członkostwa Polski w Unii Europejskiej	
• postęp technologiczny (możliwość absorpcji z zewnątrz i prezentacji na zewnątrz) • otwarcie rynków unijnych • wymuszenie poprawy jakości produktów i usług • nowe (udoskonalone) regulacje prawne • uzyskanie unijnych środków pomocowych	• upadek podmiotów niekonkurencyjnych (w skali europejskiej), w tym zwłaszcza gospodarstw rolnych i związany z tym wzrost bezrobocia • odpływ rodzimego kapitału • osłabienie tożsamości regionalnej i negatywne oddziaływanie obcych wzorców kulturowych wraz z ewentualną patologią życia społecznego

Źródło: jak tab. 1 z uwzględnieniem elementów rozdziału V Diagnozy stanu województwa, Urząd Marszałkowski, Poznań 1999.

Podobnie jak w przypadku czynników wewnętrznych, mamy tu elementy pozytywne i negatywne. Muszą one być uwzględnione w konstruowaniu strategii rozwoju województwa.

Jeżeli chodzi o bezpośrednie sąsiedztwo, to generalnie **rzecz sprowadza się do efektywnej współpracy międzyregionalnej**, w zakresie ochrony środowiska (ochrony wód, składowania odpadów), ewentualnie centrów logistycznych i lotnisk. Nie bez znaczenia jest fakt, iż województwo wielkopolskie zajmuje w kraju trzecie miejsce pod względem poziomu rozwoju gospodarczego, charakteryzowanego poziomem produktu krajowego brutto na mieszkańca. Jest on w województwie wyższy od poziomu krajowego o 8,3 % i wynosi 33 % średniej unijnej. Wyprowadzane są stąd wnioski o notorycznej funkcji naszego województwa w skali postępu gospodarczego Polski (m. in. A. Kukliński, b. dyrektor Europejskiego Instytutu Rozwoju Regionalnego i Lokalnego przypisuje nam rolę lokomotywy gospodarczej). Jeśli ta funkcja miałaby być w przyszłości realizowana, trzeba by włożyć jeszcze wiele wysiłku w intensyfikację i upowszechnienie postępu naukowo-technicznego w kontaktach międzyregionalnych, nie zapominając równocześnie o własnych gminach i powiatach bardziej odległych od aglomeracji poznańskiej i od sześciu największych ośrodkach miejskich regionu (Gniezno, Kalisz, Konin, Ostrów, Leszno, Piła); odległym terenom grozi bowiem marginalizacja, a niektórzy mieszkańcy terenów peryferyjnych w ogóle rozważają zasadność dalszego pozostania w województwie wielkopolskim, licząc na korzystniejsze oddziaływanie województw sąsiednich.

Warto też dodać, że dla Wielkopolski, ze względu na brak jej bezpośredniego dostępu do granicy, ważne są współdziałania z województwem lubuskim w zakresie inwestycji transportowych i innych przedsięwzięć towarzyszących wymianie gospodarczej z państwami Europy Zachodniej. Jakość owych współdziałań (zakres, tempo, sprawność) na pewno nie będzie obojętna dla gospodarki regionu, a także kraju.

Warunki zewnętrzne wymienione wyżej jako druga grupa, to warunki stwarzane przez ogólnopaństwową politykę regionalną i przestrzenną oraz jej rozwiązania w tak zasadniczych sprawach, jak:

- ✱ polityka kształtowania krajowej sieci ekologicznej,
- ✱ polityka harmonizowania krajowego systemu osadniczego,
- ✱ polityka rozwoju krajowego systemu infrastruktury technicznej,
- ✱ polityka kształtowania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Trzecia grupa warunków zewnętrznych jest bardzo istotna w aspekcie wyzwań rozwojowych regionu. Chodzi tu przede wszystkim o **warunki naszego członkostwa w Unii Europejskiej**. Właśnie te warunki określają nasze korzyści i koszty, jakie będziemy musieli ponieść, a także konieczności, wobec których możemy nie mieć wyboru. W Wielkopolsce jest to sprawa restrukturyzacji i pozycji eksportowej rolnictwa, poprawa stanu środowiska (zwłaszcza czystości wód) oraz rewitalizacja znacznej części miast i wsi (modernizacja i rozbudowa ich infrastruktury). Nie ma niezgodności, jeśli chodzi o rozumienie znaczenia tych spraw, problemy pojawiają się, gdy zaczynamy rozważać priorytety, sposoby i środki realizacji.

I wreszcie, trzeba mieć na uwadze należący do trzeciej grupy warunków zewnętrznych **zbiór okoliczności związanych z procesami globalizacji**, w które będziemy włączeni, chcąc tego czy nie chcąc (już zresztą im podlegamy). Procesy globalizacji mają znaczenie dla strategii rozwoju w czterech poniższych aspektach:⁶

- zmiany zachodzące w otoczeniu zewnętrznym zwiększają stopień niepewności i ograniczają możliwości przewidywania rozwoju,
- globalizacja zwiększa uzależnienie zjawisk zachodzących w regionie od czynników geopolitycznych,
- w coraz większym stopniu rozwój zależy od absorpcji zasobów zewnętrznych, uzależnionych z kolei najczęściej od konkurencyjności i trafnych aliansów strategicznych,
- postęp cywilizacyjny powoduje, iż coraz większe znaczenie mają czynniki intelektualne.

UWZGLĘDNIAJĄC ZBIÓR SZANS I ZAGROŻEŃ PŁYNĄCYCH Z OTOCZENIA, MOŻNA PRZYJĄĆ DLA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PROSTĄ ZASADĘ, IŻ GENERALNĄ PRZESŁANKĄ TEJ STRATEGII POWINNA BYĆ MAKSYMALIZACJA SPOŻYTKOWANIA KORZYŚCI I MINIMALIZACJA ZAGROŻEŃ. PROBLEMEM JEST WSAKŻE KONKRETYZACJA OWEJ ZASADY. PROPONUJEMY PRZYJĄĆ TU NASTĘPUJĄCY ZBIÓR WYZNACZNIKÓW:

WOJEWÓDZTWO JEST INTEGRALNĄ CZĘŚCIĄ POLSKI – PAŃSTWA UNITARNEGO; W KONSEKWENCJI W STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA NIE MOGĄ BYĆ PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA NIEKORZYSTNE DLA PAŃSTWA JAKO CAŁOŚCI ORAZ DLA JEGO KONSTYTUCYJNYCH FUNKCJI,

- **RÓWNOCZEŚNIE WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE WSPÓLNIE Z INNYMI WOJEWÓDZTWAMI POLSKI POWINNO ZABIEGAĆ O DALSZĄ DECENTRALIZACJĘ PAŃSTWA I ROZWÓJ SAMORZĄDNOŚCI I W IMIĘ TYCH DĄŻEŃ DOSKONAŁIĆ SWOJE STRUKTURY INSTYTUCJONALNE,**
- **TROSKA O DOBRO REGIONU POWINNA WYRAŻAĆ SIĘ W AUTENTYCZNEJ KONKURENCJI GOSPODARCZEJ Z INNYMI WOJEWÓDZTWAMI, PRZY POMOCY SKUTECZNEJ PROMOCJI I KONSEKWENTNEGO REPREZENTOWANIA SWYCH INTERESÓW NA ZEWNĄTRZ (LICZY SIĘ TU RÓWNIEŻ STWORZENIE OKREŚLONEGO LOBBINGU REGIONALNEGO),**
- **PRZEDMIOTEM STARAŃ POWINNO BYĆ UTRZYMYWANIE I ROZWIJANIE WŁAŚCIWEGO OBRAZU REGIONU (Z ODWOŁANIEM SIĘ DO DOBREJ TRADYCJI), ALE RÓWNOCZEŚNIE NALEŻY ZWALCZAĆ MIT REGIONU BOGATEGO, KTÓREMU NIE TRZEBA POMOGAĆ, BO I TAK SOBIE PORADZI (KARANIE ZA GOSPODARNOŚĆ).**

⁶ Według Diagnozy stanu województwa wielkopolskiego, Urząd Marszałkowski, Poznań 1999.

2.3. Obraz potrzeb, dążeń i motywacji

Przedstawione wyżej **mocne i słabe strony województwa oraz szanse i zagrożenia**, wynikające z warunków, w jakich funkcjonujemy lub będziemy funkcjonować, **to jedna grupa determinant** naszej przyszłości i sposobów jej kształtowania. **Druga grupa to potrzeby, dążenia, motywacje** (a w tym: oczekiwania, nadzieje bądź marzenia). Są one artykułowane przez wszystkie ogniwa organizmu społeczno-gospodarczego, jaki tworzy województwo. Ich twórcami są poszczególni mieszkańcy województwa i różne ich zbiorowości, organa samorządu terytorialnego wszystkich trzech poziomów (gminnego, powiatowego i wojewódzkiego), podmioty gospodujące (przedsiębiorstwa, instytucje biznesu) w różnych ich strukturach. Są też potrzeby i dążenia adresowane do naszego województwa z zewnątrz, z tytułu dawnych lub przyszłych (potencjalnych) związków z Wielkopolską lub z tytułu troski o całość gospodarki Polski i z wyobrażenia o naszej w niej roli.

Syntetyzując zbiór informacji i propozycji, otrzymujemy poniższy zestaw potrzeb⁷, który można ująć w trzech grupach:

2.3.1 Potrzeby, dążenia i motywacje mieszkańców (gospodarstw domowych)

Generalnie, w artykułowanych dążeniach i postulatach **na pierwszym miejscu** wymieniane jest **zapewnienie mieszkańcom pracy i dochodów** pozwalających na godziwy w odczuciu społecznym poziom życia. **Dopiero te podstawy** (praca i dochody z nią związane) **kształtują możliwość zaspokajania potrzeb w zakresie:**

- ✱ warunków **bytu materialnego**, a w tym: wyżywienia, mieszkania i przebywania w środowisku nie szkodzącym zdrowiu,
- ✱ zapewnienia **poczucia bezpieczeństwa** i perspektyw na przyszłość, a w tym: poczucia stabilizacji (zabezpieczenia dorobku życia) i szans rozwoju dla następnych pokoleń,
- ✱ warunków **rozwoju duchowego**, a w tym: możliwości wypoczynku, kształcenia, dostępu do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem.

Kształtuje się, zatem określona struktura potrzeb, którą ilustruje rys. 1.

⁷ Materiał do tej części opracowania wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych i z różnych istniejących już koncepcji rozwojowych (przede wszystkim są to strategie rozwoju gmin). Równocześnie zawarty jest tu wyraz wiedzy, poglądów i wyobrażeń grona autorów oraz zespołów i osób współuczestniczących w tworzeniu projektu Strategii. Zgłaszane wnioski i postulaty były w pewnym stopniu pogrupowane (to znaczy, że propozycje w zakresie zaspokajania potrzeb społecznych napływały od poszczególnych osób lub ich zbiorowości, a propozycje w zakresie potrzeb podmiotów gospodarczych formułowali przedsiębiorcy lub ich grupy przedstawicielskie); bardzo często jednak zgłoszenia te się przenikały, krzyżowały lub dublowały. Dlatego prezentujemy tu syntetyczny zestaw zgłoszonych potrzeb, mając na uwadze to, kogo dotyczy, a nie to, kto je formułował.

RYS. 1. STRUKTURA POTRZEB ROZWOJU SPOŁECZNEGO

Źródło: Opracowanie własne

To ujęcie potrzeb, preferowanie pracy bez wątplenia różniące obecny ich system od układu, jaki istniał w sytuacji pełnego, (choć nie zawsze efektywnego) zatrudnienia i w warunkach gospodarki niedoboru produktów, jest charakterystycznym znakiem obecnej hierarchizacji potrzeb.

Przy artykułowaniu potrzeb zwraca się uwagę na pewne szczególne warunki ich zaspokajania, a mianowicie na:

- **kompleksowość zaspokajania potrzeb** (jakość życia jest oceniana przez całość warunków i niespełnienie chociażby jednego elementu źle wpływa na ocenę końcową),
- **dostępność urządzeń służących zaspokajaniu potrzeb**, przy czym chodzi tu o dostępność ekonomiczną (posiadanie dochodów pozwalających na zakup dóbr i usług) i dostępność przestrzenną (bliskość urządzeń infrastrukturalnych),
- **ustawiczność** (ciągły postęp i doskonalenie) **zaspokajania potrzeb**, stałe nadążania za zmieniającymi się wzorcami i standardami.

W artykułowanych potrzebach podkreśla się potrzeby szczególnych grup społecznych (pomoc dla uboższych i niepełnosprawnych, godne życie ludzi starych, opieka nad rodzinami wielodzietnymi, sierotami społecznymi, więźniami, sierotami społecznymi, przeciwdziałanie dyskryminacji kobiet itp.). Uwzględnia się ponadto takie potrzeby zbiorowości mieszkańców, jak zachowanie tożsamości kulturowej, troska o zdrowie fizyczne i duchowe społeczeństwa, zwalczanie wszelkich postaci patologii społecznej (narkomania, alkoholizm, kryminalizacja, korupcja i biurokracja, a także – rzecz w polskich warunkach stosunkowo nowa – bezrobocie już utrwalające się w sposobie życia)

Duże znaczenie w hierarchii artykułowanych potrzeb mieszkańców Wielkopolski ma motywacja do pracy i nauki. W tym ostatnim aspekcie szczególnie podkreślona jest potrzeba powszechnej dostępności do nauki i równych szans młodych ludzi, niezależnie od miejsca ich zamieszkania i środowiska, z którego pochodzą.

I wreszcie, wyraźnie artykułowana jest potrzeba życia w demokratycznym państwie, w warunkach swobód obywatelskich, z możliwościami samoorganizacji społeczeństwa i samo-realizacji poszczególnych jego członków.

2.3.2. Potrzeby, dążenia i motywacje podmiotów gospodarczych⁸

W tym zakresie wymienia się przede wszystkim aktywizację gospodarczą i **tworzenie warunków do dobrego funkcjonowania podmiotów gospodarczych** (generalnie i w określonej sytuacji lokalizacyjnej).

- ✱ Chodzi tu o **system ułatwień i zachęt**, a w tym o: obniżanie obciążeń podatkowych i parafiskalnych (oraz ewentualne skorelowanie obniżek z tworzeniem miejsc pracy), kształcenie młodzieży z odpowiednimi kwalifikacjami i predyspozycjami, uelastycznienie prawa pracy (m. in. w zakresie form zatrudnienia i czasu pracy), usuwanie barier biurokratycznych w zakładaniu i funkcjonowaniu zakładów pracy, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, (jako, że obecnie nowe miejsca pracy powstają głównie w tym sektorze).
- ✱ Chodzi też o **pomoc w dostosowaniu przedsiębiorstw do norm i standardów Unii Europejskiej**. W najbliższych latach przedsiębiorstwa będą ponosiły znaczne wydatki związane z dostosowaniem do unijnych norm i standardów m. in. w zakresie bezpieczeństwa, warunków socjalnych, ochrony środowiska itp. Znaczna część przedsiębiorstw może nie udźwignąć związanych z tym kosztów i trudności.
- ✱ Ponadto chodzi o **respektowanie zasad wzajemności i równych szans dla polskich firm i ochronę celną krajowych produktów**. Osiągnięcie ważnego celu strategicznego, jakim jest pozyskiwanie zagranicznych inwestorów, powinno jednak być łączone z zasadą wzajemności i niezbędnej ochrony własnych przedsiębiorstw. Obecnie istnieje dysproporcja między możliwościami działania europejskich firm na polskim rynku a polskich przedsiębiorstw w krajach Unii Europejskiej.
- ✱ Potrzebne są również odpowiednie **działania ułatwiające pozyskiwanie gruntów pod inwestycje oraz wspieranie inwestycji małych i średnich przedsiębiorstw przez komunalne aporty gruntowe**. Zachodzi pilna konieczność upraszczania i przyspieszania procedur w zakresie załatwiania formalności związanych z realizacją inwestycji i pozyskiwania gruntów. Klucz do poprawy sytuacji leży nie tylko w ustawodawstwie. Konieczna jest trwała zmiana podejścia do potencjalnych inwestorów, jeśli w warunkach ostrej konkurencji lokalizacyjnej chcemy ich zatrzymać na naszym terenie. Jeśli inwestycja jest pożyteczna, nie można odstraszać inwestorów dodatkowymi, ubocznymi żądaniem. W wielu wypadkach celowe może być podjęcie inicjatyw scaleniowych gruntów, aby rozproszona struktura działek i tytułów własności nie uniemożliwiała realizacji większych i ważnych projektów inwestycyjnych.

2.3.3 Potrzeby, dążenia i motywacje struktur samorządowych

W przedstawionych wyżej potrzebach wyartykułowane są dążenia do:

- ✱ możliwie najwyższej jakości życia ludzi,
- ✱ możliwie najwyższej efektywności i konkurencyjności podmiotów gospodarczych.

W obu tych obszarach mieszczą się też dążenia terytorialnych struktur samorządowych. Równocześnie wyraźnie zaznacza się tu przeświadczenie, iż **terytorialna władza samorządowa:**

⁸ W poniższym tekście, oprócz źródeł poprzednio wymienionych, w szerokim zakresie wykorzystano opinię Sejmiku Gospodarczego Województwa Wielkopolskiego (kwiecień 2000).

- ✱ jest gospodarzem danego obszaru i zajmuje się wszystkimi składowymi gospodarki niezależnie od charakteru własności i rozwiązań instytucjonalnych, (choć oczywiście w innej formie),
- ✱ jest odpowiedzialna za rozwój obszaru swego działania, nie ogranicza się więc do działań doraźnych, lecz zajmuje się również tworzeniem i realizacją strategii rozwoju,
- ✱ realizuje zadania, do których jest powołana (zaspokajanie potrzeb wspólnoty), nie tylko swymi bezpośrednimi przedsięwzięciami, lecz również za pośrednictwem działań przedmiotów gospodarujących na danym terenie. Samorząd terytorialny reprezentowany przez ustawowe struktury samorządowe, kształtuje zatem (stara się kształtować) zachowania podmiotów gospodarujących – pod kątem osiągania założonych celów wspólnoty (likwidacja bezrobocia, ochrona środowiska, wspólne przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury itd.).

Wyekspozowane są dążenia do spożytkowania posiadanych walorów, takich przede wszystkim jak:

- ✱ walory użytkowe wytworzone przez naturę (bogactwa mineralne, gleby, woda, klimat, krajobraz, ukształtowanie powierzchni);
- ✱ walory użytkowe będące wytworem działań człowieka (obiekty szeroko rozumianej infrastruktury gospodarczej, społecznej, technologicznej);
- ✱ siła robocza (jej rozmiary, kwalifikacje, wydajność, tradycje dobrej i solidnej pracy);
- ✱ instytucje zajmujące się promocją i rozwojem danego obszaru (banki, izby gospodarcze, inkubatory przedsiębiorczości, agencje rozwoju i wszystkie elementy składające się na tzw. otoczenie biznesu);
- ✱ kultura i tradycje gospodarcze danego obszaru (podejście do pracy i inne cechy ludzi zamieszkujących dany obszar, osiągnięcia gospodarcze tego obszaru);
- ✱ atrakcyjność miejsc przebywania (kultura i tradycje mieszkańców, wygląd danej miejscowości, porządek na ulicach i wokół zabudowań, zagospodarowanie przestrzeni).

Równocześnie podkreśla się braki w infrastrukturze (zwłaszcza w drogownictwie) i niedostateczność środków na usunięcie tych braków. Zwraca się uwagę na utrzymujący się nadmierny centralizm w działalności państwa, zwłaszcza w zakresie finansów publicznych. Wyraźnie artykułowanym dążeniem struktur samorządu terytorialnego jest dalsza decentralizacja życia publicznego przy zachowaniu zasady subsydiarności (pomocniczości) względem jednostek mniejszych i słabszych.

3. OGÓLNA KONCEPCJA PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA

3.1. Przesłanki kształtowania przyszłości

Opracowanie Strategii rozwoju województwa polega na sformułowaniu kompleksowej koncepcji rozwoju, przedstawiającej:

- *perspektywiczną wizję stanu województwa,*
- *sposoby osiągania tego stanu.*

Innymi słowy, stworzenie Strategii to opisanie przyszłego, pożądanego w określonym horyzoncie czasu, potencjału społeczno-gospodarczego województwa i jego podstawowych struktur (w tym struktury przestrzennej) oraz wskazanie drogi (lub dróg) przejścia ze stanu wyjściowego do stanu docelowego.

DLA WYKONANIA TEGO ZADANIA NIEZBĘDNE JEST PRZYJĘCIE OKREŚLONYCH PRZESŁANEK, UKIERUNKOWUJĄCYCH MYŚLENIE O PRZYSZŁOŚCI.

Formułując Strategię województwa wielkopolskiego przyjmujemy, że podstawową zasadą kształtowania jego rozwoju powinno być optymalne wykorzystanie szeroko rozumianych zasobów wewnętrznych województwa oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych – dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców i dla sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych znajdujących się na obszarze województwa.

Oznacza to, że dla sformułowania Strategii należy przyjąć jako punkt wyjścia wyniki trzech przedstawionych wyżej analiz, a mianowicie:

- *ocenę wewnętrznego potencjału województwa (jego silnych i słabych stron),*
- *ocenę otoczenia, w jakim funkcjonuje i będzie funkcjonować województwo (a konkretnie: szans i zagrożeń, jakie stąd dla województwa wynikają),*
- *obraz (rozpoznanie, szacunek, projekcję) potrzeb, dążeń i motywacji mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych województwa.*

Łącząc wyniki analizy strategicznej z podaną wyżej zasadą optymalnego wykorzystania zasobów wewnętrznych i szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych **proponujemy trzy następujące przesłanki** kształtowania Strategii województwa wielkopolskiego:

Przesłanka 1 – nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo **możliwości**, wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki, a także *image* Wielkopolski;

Przesłanka 2 – chroniąc posiadane dobra, **efektywnie je wykorzystywać**, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość;

Przesłanka 3 – dać wszystkim mieszkańcom i wszystkim podmiotom **szansę** korzystania z możliwości rozwojowych województwa, a w rezultacie dać szanse uczestniczenia w zadaniach na rzecz rozwoju i partycypacji w efektach rozwoju.

3.2. Dylematy

Aktywa i pasywa województwa oraz potrzeby i dążenia jego mieszkańców i podmiotów gospodarujących na jego obszarze, a także wskazane wyżej przesłanki, nie wyznaczają w sposób jednoznaczny postanowień, co do przyszłości.

Dla sformułowania Strategii rozwoju województwa niezbędne jest rozstrzygnięcie pewnych dylematów, zarówno co do celów rozwoju jak i co do sposobów ich osiągania. Dylematów może być sporo. **Nie jest możliwe ich uniknięcie**, a w konsekwencji nie jest możliwe zbudowanie Strategii „ponad podziałami” (zawsze są różne opcje polityczne, a nawet gdyby ich nie było, to zawsze są konflikty interesów, jak również rozbieżności między potrzebami teraźniejszymi i potrzebami przyszłości). Ważne są w szczególności trzy dylematy, o których piszemy niżej.

3.2.1 Dylemat pierwszy

Przede wszystkim istnieje zasadniczy dylemat polityki regionalnej (krajowej zresztą również), a mianowicie: **proefektywnościowa czy prospołeczna opcja polityki**.

Polityce regionalnej przyświecają dwie – niestety na ogół sprzeczne w bieżących działaniach – **opcje**:

- ✱ **dążenie do maksymalizacji efektywności gospodarowania**, co praktycznie oznacza preferowanie rozwoju obszarów lepiej gospodarujących, a więc tych, które na ogół już na starcie są lepiej rozwinięte; efektem tego jest z reguły zwiększanie się różnic między obszarami lepiej i gorzej rozwiniętymi,
- ✱ **dążenie do dania szans możliwie pełnego zaspokojenia potrzeb mieszkańców wszystkich obszarów**, co jest równoznaczne z dotowaniem obszarów biedniejszych (bezpośrednio lub za pośrednictwem szczególnych preferencji dla inwestycji prywatnych, w takich obszarach podejmowanych); efektem tego jest przyspieszenie rozwoju obszarów biedniejszych przez wykorzystanie zewnętrznych środków pomocowych; często oznacza to, przynajmniej w pierwszym okresie, osłabienie tempa wzrostu.

Rozwiązanie dylematu, którą opcję wybrać w praktyce regionalnej, **nie jest sprawą prostą**. Wynika to stąd, że obszary relatywnie efektywne, to regiony wprawdzie bogatsze, ale które jednak też mają swoje braki i potrzeby (w zakresie infrastruktury, w zakresie ochrony środowiska, a także – co bardzo ważne – w zakresie restrukturyzacji i unowocześnienia sfery produkcji, czyli w ustawicznym dążeniu do konkurencyjności). Z drugiej strony, niewspomaganie obszarów zapóźnionych w rozwoju, poza tym, że zaprzecza idei sprawiedliwości społecznej, oznacza nie danie im szansy na aktywizację posiadanych zasobów (zwłaszcza ludzkich, ale też innych, nawet o charakterze unikatowym), co opóźnia rozwój i pogarsza ich sytuację, a także sytuację całego regionu. Przy preferowaniu obszarów bardziej rozwiniętych średnie wskaźniki gospodarcze regionu mogą się wprawdzie poprawiać, ale stopień wewnętrznego różnicowania rozwoju i rozpiętości w jakości życia ludzi mówią same za siebie.

W praktyce szuka się tu na ogół kompromisu. Kompromis proponujemy też dla dalszego rozwoju województwa wielkopolskiego. Oznacza to, że w proponowanych rozwiązaniach Strategii rozwoju próbujemy łączyć dalszą intensyfikację rozwoju najbardziej aktywnych obszarów gospodarki Wielkopolski (tzn. głównie aglomeracji poznańskiej) z przełamywaniem impasu gospodarczego obszarów wymagających aktywizacji (biorąc pod uwagę wskaźniki bezrobocia i braki w infrastrukturze – są to powiaty wschodniej i północnej części województwa).

3.2.2 Dylemat drugi

Dylemat drugi **dotyczy polityki gospodarowania zasobami pracy w aspekcie przestrzennym**. Sprawa sprowadza się do pytania, **czy bezrobocie ma być likwidowane tam** (w tych miejscach, na tych obszarach), **gdzie ono powstaje, czy też założymy** (ze względów efektywności ekonomicznej) przestrzenną koncentrację rozwoju, a w efekcie **większą mobilność ludności**, z wszelkimi (pozytywnymi i negatywnymi) tego skutkami. I tu również przyjmujemy rozwiązanie pośrednie: poszukiwanie aktywizacji gospodarczej obszarów o największym bezrobociu ze wzmacnianiem niektórych miast (ośrodków subregionalnych), które mogą być ogniskami napływu ludności.

3.2.3 Dylemat trzeci

Dylemat trzeci, to **sprawa przyszłego profilu gospodarki województwa**, czy wręcz jej modelu. **Tworzenie jednego „typowego dla Wielkopolski” modelu gospodarki** (w znaczeniu jej charakteru, potencjału i struktury) **nie jest wskazane** przy dużym obszarze województwa i przy znacznym zróżnicowaniu czynników rozwojowych. Nie jest to zresztą do końca możliwe przy rynkowym charakterze gospodarki i różnych formach własności (w tym: znacznym udziale własności prywatnej). Należy zatem nastawić się na rozwiązania rozmaite. Trawestując znane powiedzenie, że „można różnić się, byle pięknie”, przyjmujemy zróżnicowanie wewnętrzne gospodarki regionu, byle było efektywne. Oznacza to różne koncepcje, najbardziej odpowiadające możliwościom rozwojowym poszczególnych obszarów i najlepiej służące osiągnięciu założonych celów.

W PRAKTYCE OZNACZA TO PRZYJĘCIE DWÓCH PROFILI DZIAŁALNOŚCI:

- ▶ **ZACHOWANIA DOTYCHCZASOWYCH FUNKCJI WIODĄCYCH, CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA WIELKOPOLSKI I NADAJĄCYCH JEJ ZNACZĄCĄ ROLĘ W GOSPODARCE KRAJU I KONTAKTACH MIĘDZYNARODOWYCH.**
- ▶ **TWORZENIA NOWYCH OGNIW ROZWOJU W FORMIE PRZEDSIĘWZIĘĆ INNOWACYJNYCH (STANOWIĄCYCH WYZNACZNIK POSTĘPU GOSPODARKI) I UNOWOCZEŚNIENIE JEJ STRUKTURY.**

Kierunki te nie są rozbieżne. Przeciwnie, traktujemy je jako uzupełniające się. Z racji swego tradycyjnie wyższego (niż średnio w kraju) poziomu gospodarowania i stosunkowo sprawnej organizacji życia społecznego, Wielkopolska rokuje szanse na względnie szybkie zbliżenie się do gospodarki świata zachodniego. A jeśli tak, to jej funkcje zewnętrzne powinny polegać na tworzeniu nośników rozwoju, co konkretnie sprowadza się do preferowania trzeciego sektora gospodarki (sektora usług, zwłaszcza wyspecjalizowanych).

Trzeba jednak liczyć się z tym, że rozwój usług wyższego rzędu wymaga szczególnych warunków rynkowych, kadrowych, informacyjnych. Ma zatem większe szanse głównie bardziej rozwiniętych obszarach o tzw. korzyściach aglomeracji. Ponadto dziedziny te z reguły wymagają wielkiego wsadu kapitałowego wraz z zapleczem naukowo-badawczym. I wreszcie, co też jest ważne, angażują one wybraną specjalistyczną siłę roboczą.

**PRZYJMUJEMY POSZUKIWANIE I URZECZYWISTNIENIE NA SZERSZĄ SKALĘ, GŁÓW-
NIE NA OBSZARACH BARDZIEJ ODDALONYCH OD CENTRÓW, JESZCZE INNYCH DZIE-
DZIN ROZWOJU, ZWŁASZCZA W ZAKRESIE LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, ROL-
NICTWA I JEGO OBSŁUGI ORAZ WIELOFUNKCYJNOŚCI WSI.**

Dziedziny te, jeśli mają spełnić rolę bazy gospodarczej województwa i podstawy egzystencji ludności, muszą sprostać wymaganiom gospodarki rynkowej, zwłaszcza otwartej gospodarki europejskiej: muszą reprezentować wysoką jakość i efektywność, słowem muszą być konkurencyjne.

Dla spełnienia tego warunku niezbędne są liczne przedsięwzięcia prorozwojowe – określone zadania, programy i projekty. Propozycje w tym zakresie przedstawiamy w dalszej części tekstu przy omawianiu koncepcji rozwojowych poszczególnych dziedzin życia społecznego i gospodarki województwa.

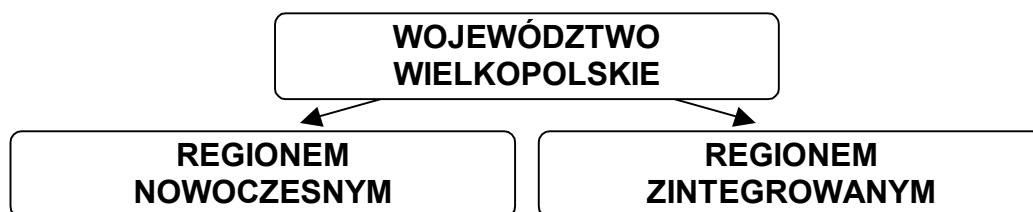
Równolegle z pracami nad strategią rozpoczęła się w niektórych środowiskach dyskusja nad podjęciem inicjatywy zorganizowania w Poznaniu Światowej Wystawy Expo w 2014r.

Doceniając prorozwojowe znaczenie wystawy, szczególnie dla aglomeracji poznańskiej, stwierdzić należy, że przedsięwzięcie to powinno mieć charakter państwowy, a nie regionalny. W przeciwnym przypadku wymagana byłaby daleko idąca reorientacja zakładanych w strategii celów inwestycyjnych, co mogłoby mieć w konsekwencji niekorzystny wpływ na tempo rozwoju innych ośrodków subregionalnych naszego województwa.

3.3. Wizja województwa i jego misja

Przyszłość województwa, o którą należy zabiegać i którą należy konsekwentnie i wszechstronnie kształtować, **formułujemy w oparciu o** wyniki przedstawionej poprzednio analizy strategicznej (zwłaszcza artykułowanych potrzeb i dążeń), a także z ogólnej wiedzy na temat procesów rozwojowych regionów (teorii rozwoju regionalnego) oraz poglądów i wyobrażeń zespołu autorskiego.

SPROWADZA SIĘ TO DO DWÓCH ZAPISÓW OBRAZUJĄCYCH WIZJĘ PRZYSZŁEGO (DOCELOWEGO W PERSPEKTYWIE TWORZONEJ STRATEGII) STANU WOJEWÓDZTWA.

Chodzi tu o postęp technologiczny, unowocześnienie struktury gospodarki, wzrost jej efektywności, rewitalizację miast i wsi, a przede wszystkim o dalszy wzrost poziomu świadomości społecznej mieszkańców, podnoszenie ich wykształcenia, kreowanie aktywnych, prorozwojowych i partnerskich postaw w procesie przeobrażeń Polski, Europy i świata.

Chodzi też o kontynuację reformy terytorialnej Polski, u podstaw której znajdują się założenia o regionalnym charakterze nowo utworzonych, dużych, samorządowych województw. Województwo Wielkopolskie charakteryzuje się znaczną złożonością i dużym stopniem wewnętrznego zróżnicowania.

W procesie dalszego rozwoju, przy honorowaniu właściwości i specyfiki poszczególnych terenów, trzeba zapewnić właściwe relacje funkcjonalno-przestrzenne całego obszaru. Oznacza to: rozwój kompleksowy, tj. obejmujący nie tylko gospodarkę, ale wszystkie dziedziny życia człowieka; rozwój podtrzymywalny, czyli zrównoważony w rozumieniu ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska; rozwój zharmonizowany, a więc wiążący poszczególne dziedziny produkcji, infrastruktury, otoczenia biznesu; a także rozwój funkcjonalno-przestrzenny zapewniający odpowiednie więzi w układzie całego obszaru województwa.

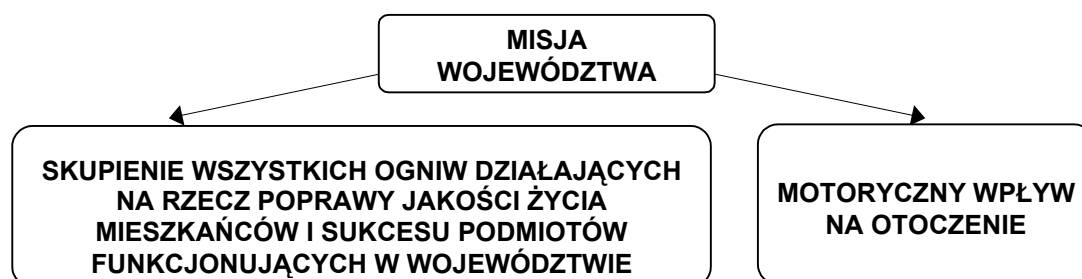
Wszystko sprowadza się do tego, aby województwo wielkopolskie mogło sprostać wyzwaniom, jakie niesie przyszłość.

OGÓLNA KONCEPCJA PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA

W NAWIĄZANIU DO OGÓLNEJ WIZJI PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA MOŻNA OKREŚLIĆ JEGO MISJĘ, ROZUMIANĄ JAKO POSŁANNICTWO, PRZYSWIECAJĄCE PODEJMOWANYM DZIAŁANIOM. WYSTĘPUJĄ TU DWA ASPEKTY: WEWNĘTRZNY I ZEWNĘTRZNY.

- ✱ W aspekcie wewnętrznym chodzi o zapewnienie możliwie najlepszych warunków życia dla ludzi tu zamieszkałych i dla podmiotów (przedsiębiorstw, organizacji) tu funkcjonujących. Misją samorządowych władz województwa jest skupianie – wokół tych spraw – wszystkich, którzy mają bezpośredni i pośredni wpływ na rozwój regionu (tworzenie partnerstwa, tworzenie koalicji dla rozwoju).
- ✱ W aspekcie zewnętrznym chodzi o przekazywanie impulsów rozwojowych na rzecz otoczenia (województw sąsiednich, obszarów związanych z Wielkopolską wspólnymi problemami rozwojowymi, więziami partnerstwa i współpracy).

A ZATEM, MISJA NASZEGO WOJEWÓDZTWA, TO TWORZENIE MOŻLIWOŚCI OPTIMALNEGO ROZWOJU DLA OGÓŁU JEGO STRUKTUR WEWNĘTRZNYCH, A TAKŻE – PRZYNAJMNIEJ W WYBRANYCH DZIEDZINACH – TWORZENIE IMPULSÓW ROZWOJOWYCH DLA OTOCZENIA.

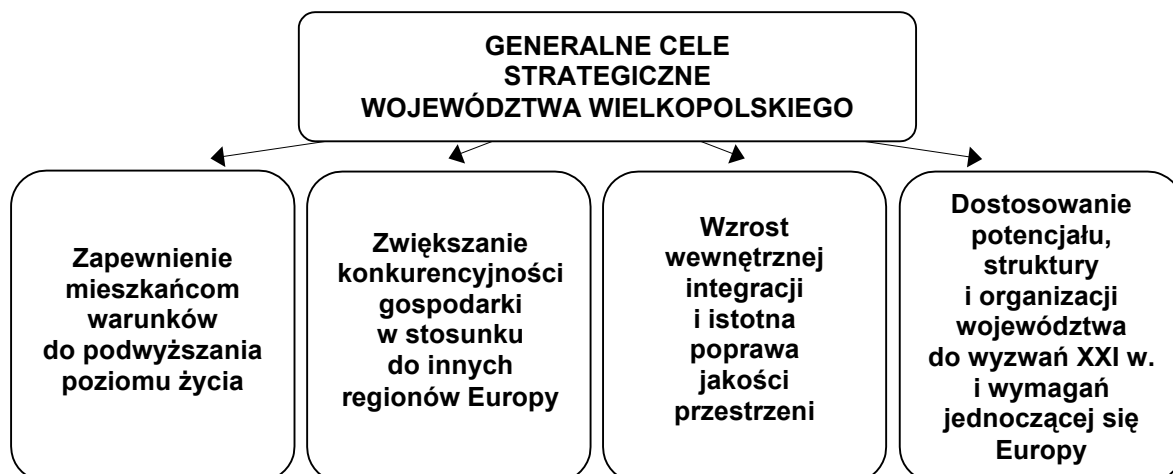
POD TYM KĄTEM WIDZENIA FORMUŁUJEMY STRATEGICZNE CELE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA.

3.4. Strategiczne cele rozwoju

Województwo wielkopolskie, podobnie zresztą jak większość nowo utworzonych dużych województw, **jest systemem złożonym** i wewnętrznie zróżnicowanym. **Ocena warunków** przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, istniejących tu aktywów i pasywów, uwzględnienie struktury przestrzenno-funkcjonalnej, szacunek przyszłych potrzeb społecznych, wnioski z dotychczasowego przebiegu procesu transformacji społeczno-gospodarczej oraz przemian globalnych i towarzyszących im wyzwań cywilizacyjno-kulturowych, **dają podstawę do sformułowania wielu celów rozwoju**. Strategia rozwoju województwa nie może jednak operować zbyt dużym, szczegółowo przedstawionym i zamkniętym zbiorem celów. Byłoby to niewłaściwe ze względu na ograniczone środki determinujące osiąganie celów, byłoby niewskazane dla jasności i czytelności dokonywania wyborów i utrudniałoby realizację strategii w miarę rozwoju sytuacji i dochodzenia nowych problemów i nowych możliwości rozwoju. Trzeba wszakże – jak sądzimy – rozpocząć od zaprezentowania najbardziej ogólnego zestawu **uniwersalnych celów rozwoju**, w ramach którego będą sformułowane **cele generalne** oraz **cele szczegółowe**. Dadzą one punkt wyjścia do wyboru celów priorytetowych będących zasadniczymi wyznacznikami zadań strategicznych.

ZBIÓR CELÓW GENERALNYCH WIDZIMY NASTĘPUJĄCO:

OGÓLNA KONCEPCJA PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA

W RAMACH KAŻDEGO Z CELÓW GENERALNYCH MOŻNA WYRÓŻNIĆ „PAKIET” CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH. MOGĄ ONE BYĆ PRZEDSTAWIANE Z MNIEJSZĄ LUB WIĘKSZĄ DOKŁADNOŚCIĄ (PRAKTYCZNIE MOŻNA JE DOWOLNIE MNOŻYĆ, USZCZEGÓŁAWIAĆ I KONKRETYZOWAĆ). DLA POTRZEB OPRACOWANIA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIDZIMY ZBIÓR PODSTAWOWYCH CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH OKREŚLONY TAK, JAK PREZENTUJE TO TAB. 3.

TAB. 3. STRATEGICZNE CELE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM WARUNKÓW DO PODWYŻSZANIA POZIOMU ŻYCIA		
1	1.1. PRACA	- Stworzenie warunków do trwałego i efektywnego generowania miejsc pracy dających ludziom szanse na spożytkowanie swych talentów i umiejętności. - Dążenie do zapewnienia godziwych dochodów z pracy.
	1.2. BYT MATERIALNY	- Zapewnienie warunków do satysfakcjonującego bytu materialnego, w tym: wyżywienia, mieszkania, przebywania w zdrowym środowisku, leczenia i wypoczynku. - Uzyskanie wysokiego poziomu obsługi mieszkańców (gospodarstw domowych) w zakresie usług publicznych oraz dobrej dostępności przestrzennej w tym zakresie.
	1.3. ROZWÓJ DUCHOWY	- Zapewnienie warunków rozwoju duchowego, w tym: kształcenia, kultury, podróży, dostępu do informacji, rozwoju różnych form aktywności społecznej. - Tworzenie klimatu dla samoorganizacji społecznej.
	1.4. BEZPIECZEŃSTWO	- Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa i perspektyw na przyszłość, zabezpieczenie dorobku życia. - Opieka nad rodziną, troska o wychowanie młodego pokolenia, upowszechnianie postaw solidarności społecznej, w tym: troski o osoby biedne, samotne, w starszym wieku, niepełnosprawne.
ZWIĘKSZANIE KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI W STOSUNKU DO INNYCH REGIONÓW EUROPY		
2	2.1. UNOWOCZEŚNIENIE STRUKTURY GOSPODARKI	- Konsekwentna restrukturyzacja gospodarki w kierunku zwiększania udziału przemysłów nowoczesnych technologii, a także specjalistycznych usług (komunikacyjnych, handlowych, naukowych i kulturalnych). - Znalezienie i wykorzystanie nowych kół napędowych gospodarki, w tym budownictwa mieszkaniowego. - Wielofunkcyjny rozwój wsi.
	2.2. WZROST EFEKTYWNOŚCI GOSPODARKI	- Zdecydowana modernizacja dziedzin tradycyjnych, w tym kompleksu rolnospożywczego. - Poprawa transferu technologii. - Wzrost konkurencyjności gospodarki.
	2.3. TRWAŁOŚĆ I HARMONIA ROZWOJU	- Generowanie rozwoju w oparciu o oszczędne, racjonalne wykorzystywanie posiadanych zasobów i walorów. - Rozwój i uelastycznienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców oraz wzrost ich aktywności gospodarczej (intensywny rozwój małych i średnich przedsiębiorstw). - Przebudowa, a w znacznej części budowa nowego zaplecza infrastrukturalnego.
WZROST WEWNĘTRZNEJ INTEGRACJI I ISTOTNA POPRAWA JAKOŚCI PRZESTRZENI		
3.	3.1. WEWNĘTRZNA INTEGRACJA REGIONU	- Scalenie społeczne i gospodarcze całego regionu, przy uwzględnieniu jego wewnętrznego zróżnicowania i specjalizacji układów subregionalnych. - Przewyższanie partykularyzmów terytorialnych.
	3.2. WŁAŚCIWA STRUKTURA PRZESTRZENNA	- Harmonijny rozwój sieci osadniczej. - Przygotowanie głównych ośrodków miejskich do pełnienia funkcji biegunów rozwoju. - Danie szans rozwoju społeczno-gospodarczego obszarom ekonomicznie opóźnionym i nie posiadającym wystarczających własnych czynników rozwoju. - Prowadzenie przyjaznej dla środowiska przyrodniczego polityki inwestycyjnej i zagospodarowania przestrzennego (z systemem obszarów chronionych).

DOSTOSOWANIE POTENCJAŁU, STRUKTURY I ORGANIZACJI WOJEWÓDZTWA DO WYZWAŃ XXI W. I WYMAGAŃ JEDNOCZĄCEJ SIĘ EUROPY		
4.	4.1. PARTNERSKA ROLA WOJEWÓDZTWA	• Ulokowanie województwa w grupie obszarów aktywnej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. • Spożytkowanie efektu położenia i korzyści tranzytowych. • Wykreowanie Poznania na europejskiej rangi ośrodek metropolitalny.
	4.2. TROSKA O TOŻSAMOŚĆ REGIONALNĄ	• Pielęgnowanie więzi emocjonalnych z regionem oraz podnoszenie poziomu wiedzy mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, o przeszłości i teraźniejszości regionu. • Uzyskanie wysokiego poziomu aktywności społecznej w dziedzinie upowszechniania regionalnych wzorców patriotycznych i postaw obywatelskich.

W powyższym zestawie cele, zarówno generalne jak i szczegółowe, są oznaczone określonymi liczbami. Liczby **te mają wyłącznie sens porządkowy** (służą powiązaniu celów z zadaniami i przedsięwzięciami, o których piszemy w dalszym ciągu tekstu) i absolutnie nie wyrażają jeszcze ważności celów (ich hierarchii i priorytetów), ani dylematów, które się z tym wiążą. Propozycje w tym zakresie przedstawiamy niżej.

3.5. Priorytety

Sprawa priorytetów (ważności i kolejności rozwiązywania problemów) jest w dużym stopniu sprawą wyboru politycznego. To, co niżej przedstawiamy, jest propozycją ujętą w różnych wariantach.

PODEJŚCIE PIERWSZE

Wpisanie się województwa w narodową strategię rozwoju regionalnego (a ściślej w jej projekt)⁹. Z naszego punktu widzenia najważniejsze są następujące priorytety tej strategii:

- (A) *Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionu, w tym sieci transportowo-logistycznych, informatycznych i infrastruktury ochrony środowiska.*
- (B) *Restrukturyzacja i dywersyfikacja bazy ekonomicznej, w tym rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.*
- (C) *Rozwój zasobów ludzkich, w tym rozwój kształcenia ustawicznego i rozwój potencjału edukacyjnego ponadpodstawowego, zwiększanie mobilności zasobów pracy.*
- (D) *Wsparcie obszarów wymagających aktywizacji, w tym obszarów wiejskich oraz małych i średnich miast w obszarach wiejskich.*
- (E) *Rozwój współpracy międzynarodowej, w tym rozwój bezpośredniej współpracy województwa z regionami Europy i świata.*

PODEJŚCIE DRUGIE

Wskazanie priorytetów w oparciu o wyniki diagnozy stanu województwa, obrazujące jego najpilniejsze potrzeby. Diagnoza daje następujący zestaw priorytetów¹⁰:

► JAKOŚĆ PRZESTRZENI

- *kształtowanie ładu przestrzennego,*
- *racjonalna gospodarka zasobami środowiska*
- *poprawa wyposażenia technicznego,*
- *zwiększanie spójności komunikacyjnej,*

⁹ Zawarte tu „osie rozwojowe” mogą jeszcze ulec zmianie.

¹⁰ Według materiałów Departamentu Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Wielkopolskiego.

- *wzmacnianie ośrodków wzrostu.*

► **KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI**

- *wspieranie innowacyjności i transferu technologii*
- *uruchamianie nowych potencjałów,*
- *systemowe wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw,*
- *tworzenie finansowych instrumentów wspierania gospodarki,*
- *rozwój instytucji wspierających gospodarkę.*

► **KSZTAŁTOWANIE AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW**

- *wzmacnianie tożsamości i spójności regionalnej*
- *zapewnienie bezpieczeństwa*
- *podniesienie poziomu i zwiększenie dostępności edukacji,*
- *kształtowanie społeczeństwa otwartego – euroadaptacja.*

► **ROZWÓJ OBSZARÓW ZAPÓŹNIONYCH**

- *wspieranie obszarów o wysokim poziomie bezrobocia,*
- *tworzenie alternatywnych źródeł dochodów dla rolnictwa nieproduktywnego,*
- *restrukturyzacja ośrodków przemysłowych*
- *działania na obszarach zagrożenia ekologicznego.*

PODEJŚCIE TRZECIE

Wskazanie PRIORYTETÓW w oparciu o hierarchiczny układ celów (tzw. drzewo celów) w zestawieniu z działaniami, które są najważniejsze (konieczne lub najbardziej przydatne) dla osiągnięcia celów.

W przedstawionym wyżej zestawie celów strategicznych wpisane są cztery grupy celów o charakterze uniwersalnym, a mianowicie:

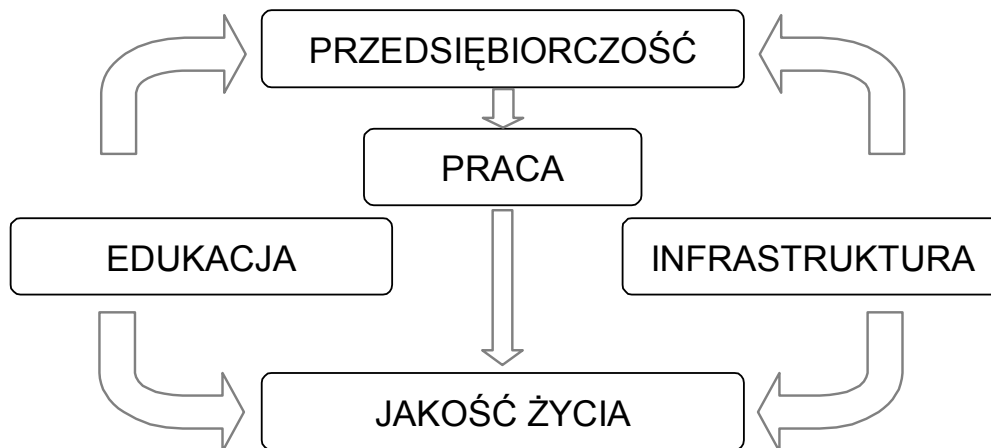
- *zapewnienie mieszkańcom warunków do podwyższania poziomu życia,*
- *zwiększenie konkurencyjności gospodarki w stosunku do innych regionów Europy,*
- *wzrost wewnętrznej integracji i istotna poprawa jakości przestrzeni,*
- *dostosowanie potencjału struktury i organizacji województwa do wyzwań XXI w. oraz wymagań jednoczącej się Europy.*

Bez wątpienia celem nadrzędnym jest poprawianie **JAKOŚCI ŻYCIA**. Celowi temu służy **PRACA** (osiągane z jej tytułu godziwe dochody, dające możliwość zaspokajania potrzeb materialnych i duchowych). Równocześnie dla stworzenia odpowiedniej liczby (i rozmieszczenia) miejsc pracy potrzebna jest **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**, a ta w istotnym stopniu zależy od **INFRASTRUKTURY** i **EDUKACJI** społeczeństwa.

OGÓLNA KONCEPCJA PRZYSZŁOŚCI WOJEWÓDZTWA

Dla poprawy jakości życia rysuje się zatem zestaw czterech priorytetowych programów strategicznych. Przedstawia je rys. 2.

RYS. 2. PRIORYTETOWE PROGRAMY STRATEGICZNE

Źródło: opracowanie własne

Rekomendujemy powyższy wybór priorytetów w Strategii Województwa Wielkopolskiego. **Proponujemy** zatem następujące wojewódzkie **programy** strategiczne: **PRACA**, **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**, **EDUKACJA** i **INFRASTRUKTURA**. Równocześnie oddzielnie przedstawiamy jeszcze dwa szczególnie istotne programy: **WIEŚ** i **ROLNICTWO** oraz **OCHRONA ŚRODOWISKA**, których zasadnicze części tkwią zresztą w czterech pierwszych programach.

Treść wszystkich proponowanych programów wyprowadzona jest z projekcji rozwoju poszczególnych dziedzin województwa, co przedstawiamy w następnym rozdziale.

4. PROJEKCJA ROZWOJU GŁÓWNYCH DZIEDZIN

4.1. Społeczeństwo

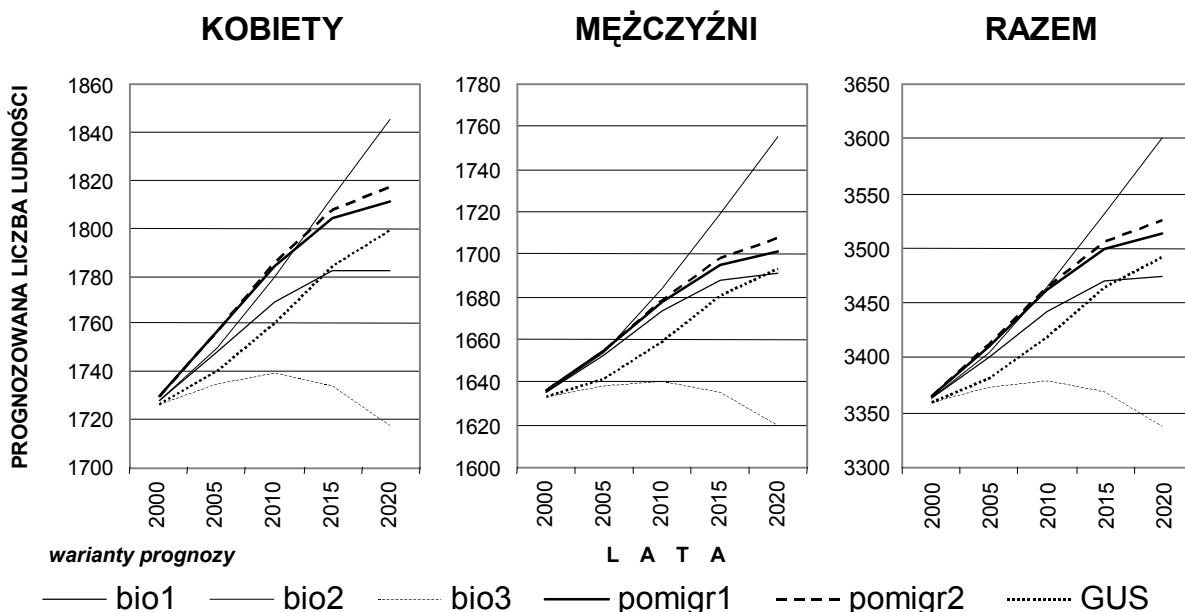
4.1.1. Prognozy demograficzne¹¹

Do projekcji ludności woj. wielkopolskiego, zgodnie z powszechnie stosowaną w Polsce praktyką, wykorzystaliśmy metodę składnikową¹². Zdecydowano się na prognozy wielowariantowe, uwzględniając trzy zasadnicze hipotezy odnośnie perspektywicznych współczynników płodności kobiet oraz dwie – dotyczące migracji. Analiza wyników prognozowania doprowadziła nas do stwierdzenia, że najbardziej prawdopodobnymi wariantami są te, które uwzględniają migracje wewnętrzne. Wykonano dwa warianty prognoz pomigracyjnych, które oznaczono: pomigr.1 i pomigr.2. W wariantcie pomigr1 przyjęto na stałym poziomie cząstkowe współczynniki płodności oraz salda migracji według wieku z 1998 roku. W wariantcie pomigr2 założono wzrost dodatniego salda migracji w miastach i ujemnego salda migracji na wsi. Należy dodać, że bierze się tu pod uwagę nowe zjawisko, jakim jest natężenie migracji ludzi zamożnych z miast na wieś celem poprawy komfortu życia.

Wykonane prognozy zestawiliśmy w tab. 4 i 5, w których ujęliśmy także prognozy Głównego Urzędu Statystycznego. Projekcja ludności GUS została opublikowana tylko w jednym wariantcie¹³, ale charakteryzuje się dłuższym horyzontem, do 2030 r.

TAB. 4. PROGNOZOWANE LICZBY LUDNOŚCI W WOJ. WIELKOPOLSKIM W LATACH 2000 - 2020

Stan na 31 grudnia danego roku w tys. osób

Źródło: J. Paradysz, Raport II.3.1.1., L. Rutkowska, op. cit. s. 89-91)

NA PODSTAWIE WYKONANYCH SZACUNKÓW ORAZ PROGNOZ GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO MOŻNA SFORMUŁOWAĆ NASTĘPUJĄCE WNIOSKI CO DO KSZTAŁTOWANIA SIĘ LICZBY LUDNOŚCI W CIĄGU NAJBLIŻSZYCH 20 LAT W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM:

¹¹ Por. raport II.3.1.1. (J. Paradysz).

¹² Opis zastosowanych metod zawarty jest w raporcie finalnym J. Paradysza II.3.1.1.

¹³ L. Bolesławski, L. Rutkowska, Prognoza ludności Polski według województw na lata 1999 - 2030. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2000.

- ✱ Z dość dużym prawdopodobieństwem można oczekiwać, że w 2020 r. ludność woj. wielkopolskiego będzie wynosiła około 3,5 miliona osób. Liczba kobiet w 2020 r. będzie się zawierała w przedziale od 1811 do 1817 tysięcy, a mężczyźni od 1702 do 1708 tysięcy.
- ✱ W związku z korzystną strukturą wieku, w najbliższych latach należy oczekiwać wzrostu liczby urodzeń, nawet przy ciągle bardzo niskiej płodności kobiet. Liczba urodzeń będzie wzrastała do połowy przyszłej dekady, kiedy osiągnie liczbę około 43 tysięcy.
- ✱ Przewiduje się stały wzrost liczby zgonów. Po 2020 roku będzie przekraczała liczbę urodzeń i pomimo zakładanego dodatniego salda migracji wewnętrznych należy się liczyć, że pod koniec lat dwudziestych liczba ludności Wielkopolski będzie się obniżać.
- ✱ W wyniku ciągłego spadku liczby urodzeń od 1984 r. będzie spadać liczba dzieci w wieku 7 - 12 lat aż do 2008 r. Później w tej grupie ludności może wystąpić bardzo nie-duży przyrost.
- ✱ Jeszcze tylko do 2003-2004 będzie wzrastać liczebność osób w wieku 19-24 lat, aż osiągnie około 360 tysięcy osób, potem (początkowo powoli, a później w szybszym tempie) ta populacja będzie się kurczyć. Około 2020 roku zapewne liczebność tej grupy wiekowej nie przekroczy 220 tysięcy.
- ✱ Liczba ludności w wieku 18 - 44 lat będzie wzrastać dość wolno do 2012 roku, kiedy zapewne osiągnie stan 1,4 mln. Później jednak spadek liczebności tej grupy wiekowej ludności będzie szczególnie duży.
- ✱ W najbliższym czasie (do 2005 roku) z około 300 do 390 tysięcy wzrośnie liczba kobiet w wieku przedemerytalnym (45-59 lat). W przypadku mężczyzn maksymalna liczba osób w wieku przedemerytalnym (45-64 lata) zostanie osiągnięta w 2010 roku. Będzie ich wówczas w Wielkopolsce ponad 440 tysięcy.
- ✱ Po 2005 roku (kobiety) oraz po 2010 roku (mężczyźni) należy się liczyć z bardzo silnym wzrostem liczby emerytów. Będzie to początek okresu przechodzenia na emeryturę pokolenia "baby boomu". W ciągu 15 lat liczba kobiet - emerytek wzrośnie z ok. 315 do 480 tysięcy, a liczba mężczyzn - emerytów z 160 do 260 tysięcy. Zapewne będzie to największe wyzwanie dla polityki społecznej państwa i dla samorządów lokalnych.
- ✱ Stale będzie rosła liczba osób w najstarszej grupie wiekowej, powyżej 75 lat. W przypadku kobiet będzie to wzrost z poziomu 100 tysięcy osób w 2000 roku do ponad 130 w 2015 r. Jeszcze większy będzie przyrost liczby mężczyzn w tej grupie wieku: z około 50 tysięcy w 2000 roku do prawie 80 tysięcy w 2020 r.
- ✱ Wobec szczególnie dużego spadku płodności kobiet w miastach oraz znacznego spadku salda migracji w przekroju miasto - wieś, w ciągu najbliższych 20 lat należy oczekiwać dużego wzrostu wartości wskaźników starzenia się ludności w miastach.
- ✱ Prognoza ludności według powiatów wskazuje na silne ich zróżnicowanie pod względem prężności demograficznej. Przewiduje się wzrost ludności w powiatach o względnie dobrych obecnie wskaźnikach gospodarczych, a słabszą dynamikę w tych powiatach, gdzie występuje duże bezrobocie. W skrajnych przypadkach, na przykład w powiatach kolskim, złotowskim prognozuje się nawet spadek liczby ludności. To mogą być obszary o relatywnie dużym ujemnym sadzie migracji.
- ✱ Prognozowane wskaźniki starości będą zróżnicowane w zależności od typu powiatu. Największy udział ludzi starych przewiduje się w powiatach silnie zurbanizowanych.

TAB. 5. PROGNOZOWANE LICZBY LUDNOŚCI W POWIATACH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Powiat	Prognoza liczby ludności w tys. osób			Wskaźniki struktury ludności w 2015 r. W wieku (%)		
	2000	2010	2020	przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym
chodzieski	47,1	47,7	48,2	20,1	62,3	17,6
czarnkowsko-trzcianecki	87,7	88,7	89,4	20,6	62,1	17,3
gnieźnieński	141,4	143,6	146	20,4	62,6	16,9
gostyński	76,3	76,4	76,4	20,5	63	16,5
grodziski	48,7	49,3	49,7	22	63	15
jarociński	70,9	71,5	72,4	20,7	62,7	16,6
kaliski	80,5	79,5	78,4	20,3	63,1	16,6
kępiński	55,6	56,4	57,1	21,1	62,7	16,2
kolski	91,3	89,6	87,8	20,1	61,9	18
koniński	120,7	123,1	124,4	21,7	63,6	14,8
kościański	78,3	79,1	80,1	20,3	63,1	16,6
krotoszyński	77,8	78,2	78,7	21	62,3	16,6
leszczyński	47,8	48,5	49	22,1	62,5	15,3
Międzychodzki	36,8	37,5	38	20,5	61,8	17,7
nowotomyski	71,4	72,9	74,4	21	62,9	16,1
obornicki	55,6	57,8	60	21,2	63,3	15,4
ostrowski	161,8	165,8	171	20,2	62,8	17
ostrzeszowski	54,7	55,5	56	20,8	62,4	16,8
piłski	138,9	142,6	146	20,5	63,2	16,2
pleszewski	62,4	62,5	62,4	20,4	62,3	17,3
poznański	252,9	277,3	305,3	20,4	64,4	15,2
rawicki	59,7	60,9	62,2	20,7	62,2	17,1
słupecki	60	60,1	60	20,7	62,6	16,7
szamotulski	86	88,5	91,7	20,8	63,1	16,1
średzki	54,9	56,2	57,5	21,1	63	15,9
śremski	58,6	60,7	62,6	20,6	63,1	16,3
turecki	85,2	85,5	85,9	20,9	62,3	16,8
wągrowiecki	67,9	68,1	68,1	21,4	62,6	16
wolsztyński	55,4	57,2	58,8	21,7	62,4	15,9
wrzesiński	74,6	76,3	78,4	20,5	62,8	16,7
złotowski	70,2	69,3	67,9	21,4	62,7	15,9
m. Kalisz	106,4	106,8	108	18,6	60,5	20,9
m. Konin	83,4	84,2	85,2	19,3	61,4	19,3
m. Leszno	62,8	66,5	70,8	19,9	62	18,2
m. Poznań	575,3	571,8	584,5	17,4	61,9	20,7

Źródło: L. Bolesławski, L. Rutkowska, op. cit. s. 134-136.

4.1.2. Kształtowanie rynku pracy – program gospodarowania zasobami ludzkimi¹⁴

Wielkopolski rynek pracy charakteryzuje się stopą bezrobocia jedną z niższych w kraju, ale nie stanowi to podstawy do optymistycznych ocen z dwóch względów: silnego zróżnicowania przestrzennego bezrobocia i tendencji wzrostowej liczby bezrobotnych.

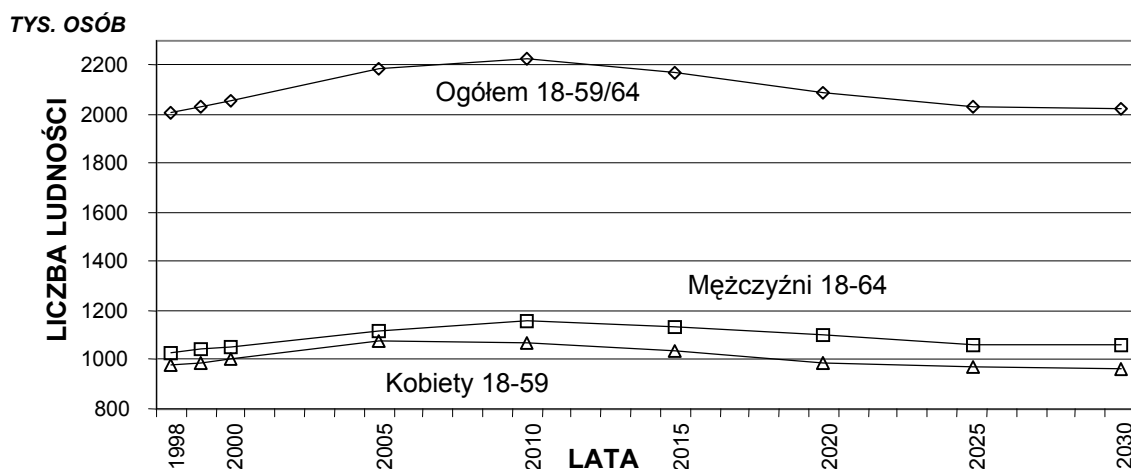
¹⁴ Por. Raport II.3.1.3. (H. Januszek z zespołem).

Główne rysy bezrobocia w Wielkopolsce są zbliżone do tych, jakie charakterystyczne są dla całego kraju. Jedną z nich jest wysoki udział kobiet wśród bezrobotnych.

Z prognoz demograficznych wynika, że w ciągu najbliższych 10 lat będziemy mieć do czynienia z przyrostem osób w wieku produkcyjnym, następnie po około dziesięciu latach nastąpi ich spadek, który spowoduje, że w roku 2025 liczba ludności na rynku pracy osiągnie ten sam pułap, jaki był charakterystyczny dla 1999 r.

Szacuje się, że w następnych latach nastąpi także dalszy spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym. Na tej podstawie można wyraźnie określić zapotrzebowanie na miejsca pracy w poszczególnych latach. Szczegółowe dane obrazują tabele 6 i 7. Liczy się jednak należy ze wzrostem aktywności zawodowej ludności w wieku emerytalnym.

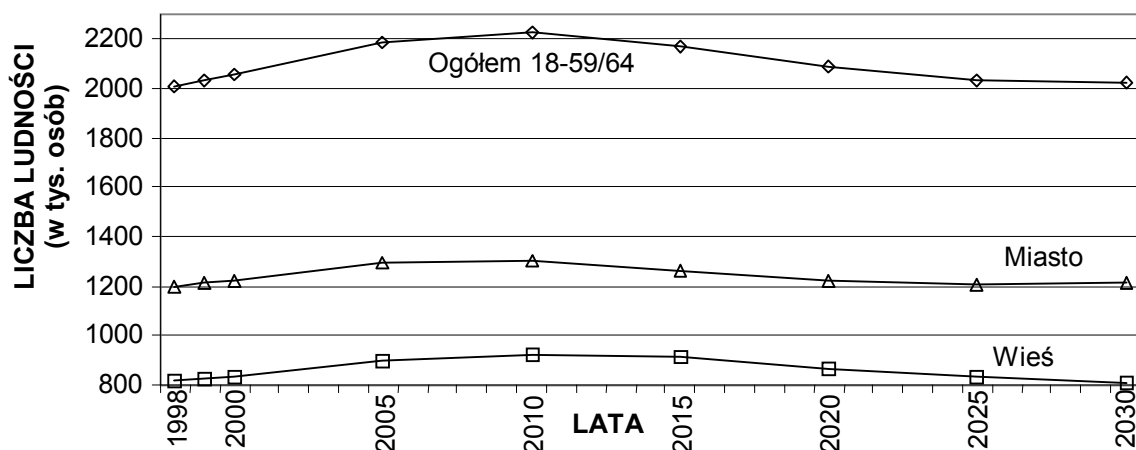
TAB. 6. PROGNOZOWANE LICZBY LUDNOŚCI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO W WIEKU PRODUKCYJNYM

Źródło: GUS, Departament Badań Demograficznych (2000).

Przewidywane zmiany demograficzne są zróżnicowane środowiskowo (wieś, miasto), a także w poszczególnych powiatach Wielkopolski. W miastach nastąpi systematyczny wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, na wsi zaś spadek. Będzie to związane z rozwojem sytuacji gospodarczej, wymuszającej odpływ ludności z rolnictwa do innych działów gospodarki.

TAB. 7. PROGNOZOWANE LICZBY LUDNOŚCI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO W WIEKU PRODUKCYJNYM W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO

Źródło: GUS, Departament Badań Demograficznych (2000).

Warto zwrócić uwagę, że prognoza dotycząca rozwoju sytuacji demograficznej w poszczególnych powiatach (tab. 8) wskazuje na znaczący spadek liczby ludności w tych powiatach, w których obecnie notowany jest najwyższy wskaźnik bezrobocia. Jest to związane z faktem niestabilności rynku pracy na danym terenie, skłaniającym do jego opuszczenia.

TAB. 8. PROGNOZOWANIE LICZBY LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM (W TYS. OSÓB) W POWIATACH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Powiat	1998	2000	2015	Powiat	1998	2000	2015
1 Chodzieski	28,3	29	30	17 Ostrowski	95,2	97,9	106
2 Czarnkowsko-Trzcianecki	51,9	53,1	55,5	18 Ostrzeszowski	31,7	32,5	34,9
3 Gnieźniński	85	87,4	90,9	19 Piłski	83,4	86	91,5
4 Gostyński	43,6	44,6	48,2	20 Pleszewski	36,8	37,6	39
5 Grodziski	27,5	28,4	31,3	21 Poznański	516,8	527,8	547,8
6 Jarociński	41,5	42,5	45,3	22 Rawicki	35	35,9	38,4
7 Kaliski	112,8	114,5	115,1	23 Słupecki	35	35,9	37,7
8 Kępiński	32,3	33,2	35,7	24 Szamotulski	50,6	52,3	57
9 Kolski	53,7	54,7	55	25 Średzki	32,4	33,3	35,9
10 Koniński	121,8	124,6	131,1	26 Śremski	35	36	39
11 Kościański	46	47	50,4	27 Turecki	49,3	50,3	53,5
12 Krotoszyński	45	46,1	49	28 Wągrowiecki	39,4	40,5	42,8
13 Leszczyński	66,3	68,4	73,3	29 Wolsztyński	32,2	33,1	36,2
14 Międzychodzki	21,7	22,3	23,4	30 Wrzesiński	44,2	45,5	48,7
15 Nowotomyski	41,7	43	46,5	31 Złotowski	41	42	43,1
16 Obornicki	32,8	33,9	37,4	Województwo	2010	2059	2170

Źródło: Prognoza ludności Polski według województw na lata 1999-2030, seria: Studia i analizy, GUS, Warszawa 2000.

Rozwiązywanie sytuacji na rynku pracy wymaga działań po stronie popytu na pracę (tworzenie miejsc pracy) i po stronie podaży pracy (wykształcenie, kwalifikacje, umiejętności, cechy osobowościowe). Zestaw proponowanych przedsięwzięć zawarty jest w rozdz. 5 (**Program PRACA i PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**).

W ROZWIĄZYWANIU SYTUACJI NA RYNKU PRACY NALEŻY PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCYCH ZASAD:

- **PROCES PORZĄDKOWANIA RYNKU PRACY, ZARÓWNO W CAŁYM WOJEWÓDZTWIE JAK I W POSZCZEGÓLNYCH POWIATACH, WIĄŻE SIĘ ŚCIŚLE Z PROCESAMI GOSPODARCZYMI; POPRAWA STANU WYKORZYSTANIA ZASOBÓW LUDZKICH NIE JEST WIĘC CZYMŚ, CO MOŻNA REALIZOWAĆ JAKO PRZEDSIĘWZIĘCIE SAMO DLA SIEBIE, NIE WYNIKAJĄCE Z CAŁOKSZTAŁTU ROZWOJU DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ, ZE ZMIANY ZASAD ZATRUDNIANIA,**
- **ZABIEGI SŁUŻĄCE RÓWNOWAŻENIU RYNKU PRACY MUSZĄ UWZGLĘDNIĆ DZIAŁANIE PRAW EKONOMICZNYCH I WŁASNĄ PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ JEDNOSTEK, KTÓRĄ TO PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ ZABIEGI ŚRODKAMI ADMINISTRACYJNYMI WINNY JEDYNNIE WSPIERAĆ, A NIE ZASTĘPOWAĆ,**
- **POPRAWA WYKORZYSTANIA ZASOBÓW LUDZKICH WOJEWÓDZTWA WINNA MIEĆ ODZWIERCIEDLENIE W DAŻENIU DO ZRÓWNOWAŻONEGO RYNKU PRACY (OGRANICZANIA BEZROBOCIA), WZROŚCIE WYDAJNOŚCI PRACY I WZROŚCIE KONKURENCYJNOŚCI REGIONU,**
- **ZMIANY W WYKORZYSTYWANIU ZASOBÓW LUDZKICH WYMAGAJĄ WSPÓŁPRACY ORGANÓW RZĄDOWYCH, SAMORZĄDOWYCH I SPOŁECZEŃSTWA.**

Przeorientowanie rynku pracy, zarówno po stronie popytu jak i po stronie podaży, w kierunku jego równowagi, jest uzależnione od skomplikowanych procesów przystosowawczych.

Bardzo istotną kwestią związaną z aktywizacją zasobów pracy województwa jest zwrócenie uwagi na cechy kulturowe środowisk lokalnych. Rozpoznanie tych cech – wartości, potrzeb, nastawień wobec rzeczywistości, ma pierwszorzędne znaczenie.

Wszystkie wyżej wymienione kierunki postępowania należy wzbogacić o **prowadzenie działalności wychowawczej oraz edukacyjnej, i to odpowiednio wcześniej, począwszy od gimnazjum**. Chodzi tu o wyposażenie młodego człowieka w umiejętności niezbędne do poruszania się w nowych realiach gospodarki rynkowej. Powszechnie należałoby wykorzystać angielski **program nauki przedsiębiorczości**, jaki Fundacja Batorego przystosowała do nauki w polskich szkołach przez wprowadzenie dwóch programów: „przedsiębiorczość” i „mali przedsiębiorcy”. Trening operatywności i przedsiębiorczości zmienia mentalność z biernej na aktywną, ułatwiając aktywność zawodową w dorosłym życiu. Wprowadzenie tych programów mogłoby przyczynić się do osłabienia tendencji zachowawczych i pasywnych, zwłaszcza w środowiskach małych miast i wsi.

Aktywizacja zawodowa ludności jest też zależna od jej mobilności, a ta z kolei zależy (obok cech osobowościowych i wykształconych postaw życiowych) od konkretnych ułatwień; po prostu chodzi o poprawienie komunikacji między poszczególnymi miejscowościami dla zwiększenia możliwości aktywnego poszukiwania i podejmowania pracy poza miejscem zamieszkania.

4.1.3. Jakość życia¹⁵

Jakość życia zależy od osobistych dochodów ludzi, ale również zdeterminowana jest systemem, organizacją i funkcjonowaniem instytucji z zakresu zaspokajania potrzeb zbiorowych, takich jak zdrowie, edukacja, opieka społeczna, bezpieczeństwo.

Wychodząc z tego założenia, programem rozwoju województwa wielkopolskiego obejmujemy następujące dwie dziedziny:

1. Warunki zdrowotne:

► **RESTRUKTURYZACJA ZASOBÓW SŁUŻBY ZDROWIA UWZGLĘDNIAJĄCA:**

- ✱ coraz wyższe wymagania względem umiejętności i zaangażowania zawodowego społeczeństwa,
- ✱ starzenie się społeczeństwa,
- ✱ zwiększającą się zachorowalność na nowotwory, choroby układu krążenia, gruźlicę.

► **POWSZECHNY DOSTĘP DO WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG MEDYCZNYCH.**

► **WYCHOWANIE SPOŁECZEŃSTWA W TROSCE O ZDROWIE; MODEL ŻYCIA PREFERUJĄCY POSTAWY PROZDROWOTNE.**

2. Edukacja:

► **ZWIĘKSZENIE LICZBY DZIECI OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM,**

¹⁵ Por. raporty: II.3.1.4 (M. Kasperek-Hoppe, B. Rzeczyński) i II.3.3.3.3 (A. Sobczak, M. Trojanek).

- ▶ **WYRÓWNYWANIE SZANS MŁODZIEŻY ZE WSZYSTKICH GRUP SPOŁECZNYCH I ZE WSZYSTKICH OBSZARÓW WOJEWÓDZTWA W DOSTĘPIE DO EDUKACJI NA WSZYSTKICH POZIOMACH,**
- ▶ **ROZWÓJ SYSTEMU EDUKACJI DZIECI I MŁODZIEŻY SPECJALNEJ TROSKI,**
- ▶ **REALIZACJA KONCEPCJI „EDUKACJI USTAWICZNEJ” (SZCZEGÓLNIE WAŻNY PROBLEM W ZWIĄZKU Z POSTĘPUJĄCĄ INTEGRACJĄ POLSKI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ).**

3. Opieka społeczna:

- ▶ **POMOC OSOBOM I GRUPOM SPOŁECZNYM, KTÓRE ZNALAZŁY SIĘ W TRUDNEJ SYTUACJI MATERIALNEJ Z POWODÓW PRZEZ SIEBIE NIEZAWINIANYCH,**
- ▶ **ZWIĘKSZENIE LICZBY OŚRODKÓW ŚWIADCZĄCYCH POMOC STACJONARNĄ I PÓŁOTWARTĄ,**
- ▶ **ROZSZERZENIE POMOCY W MIEJSCU ZAMIESZKANIA POTRZEBUJĄCYCH,**
- ▶ **ROZWÓJ BAZY NIEPAŃSTWOWYCH PLACÓWEK INSTYTUCJONALNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ,**
- ▶ **POMOC RODZINOM PATOLOGICZNYM – NIE TYLKO W FORMIE MATERIALNEJ, ALE W LECZENIU, PORADNICTWIE, ZNALEZIENIU PRACY, OPIECE NAD DZIEĆMI,**
- ▶ **W DŁUŻSZEJ PERSPEKTYWIE – LIKWIDACJA DOMÓW DZIECKA, TWORZENIE RODZINNYCH DOMÓW DZIECKA, UMIESZCZANIE DZIECI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH, UPROSZCZENIE PROCEDURY ADOPCYJNEJ.**

Wymienione wyżej przedsięwzięcia na rzecz jakości życia **muszą uwzględniać wszystkie grupy społeczne** i specyficzne dla nich problemy. Na szczególną troskę zasługują grupy ludności niepełnosprawnej (przygotowanie młodzieży do samodzielnego życia, możliwe wyrównywanie szans na znalezienie pracy), a także ludzi szczególnie ubogich.

Realizacja wymienionych zadań (zaspokojenie potrzeb) wymaga **określonych nakładów finansowych**. W części służą temu dochody osobiste mieszkańców, a również muszą to być środki z budżetu państwa i samorządów terytorialnych. Aktualnie wzrasta też rola niezależnych struktur obywatelskich. Najczęściej są to fundacje i stowarzyszenia. Powinny funkcjonować tam, gdzie te problemy są najbardziej odczuwalne, a potrzeby społeczne najgorzej zaspokajane. Wymaga to wsparcia ze strony państwa i samorządów. Im mniejszy jest gwarantowany przez państwo zakres bezpieczeństwa socjalnego, tym bardziej potrzebna jest społeczna aktywność, solidaryzm i pomoc w rozwiązywaniu problemów społecznych, zwłaszcza w ich wymiarze lokalnym. Tę aktywność społeczną powinien wyzwalać i wspierać samorząd wojewódzki i lokalny.

Trzeba pamiętać, że stopień zaspokajania potrzeb w zakresie zdrowia, edukacji, opieki społecznej zależy od poziomu rozwoju i dostępności infrastruktury społecznej.

Województwo wielkopolskie **znamionuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne wyposażenia w infrastrukturę społeczną**, a także w dostępność świadczonych przez nią usług, ich standard oraz popyt zrealizowany. Mozaika warunków techniczno-usługowych jest odbiciem nie tylko stanu zainwestowania i oferty usługowej, lecz również względów demograficznych, wyborów edukacyjnych, kondycji zdrowotnej ludności oraz reakcji społecznej na potrzeby organizacji pomocy bliźnim.

W ROZWOJU WOJEWÓDZTWA UWZGLĘDNIĄ SIĘ NASTĘPUJĄCE POZIOMY INWESTYCYJNO-USŁUGOWE INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ:

- ✱ **infrastrukturę lokalną gminy czy zespołu gmin (np. w zakresie szkół podstawowych i gimnazjów) oraz powiatu lub powiatów (np. w zakresie szpitali),**

- ✱ infrastrukturę ośrodków regionalnych służącą nie tylko obszarom miast i ich zurbanizowanego otoczenia, lecz również środowiskom lokalnym, np. w zakresie szkół policealnych czy szpitali specjalistycznych,
- ✱ infrastrukturę o znaczeniu ponadregionalnym, a nawet krajowym, skoncentrowaną przede wszystkim w aglomeracji poznańskiej i ośrodkach regionalnych.

W TWORZENIU KONCEPCJI ROZWOJU INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ MAMY NA UWADZE NASTĘPUJĄCE DĄŻENIA:

- ✱ odpowiedni dostęp do oferowanych przez nią usług we wszystkich obszarach województwa,
- ✱ jakość użytkową urządzeń i usług odpowiadającą standardom europejskim, potrzebom humanitarnym i poziomowi rozwoju technologii cywilizacyjnej.

Rozwój infrastruktury społecznej wiąże się ze wszystkimi czterema generalnymi celami rozwoju województwa. Kształtując jej przyszłość, trzeba pamiętać o tym, że stanowi ona podstawę zaspokajania potrzeb mieszkańców, a równocześnie jest impulsem do aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów o niższym poziomie rozwoju od przeciętnego w województwie oraz warunkiem niwelacji rażących różnic między większymi miastami a środowiskiem wiejskim.

4. GOSPODARKA MIESZKANIOWA:

Pod względem stopnia zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, jak i rozmiarów budownictwa mieszkaniowego **Wielkopolska plasuje się w środkowej strefie województw,** przy bardzo dużym wewnętrznym zróżnicowaniu przestrzennym. Sytuacja jest trudna. Społeczeństwo boleśnie odczuwa zapaść w budownictwie mieszkaniowym i związany z tym deficyt mieszkań, dekapitalizację starych zasobów mieszkaniowych, nieuregulowany stan prawny niektórych mieszkań oraz postępujące ubóstwo mieszkaniowe.

Z uwagi na wielość zadań, wizja szybkiej i radykalnej poprawy warunków zamieszkiwania jawi się pesymistycznie. **Co jednak można zrobić w tej dziedzinie w województwie wielkopolskim?** Uważamy, że:

- ✱ realizacja programu poprawy musi być rozpatrywana w horyzoncie co najmniej 15-20 lat przy silnym dążeniu do odpowiednich rozwiązań ogólnosystemowych,
- ✱ jako najważniejsze, strategiczne zadania możliwe do zrealizowania w krótszym czasie (3-5 lat), należy wymienić:
 - uporządkowanie spraw związanych z katastrzem nieruchomości,
 - przygotowanie terenów pod nowe budownictwo mieszkaniowe,
 - powstrzymanie dekapitalizacji starych zasobów mieszkaniowych.

TWORZĄC PODWALINY POD PRZYSZŁY ROZWÓJ BUDOWNICTWA MIESZKANIOWEGO, GMINY JUŻ DZISIAJ POWINNY:

- ✱ rozpoznać potrzeby oraz sformułować gminne programy i plany rozwoju budownictwa mieszkaniowego,
- ✱ przyspieszyć proces wyjaśniania stanu prawnego nieruchomości,
- ✱ dokonać przeglądu (i aktualizacji) planów zagospodarowania przestrzennego z myślą o wygospodarowaniu dodatkowych terenów pod nowe budownictwo mieszkaniowe,
- ✱ wygospodarować środki na uzbrojenie terenów (m.in. za pomocą obligacji),

- ✱ tworzyć korzystny klimat wokół TBS-ów, spółdzielczych i komunalnych inwestycji mieszkaniowych oraz działań developerskich.

Stwarzając warunki do ożywienia ruchu budowlanego, **gminy powinny** także pamiętać o konieczności pozyskiwania i gromadzenia środków na działania zmierzające do poprawy warunków zamieszkiwania w starych zasobach mieszkaniowych. Cel ten można osiągnąć (m.in.) przez:

- ✱ skuteczną windykację zaległości czynszowych,
- ✱ dalszą prywatyzację komunalnych zasobów mieszkaniowych,
- ✱ większe wykorzystanie środków budżetu państwa, rodzimego oraz obcego kapitału.

Od administracji rządowej szczebla centralnego oczekiwać należy (w szczególności) wypracowania i wdrożenia stabilnych zasad interwencjonizmu państwa w sprawy mieszkaniowe (wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, ochrona praw lokatorów, przebudowa centrów wielkich miast itp.). Odpowiedzialnym za rozwiązywanie tych zagadnień powinien być Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, korzystający z bogatego doświadczenia i dużego potencjału naukowo-badawczego warszawskiego Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Możliwości zaangażowania się w te sprawy administracji rządowej szczebla terenowego nie wydają się być duże.

Przy rozwiązywaniu kwestii mieszkaniowej **rola administracji samorządowej szczebla wojewódzkiego** jest pośrednia. Sprowadza się przede wszystkim do działań stymulujących przyspieszony wzrost gospodarczy regionu, implikujący przyrost dochodów i oszczędności ludności, warunkujących zwiększenie rozmiarów budownictwa mieszkaniowego ze środków własnych ludności. Warto także zwrócić uwagę na konieczność nieustannego zabiegania o pozyskiwanie środków pomocowych Unii Europejskiej.

Równocześnie trzeba mieć na uwadze, że **rozwój budownictwa mieszkaniowego to** nie tylko droga do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych ludności; jest to również istotny czynnik rozwoju gospodarczego, mówi się nawet, że jest to „**koło zamachowe**” gospodarki.

Bardzo istotne jest zdecydowane **działanie parlamentarzystów** na rzecz stworzenia ogólnopaństwowego systemu rozwoju mieszkalnictwa. W tym zakresie chodzi zwłaszcza o warunki sprzyjające rozwojowi społecznego budownictwa mieszkaniowego i pomoc ludziom najmniej zamożnym, zagrożonym bezdomnością z powodu braku środków własnych na opłacanie czynszów.

W CAŁOŚCI DZIAŁAŃ NA RZECZ PODNOSZENIA JAKOŚCI ŻYCIA WAŻNA JEST ZASADA SPRAWIEDLIWOŚCI SPOŁECZNEJ I DĄŻENIA DO NIWELACJI RÓŻNIC W PRZEKROJU SPOŁECZNYM I PRZESTRZENNYM.

4.2. Przestrzeń

4.2.1. Gospodarka zasobami i ochrona przyrody¹⁶

Nadrzędnym celem w zakresie gospodarki zasobami i ochrony przyrody jest skierowanie Wielkopolski na ścieżkę zrównoważonego rozwoju. Za jego konkretyzację można uznać zapewnienie mieszkańcom trwałego bezpieczeństwa ekologicznego, czyli przyczynienie się do trwałego podnoszenia jakości życia obecnego i przyszłych pokoleń.

¹⁶ Por. raport II.3.2.1 (A. Mizgajski).

Pod pojęciem bezpieczeństwo ekologiczne mieszkańców rozumie się (zgodnie z ujęciem w projekcie nowej polityki ekologicznej państwa), zapewnienie im czystego powietrza, zdrowej wody, bezpiecznej dla zdrowia żywności, możliwości rekreacji i wypoczynku oraz trwałego występowania wszystkich istniejących obecnie, dziko żyjących gatunków flory i fauny.

W zasadniczej części **realizacja zadań** na rzecz właściwego gospodarowania zasobami i ochrony środowiska **musi odbywać się w obrębie poszczególnych sektorów**, czyli głównych form oddziaływania człowieka na środowisko (przemysł i energetyka, mieszkalnictwo i ład przestrzenny, rolnictwo, transport, rekreacja i turystyka). Przedsięwzięciom sektorowym muszą jednak towarzyszyć działania o charakterze przekrojowym, warunkujące realizację Strategii w zakresie środowiska jako całości. Należą do nich:

- kształtowanie w społeczeństwie zachowań przyjaznych środowisku i sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi;
- rozwiązywanie pojawiających się problemów i trudności w drodze dialogu pomiędzy uczestnikami procesu realizacji Strategii tj. organami władzy na poziomie województwa, powiatów i gmin, instytucjami o charakterze publicznym, organizacjami społecznymi oraz podmiotami gospodarczymi;
- podejmowanie inicjatyw wobec naczelnych organów państwa, gdy problemy wykraczają poza kompetencje organów na poziomie województwa, powiatów i gmin;
- monitorowanie postępów w realizacji Strategii (wskaźniki: społeczno-ekonomiczne, stanu środowiska i presji na środowisko, aktywności administracji publicznej i mieszkańców).

Trzeba zaznaczyć, że te działania towarzyszące muszą być prowadzone w sposób systematyczny, bez określenia horyzontu czasowego ich zamknięcia. Jest bowiem zrozumiałe, że wraz ze zmieniającymi się problemami konieczne będzie ich rozwiązywanie, a także edukacja ekologiczna oraz monitoring zachodzących zmian.

AKTUALNIE PROPONUJEMY OSIEM CELÓW DZIAŁOWYCH I SŁUŻĄCE IM PRZEDSIĘWZIĘCIA:

CEL 1

MINIMALIZACJA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO ORAZ ELIMINACJA RYZYKA DLA ZDROWIA LUDZI W MIEJSCACH NAJWIĘKSZEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO W SKALI WOJEWÓDZTWA, W TZW. „GORĄCYCH MIEJSCACH” (HOT SPOTS).

Realizacja tego celu ma charakter priorytetowy, gdyż pozwala osiągnąć w najkrótszym czasie największe efekty ekologiczne mierzone redukcją ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska i stopniem zagrożenia dla zdrowia mieszkańców. Najważniejszymi „gorącymi punktami” w województwie są:

- ✱ Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin traktowany jako grupa emitatorów wprowadzających największą ilość zanieczyszczeń do powietrza, jako obiekty silnie kształtujące stosunki wodne oraz grupa największych wytwórców odpadów.
- ✱ Kopalnie węgla brunatnego w rejonie Konina i Turku stanowiące przyczynę przekształceń powierzchni ziemi, ogromnych przerzutów wód podziemnych do wód powierzchniowych (zwłaszcza jezior) oraz powstawania wieloprzestrzennych lejów depresyjnych.
- ✱ Koncentracja odpadów medycznych w Poznaniu powodująca zagrożenie wynikające z braku spójnego systemu ich odbioru i unieszkodliwiania.
- ✱ Składowisko fosfogipsów w Luboniu umiejscowione w dolinie Warty zagrażające ujęciu wody dla Poznania.

- ✱ Oczyszczalnie ścieków: Poznań, Kalisz, Ostrów, Leszno stanowiące miejsca zrzutu największej ilości zanieczyszczeń do wód. Jeszcze w latach 2000-2001 ma być zakończony rozruch oczyszczalni w Poznaniu, Lesznie, Ostrowie oraz pierwszego etapu oczyszczalni w Kaliszu. Na przyszłe lata pozostanie włączenie ścieków odbieranych przez Lewobrzeżną Oczyszczalnię Ścieków (LOŚ) do wysokosprawnego systemu oczyszczania ścieków z aglomeracji Poznania oraz realizacja drugiego etapu budowy oczyszczalni dla Kalisza.
- ✱ Mogielniki na środki ochrony roślin i opakowania po nich. W Wielkopolsce jest zewidencjonowanych 29 takich obiektów powodujących skażenie wód podziemnych lub grożących skażeniem. Zgromadzone w nich odpady wymagają pilnie unieszkodliwienia.

CEL 2

RACJONALIZACJA ZUŻYCIA ENERGII, SUROWCÓW I MATERIAŁÓW WRAZ ZE WZROSTEM UDZIAŁU WYKORZYSTYWANYCH ZASOBÓW ODNAWIALNYCH.

Zmniejszenie ilości wykorzystywanych surowców i materiałów oraz oszczędność energii **jest warunkiem niezbędnym dla równoważenia szans dostępu do środowiska** dla współczesnego i przyszłych pokoleń. Działania równoległe winny sprzyjać wykorzystywaniu zasobów odnawialnych, takich jak niekonwencjonalne źródła energii i surowce roślinne. Redukcja przepływów materii i energii stanowi w nowej polityce ekologicznej państwa jeden z mierników wdrażania zrównoważonego rozwoju. Cel 2/oś odzwierciedla zasadę prewencji w polityce ekologicznej, a jej wdrażanie stawiane jest najwyżej wśród preferencji przy podziale dostępnych środków. Cel ten ma charakter kompleksowy, gdyż jego realizacja daje efekty synergiczne wpływając pozytywnie na wypełnianie innych celów działowych. Kierunek rozwoju województwa w zakresie tego celu powinien wynikać z oszczędności energii, materiałów i surowców wdrażanej w poszczególnych dziedzinach działalności gospodarczej, w gospodarce komunalnej i instytucjach publicznych oraz przez poszczególnych mieszkańców. Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju **winny być prowadzone równoległe działania**:

- ✱ **polityczne** – inicjatywy legislacyjne stymulujące oszczędne gospodarowanie materiałami i surowcami oraz wykorzystywanie zasobów odnawialnych;
- ✱ **ekonomiczne** – tworzenie mechanizmu zachęt ekonomicznych dla oszczędności materiałów, energii oraz dla wykorzystywania zasobów odnawialnych, a także eliminowanie subwencjonowania materiałów i energii, gdyż premiuje to użytkowników rozrzuconych;
- ✱ **techniczne** – wdrażanie nowych technologii bezodpadowych, minimalizujących zużycie zasobów i maksymalizujących ich wykorzystanie, a także technologii wykorzystujących zasoby odnawialne;
- ✱ **społeczne** – edukacja ekologiczna zmierzająca do ukształtowania pożądanych standardów zachowań mieszkańców.

Trzeba jednak wskazać, że w tej dziedzinie szczególnie duże znaczenie mają przedsięwzięcia legislacyjne i organizacyjne realizowane w skali ponadregionalnej, czyli dla całego kraju.

CEL 3

ZAPEWNIENIE ODPOWIEDNIEJ JAKOŚCI UŻYTKOWEJ WÓD, RACJONALIZACJA ZUŻYCIA WODY, ZWIĘKSZENIE ZASOBÓW WODY W ZLEWNIACH ORAZ OCHRONA PRZED POWODZIĄ;

W zakresie ochrony wód i gospodarki wodnej występuje **duża różnorodność problemów**, a w konsekwencji **potrzeba szczególnie szerokiej palety działań**. Z tych powodów problematykę tę ujęto w grupy:

✿ **Zaopatrzenie w wodę:**

Niewystarczająca jakość wody pitnej, wysokie jej zużycie, nadmierna eksploatacja wód podziemnych w rejonie niektórych ośrodków miejskich, brak zbiorczych ujęć wody i wodociągów w wielu wsiach.

Kierunki działań to: modernizacja stacji uzdatniania wody i sieci wodociągowych (minimalizacja strat na przesyle), budowa nowych ujęć wiejskich, maksymalne ograniczenie poboru wód podziemnych do celów przemysłowych, uwzględnienie w cenie wody jej realnej wartości, a w tym potrzebę ochrony jej zasobów.

✿ **Ochrona wód:**

Brak dostatecznie uporządkowanej gospodarki ściekowej w Poznaniu i innych miastach, żywiołowe pozbywanie się ścieków w dominującej części wsi, brak systemu racjonalnego wykorzystania gnojowicy jako nawozu, rolnicze zanieczyszczenia obszarowe.

Kierunki działań to: stworzenie i realizacja programów porządkowania gospodarki ściekowej w miastach z uwzględnieniem racjonalizacji zużycia wody, minimalizowania dopływu wód gruntowych i włączenia rejonów peryferyjnych i sąsiednich miejscowości, wprowadzenie systemu opłat za ścieki w zależności od wprowadzanego ładunku zanieczyszczeń. Budowa oczyszczalni o wielkości powyżej 2000 RLM (równoważna liczba mieszkańców) oraz kanalizacji. Przy zabudowie rozproszonej stosowanie rozwiązań indywidualnych. Racjonalizacja dawek gnojowicy poprzez budowę odpowiednio dużych zbiorników naziemnych, stosowanie maszyn rozpraszających i skuteczny nadzór administracyjny. Upowszechnienie w krajobrazie rolniczym barier biogeochemicznych, upowszechnienie stosowania kodeksu dobrej praktyki rolniczej (KDPR), w tym upowszechnienie nowoczesnych systemów nawożenia.

✿ **Woda w ekosystemach:**

Występuje rosnący niedobór wody w ekosystemach w wyniku melioracji odwodnieniowych i intensywnej produkcji rolnej. Niedobór wody jest jednym z głównych czynników ograniczających produkcję rolną. Duży udział powierzchni uszczelnionej wywołuje zaburzenia odpływu wody w miastach. Rośnie niebezpieczeństwo powodzi. Zmniejsza się udział ekosystemów wilgotnych i podmokłych w krajobrazie.

✿ **Kierunki działań to:** modernizacja układów melioracyjnych i ich eksploatacja całkowicie eliminująca jednostronne odwodnienia, upowszechnienie lokalnych rozwiązań odbioru wód deszczowych na terenach o mniej zwartej zabudowie oraz rozwijanie małej retencji, zwłaszcza na wysoczyznach i w celu budowy deszczowni na terenach o intensywnej produkcji roślinnej, z uwzględnieniem wymogów ochrony biotopów wilgotnych i podmokłych.

W zakresie przedsięwzięć przeciwpowodziowych niezbędne są działania prewencyjne obejmujące zwiększenie pojemności retencyjnej zlewni oraz opóźnienie odpływu. Wśród przedsięwzięć zapobiegawczych najistotniejsze powinno być to wyznaczenie terenów dolinnych, przeznaczonych do zalania w sytuacji zagrożenia skupisk ludzkich oraz budowa zbiornika retencyjnego dla ochrony Kalisza.

CEL 4

ZAPEWNIENIE WYSOKIEJ JAKOŚCI POWIETRZA, REDUKCJA EMISJI TZW. GAZÓW CIEPLARNIANYCH I NISZCZĄCYCH WARSTWĘ OZONOWĄ, ZMINIMALIZOWANIE UCIAŹLIWEGO HAŁASU W ŚRODOWISKU I OCHRONA PRZED POLEM ELEKTRO-MAGNETYCZNYM;

Główne problemy w zakresie jakości powietrza w Wielkopolsce to:

- ✱ emisja zanieczyszczeń z zespołu elektrowni: Pątnów-Adamów-Konin oraz innych dużych emitorów energetycznych,
- ✱ emisja z niskich emitorów na terenach o intensywnej zabudowie,
- ✱ uciążliwa emisja spalin i hałasu komunikacyjnego,
- ✱ problemem perspektywicznym jest ochrona przed polem elektromagnetycznym emitowanym przez urządzenia elektroenergetyczne i teletransmisyjne.

Wśród podstawowych kierunków działań służących realizacji celu **należy uwzględnić** następujące:

- ✱ modernizację dużych instalacji energetycznych, w tym budowę i właściwą eksploatację instalacji odsiarczania oraz odpylania,
- ✱ wykorzystywanie w rosnącym stopniu niekonwencjonalnych źródeł energii i zasobów odnawialnych do produkcji energii,
- ✱ upowszechnienie paliw niskoemisyjnych,
- ✱ dążenie do zintegrowania gospodarki energetycznej w miastach poprzez szerokie wykorzystywanie do celów komunalnych i w instytucjach publicznych ciepła odpadowego z elektrociepłowni i kotłowni zakładowych,
- ✱ uatrakcyjnienie komunikacji zbiorowej, eliminowanie ruchu tranzytowego z obszarów o gęstej zabudowie, egzekwowanie reżimów emisji spalin przez pojazdy, budowa ekranów akustycznych,
- ✱ rozwój lotniska na Ławicy z uwzględnieniem reżimu emisji hałasu przez statki powietrzne.

CEL 5

OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI, W TYM POWIERZCHNI BIOLOGICZNIE CZYNNEJ I GLEB PRZED DEGRADACJĄ.

Podstawowe problemy wiążą się z eksploatacją kopalni, wpływem rolnictwa, rosnącym udziałem powierzchni uszczelnionej w wyniku inwestycji budowlanych i drogowych oraz gromadzeniem odpadów bez właściwego zabezpieczenia. Wśród najważniejszych przejawów przekształcenia i degradacji powierzchni ziemi można wymienić:

- ✱ kopalnictwo węgla brunatnego – odkrywki, zwałowiska zewnętrzne, obniżenia końcowe;
- ✱ eksploatację kopalni pospolitych – rosnąca presja na udostępnianie coraz to nowych złóż i słaby postęp prac rekultywacyjnych;
- ✱ gleby - erozja wietrzna i wodna, spadek zawartości próchnicy, kontaminacja, zakwaszenie;

- ✱ tereny zurbanizowane – rosnący udział powierzchni uszczelnionej, kontaminacja, przemieszczanie mas ziemnych, przekształcenia powierzchni;
- ✱ gromadzenie odpadów bez należytych zabezpieczeń.

***Wymienione problemy w części są wynikiem braku skuteczności w egzekwowaniu prawa.** Mają też one wyraźny kontekst planistyczny, gdyż właściwa bądź wadliwa konstrukcja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz treści decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, a następnie skuteczne (bądź nie) egzekwowanie zapisów może być instrumentem poprawy sytuacji lub też prowadzić do jej dalszego pogarszania. Niektóre problemy mogą zostać rozwiązane przy okazji działań służących realizacji innych celów np. stosowanie Polskiego kodeksu dobrych praktyk rolniczych, uporządkowanie gospodarki odpadami.*

CEL 6

ZMINIMALIZOWANIE ILOŚCI WYTWARZANYCH ODPADÓW ORAZ WDROŻENIE NOWOCZESNEGO SYSTEMU ICH WYKORZYSTANIA I UNIESZKODLIWIANIA.

Pod względem zaawansowania gospodarki odpadami Wielkopolskę dzieli ciągle jeszcze jakościowa różnica w stosunku do standardów Unii Europejskiej.

Podstawowe problemy wynikają z braku wdrożenia standardowej hierarchii działań obejmujących: zapobieganie – minimalizowanie – powtórne wykorzystanie – recykling – kontrolowane wprowadzenie do obiegu przyrodniczego (kompostowanie) – odzysk energii – bezpieczne składowanie. W zakresie odpadów komunalnych dominują indywidualne działania gmin ograniczające się do zapewnienia odbioru odpadów i skierowania ich na składowisko. Niewiele jest natomiast rozwiązań kompleksowych, które uwzględniałyby nowoczesną hierarchię działań i obejmowały odpowiednio dużą liczbę mieszkańców tak, aby miały one uzasadnienie ekonomiczne. W odniesieniu do innych rodzajów odpadów brak pełnego rozpoznania aktualnej sytuacji w gospodarce odpadami w całym regionie oraz jednolitego programu uwzględniającego wszystkie etapy postępowania z odpadami, w tym ich odbiór, transport, wykorzystanie i unieszkodliwianie.

Kierunkowym działaniem wobec odpadów komunalnych, których wytworzenia nie udało się uniknąć, winno być dążenie do wydzielenia z nich odpadów niebezpiecznych, metalu, papieru, szkła, plastiku i odpadów organicznych w celu powtórnego wprowadzenia ich do obiegu materiałów i surowców (recykling), do obiegu przyrodniczego (kompostowanie) oraz w celu unieszkodliwiania. Pozostała część winna być bezpiecznie składowana.

Ze względów ekonomicznych i organizacyjnych jednolite systemy obejmujące segregację, zbiórkę, kompostowanie, odzyskiwanie energii i składowanie winny obejmować przynajmniej obszar odpowiadający wielkością powiatowi. Można się spodziewać, że w miarę wymuszania coraz to wyższych standardów postępowania z odpadami komunalnymi będą to systemy obejmujące teren o zasięgu dowozu do około 40-50 km.

W odniesieniu do pozostałych odpadów celem, do którego trzeba dążyć, jest stworzenie sprawnego systemu odbioru wszystkich rodzajów odpadów powstających na terenie województwa, który gwarantowałby bezpieczny transport, wprowadzenie możliwie największej ich części do gospodarczego obiegu surowców i materiałów oraz unieszkodliwienie pozostałych.

Szczególnie istotne znaczenie będzie miało wdrożenie programów wykorzystania i unieszkodliwiania produktów spalania węgla kamiennego i odsiarczania spalin, osadów pościekowych, odpadów medycznych, substancji trujących oraz innych odpadów niebezpiecznych, w tym wydzielonych z odpadów komunalnych. Uważa się za celowe budowę w obrębie aglomeracji Poznania lub jej pobliżu instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Chodzi również o integrację przerobu i zagospodarowania odpadów z produkcją energii elektrycznej i ciepłej, a także o wdrażanie programów pilotażowych, w tym projektu dla Ostrowa Wlkp.

CEL 7

ZACHOWANIE WALORÓW I ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH Z UWZGLĘDNIENIEM GEORÓŻNORODNOŚCI I BIORÓŻNORODNOŚCI ORAZ ROZWOJU ZASOBÓW LEŚNYCH.

Jakość przyrody jest uzależniona w sposób bezpośredni od stanu abiotycznych elementów środowiska, stąd działania naprawcze i ochronne sformułowane w odniesieniu do pozostałych celów działowych mają dla przyrody kluczowe znaczenie. W tym miejscu przedmiotem analizy będą problemy i kierunki działań skierowane bezpośrednio na przyrodę.

W Wielkopolsce niewątpliwie istnieje problem presji człowieka na przyrodę w miejscach, gdzie odznacza się ona wysokimi walorami oraz na terenach, gdzie obecne oddziaływanie człowieka redukuje georóżnorodność i bioróżnorodność. Obok niewystarczającego poziomu wiedzy przyczyną tego jest brak systemu rekompensat, zwłaszcza dla rolników za poniesione nakłady oraz straty poniesione w związku z wymogami ochrony przyrody. Skoro ochrona przyrody realizowana jest w interesie ogółu mieszkańców, to ogół winien ponosić niezbędne koszty.

Problem lasów to przede wszystkim zagadnienie wielkiego zróżnicowania przestrzennego ich udziału. Poza miastami w 42 gminach, tj. 19% ogółu gmin województwa, udział lasów nie przekracza 10%, a w 17 spośród nich lasów jest mniej niż 5%. Pożądany udział lasów na poziomie 30% powierzchni ma w Wielkopolsce tylko 24% gmin. Niekorzystna jest ponadto nadmierna dominacja sosny w drzewostanie oraz znaczący udział lasów z uszkodzonym aparatem asymilacyjnym u drzew.

Wśród najważniejszych kierunków działań trzeba wyróżnić kompleks przedsięwzięć związanych z prawnymi formami ochrony, które na tle specyfiki regionu uwzględniałyby Koncepcję krajowej sieci ekologicznej ECONET – POLSKA oraz kryteria Europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000:

- ✱ **Parki narodowe:** Winny dominować przedsięwzięcia wzmacniające skuteczność ochrony całości ich systemów przyrodniczych. Należy podjąć działania służące perspektywicznemu włączeniu do WPN Łęgów Rogalińskich, jako unikalnego typu ekstenywnie użytkowanego krajobrazu kulturowego o szczególnych wartościach naukowych i przyrodniczych.
- ✱ **Tworzenie nowych rezerwatów** winno być zgodne z programami ogólnopolskimi i odzwierciedlać stan wiedzy o występowaniu na terenie województwa mało zmienionych i naturalnych ekosystemów.

- ✱ **Parki krajobrazowe:** Priorytet winny mieć działania wzmacniające skuteczność ochrony, a równolegle należy podejmować inicjatywy obejmowania nowych terenów tą formą ochrony poprzez zmiany granic parków istniejących oraz tworzenie nowych. Za szczególnie pilne przedsięwzięcie uznaje się utworzenie parku krajobrazowego w rejonie Nowego Tomyśla, który obejmowałby unikalny w skali europejskiej typ powiązań pomiędzy silnym zróżnicowaniem cech fizyczno-geograficznych tzw. sandru podziurawionego a odzwierciedlającą je mozaiką użytkowania. Park krajobrazowy powinien powstać na terenie obszaru chronionego krajobrazu obejmującego tzw. sandr Gwdy, gdzie już obecnie znajduje się pięć rezerwatów przyrody. Celowe jest poszerzenie Siepakowskiego Parku Krajobrazowego o większy fragment pól wydumowych na terasach Międzyrzecza Warciańsko-Noteckiego. Obecne granice tego Parku w sposób sztuczny przebiegają po rubieży dawnego województwa poznańskiego.
- ✱ **Obszary chronionego krajobrazu** winny zostać wyznaczone na wszystkich odcinkach teras zalewowych rzek województwa, które nie są objęte wyższymi formami ochrony. Celem wprowadzenia tej formy ochrony w obrębie den dolinnych będzie ochrona biotopów wilgotnych i podmokłych, utrzymanie bądź wtórne ich udrożnienie, jako ważnych linii migracji gatunków.
- ✱ **Formy ochrony indywidualnej**, poza pomnikami przyrody, występują w Wielkopolsce śladowo w stosunku do potrzeb. Należy wspierać i motywować gminy do uznawania za użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe istniejących jeszcze pozostałości ekosystemów i cennych fragmentów krajobrazu na terenach rolniczych. Niezależnie od poszczególnych form ochrony prawnej winny być prowadzone działania pozwalające zachować i powiększać udział roślinności spontanicznej w postaci tzw. marginesów ekologicznych na terenach wiejskich oraz w obrębie zieleni urządzonej na obszarach zurbanizowanych.
- ✱ W leśnictwie niezbędne jest **prowadzenie zalesień** równolegle z działaniami prowadzonymi do polepszenia struktury wiekowej i większego zróżnicowania struktury gatunkowej lasów w Wielkopolsce. Pozwoli to na coraz to lepsze, harmonijne wypełnianie ich funkcji ekologicznej, produkcyjnej i społecznej z uwzględnieniem wzrostu zasobów leśnych. Włączenie gospodarki leśnej do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju oznacza bowiem potrzebę równoczesnego zintensyfikowania produkcji, szerszego wypełniania funkcji społecznej przez udostępnienie lasów oraz lepszego spełniania funkcji ekologicznej poprzez zróżnicowanie zbiorowisk leśnych i utrzymywanie, bądź rozwijanie ich roli ochronnej i buforowej. Istotne jest ukształtowanie większych, zwartych kompleksów leśnych, zamiast silnego ich rozczłonkowania. Służyć temu winno właściwe ukształtowanie granicy polno-leśnej w powiązaniu z zapisami planów zagospodarowania przestrzennego.

CEL 8

OCHRONA PRZED NADZWYCZAJNYMI ZAGROŻENIAMI ŚRODOWISKA ORAZ SPROSTANIE NOWYM WYZWANIOM TJ. ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA CHEMICZNEGO I BIOLOGICZNEGO.

Zagadnienie nadzwyczajnych zagrożeń środowiska obejmuje kwestie: rozpoznania miejsc i charakteru potencjalnych zagrożeń, opracowanie właściwych planów operacyjnych na wypadek awarii przemysłowych i transportowych wywołujących takie zagrożenia oraz posiadanie sprawnego systemu ratowniczego (ludzie, sprzęt, organizacja). Dynamiczne przeobrażenia gospodarcze powodują, że wszystkie elementy tego systemu muszą być w sposób systematyczny aktualizowane. W obecnej fazie można uznać, iż najmocniejszą częścią systemu są profesjonalni ratownicy. Problemem jest dostosowanie raportów bezpieczeństwa i ocen ryzyka do tzw. dyrektywy „Seveso II”, uzupełnienie wyposażenia Państwowej Straży Pożarnej i jednostek zakładowych w sprzęt ratowniczy oraz pełne wyjaśnienie problemów kompetencyjnych i organizacyjnych.

Projekt polityki ekologicznej państwa wskazuje na nowe wyzwania odnoszące się do bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców, którym będzie trzeba sprostać. Stanowią je:

- ✱ gwałtowny wzrost asortymentu produkowanych i użytkowanych substancji i preparatów chemicznych, kwestia bezpieczeństwa chemicznego;
- ✱ szybki rozwój biotechnologii i stosowanie zmodyfikowanych genetycznie organizmów, zagrożenie bezpieczeństwa biologicznego.

W dużej mierze obie te kwestie pozostają dotychczas poza regulacjami prawnymi. Konieczna jest zatem daleko idąca ostrożność. Ze względu na wymóg rozpoznania możliwych skutków i zagrożeń, niezbędne jest monitorowanie sytuacji oraz działania profilaktyczne, a wśród nich oceny ryzyka i raporty bezpieczeństwa.

4.2.2. Zachowanie i rozwój środowiska kulturowego¹⁷

Meandry historii spowodowały znaczne zubożenie naszego środowiska kulturowego, dlatego tak niezwykle istotne jest rozpoznanie i ochrona tego, co pozostało, ale i równocześnie wzbogacanie zasobów o nowe wartości. Należy dodawać kolejne wartości do tego, co otrzymaliśmy w spadku po naszych przodkach. **Działania zmierzające do ochrony i poprawy stanu środowiska kulturowego powinny być** rozłożone na kilka lat, wzajemnie się uzupełniać i być przygotowane równocześnie na kilku poziomach. Będzie je można modyfikować w razie potrzeby.

Trzy podstawowe i równorzędne cele działania to:

- Ochrona istniejącego zasobu materialnego i duchowego,
- Kształtowanie przestrzeni kulturowej,
- Kształtowanie świadomości.

Do ich spełnienia:

- ✱ Potrzebna jest wspólna polityka ochrony środowiska kulturowego na terenie całego regionu i jeden ośrodek koordynujący. Trzeba przy tym wykonać nowe opracowanie stanu zasobów środowiska kulturowego całego regionu, uwzględniając jego różnorodność.
- ✱ Należy uwzględniać znaczenie dóbr kultury w urbanistyce i planowaniu przestrzennym.
- ✱ Ważna jest ochrona całych układów przestrzennych i to zarówno w miastach jak i na wsiach.
- ✱ Krajobraz kulturowy skutecznie chronić mogą obowiązujące już akty prawne (ustawa o ochronie dóbr kultury, o ochronie środowiska, o planowaniu przestrzennym czy prawo budowlane), muszą być one jednak wprowadzane w życie i egzekwowane przez odpowiednie służby (nadzór budowlany, służby konserwatorskie) oraz sądy.
- ✱ Ochronę obszarową zapewniają zapisy w obowiązującej ustawie o ochronie dóbr kultury, które mówią, że można powoływać Parki Kulturowe, Pomniki Kultury i Rezerваты Kulturowe. Ich powołanie w Wielkopolsce jest możliwe i bardzo potrzebne. Przyczyniłoby się do reklamy naszego regionu, zwiększyłoby napływ turystów, a co za tym idzie również i pieniędzy, które można by przeznaczyć na konserwację zabytków i ich otoczenia. Dałoby też miejsca pracy i znacznie pomnożyły dochody ludności. Kultura jest bowiem takim samym towarem, jak każdy inny.

¹⁷ Por. raport II.3.1.2 (D. Matyaszczyk z zespołem).

- ✱ Jednym z elementów rozwoju regionu, a przy tym zachowania i ochrony tradycyjnego budownictwa mogłaby być agroturystyka.
- ✱ Istotny jest powszechny kontakt dzieci i młodzieży z placówkami kultury i patronat nad ginącymi zawodami.
- ✱ Ważna jest współpraca rozmaitych środowisk twórczych i naukowych w kreowaniu pozytywnych wzorców regionalnych poprzez badanie i upowszechnianie wiedzy o historii regionu, odtwarzanie zanikających odrębności subregionalnych, a także kreowanie nowych.
- ✱ Ogromnie ważna jest rola telewizji regionalnej i innych środków przekazu, która swoim zasięgiem powinna obejmować cały region. Szczególną rolę ma tu telewizja regionalna i lokalna. Ważna jest promocja Wielkopolski na poziomie regionu, kraju i zagranicy (por. propozycje działań zawarte w raporcie: Promocja województwa, zad. II.3.4.3.
- ✱ Należy utworzyć nowy kierunek studiów – nauka o regionie. Trzeba przekazywać wiedzę o regionie od najmłodszych lat (w przedszkolu, szkole, gimnazjum) w sposób atrakcyjny i angażujący emocjonalnie.
- ✱ Do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo potrzebne są:
 - *materiały promujące (widokówki, foldery, albumy, opracowania naukowe), w wielu językach, profesjonalnie przygotowane, które można kupić w lub przy obiekcie zabytkowym,*
 - *uczestnictwo w cyklicznych imprezach międzynarodowych promujących region w kraju i za granicą (np. Europejskie Dni Dziedzictwa Kulturowego w Wielkopolsce),*
 - *przygotowanie filmów w typie „Europa Nostra” o poszczególnych obszarach Wielkopolski i wyświetlanie ich w programach regionalnych, ogólnopolskich i europejskich.*
- ✱ Trzeba opracować wspólny dla całego regionu atrakcyjny system cyklicznych (powtarzających się co roku o tej samej porze) imprez ściągających turystów polskich i zagranicznych (informacja o nich powinna znajdować się w internecie, w rozmaitych przewodnikach polskich i obcojęzycznych).
- ✱ Potrzebny jest zintegrowany program rewaloryzacji szlaków turystyczno-krajoznawczych i włączenia ich w europejski i krajowy system w porozumieniu z sąsiednimi regionami.

Dla utrzymania odpowiedniego poziomu intelektualnego i kulturowego społeczeństwa (szczególnie młodzieży) muszą być utrzymywane instytucje kultury tam, gdzie one dziś istnieją, gdyż stanowią swoiste kulturowe centra subregionalne. Ich utrzymywanie spoczywa na samorządach gminnych lub powiatowych, ale w szczególnych przypadkach instytucje te powinny być dofinansowywane przez samorząd wojewódzki, mogą też starać się o granty Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego czy innych ministerstw, a także szukać sponsorów prywatnych.

W trosce o dobrą kulturę warto stworzyć grupy nacisku na wzór ekologów. Jeżeli uda się to nam zrealizować, będziemy żyli – my i nasze dzieci, wnuki i prawnuki – w lepszym środowisku, harmonijnym, przyjaznym dla człowieka, a także p i ę k n i e j s z y m .

4.2.3. Ład przestrzenny i rozwój sieci osadniczej¹⁸

W celach strategicznych rozwoju województwa wielkopolskiego zakłada się uzyskanie harmonijnego rozwoju sieci osadniczej, przygotowanie głównych ośrodków miejskich do pełnienia funkcji tzw. biegunów rozwoju oraz stworzenie szans rozwoju obszarom słabiej rozwiniętym.

Istotne jest również zapewnienie ładu przestrzennego. Pod tym określeniem rozumie się taki stan zagospodarowania przestrzennego, który odpowiada określonym kryteriom funkcjonalnym, estetycznym, społecznym, gospodarczym, technicznym i przyrodniczym. Jest to niezbędnym warunkiem trwałego rozwoju regionu.

Pożądany stan struktury przestrzennej Wielkopolski, do którego dążymy formułując strategię rozwoju regionu, powinien charakteryzować się następującymi cechami:

- ✱ spójnym rozwojem funkcjonalnym regionu z zachowaniem wystarczającej różnorodności gospodarczej zgodnej z wewnętrznym potencjałem przyrodniczym i społecznym oraz ograniczeniem możliwości konfliktów przestrzennych,
- ✱ odpowiednimi proporcjami udziału miast różnej wielkości (dużych, średnich i małych), zapewniającymi utrzymanie policentryczności układu osadniczego,
- ✱ siecią osadnictwa pozwalającą wykorzystać korzyści z istniejącej koncentracji działalności i ludności,
- ✱ rozwojem miast ograniczającym nadmierną koncentrację ludności i wytwórczości, a także hamującym nadmierne, jednokierunkowe migracje,
- ✱ systemem osadniczym zapewniającym wystarczającą dostępność do usług, przy uzasadnionym różnym stopniu ich skoncentrowania,
- ✱ komplementarnością przestrzenno-funkcjonalną ośrodków miejskich i obszarów wiejskich,
- ✱ siecią transportową zapewniającą dostępność przestrzenną do usług, ułatwiającą powiązania funkcjonalne wewnątrz regionu oraz współpracę międzyregionalną,
- ✱ zachowaniem układu urbanistycznego i form jednostek sieci osadniczej potwierdzających tożsamość regionalną Wielkopolski,
- ✱ harmonijnym układem urbanistycznym miast i wsi zachowującym cechy ewolucji rozwoju i zgodnym z cechami fizjograficznymi terenu (dotyczy to również centrów śródmiejskich zachowujących wartości historyczne i walory estetyczne architektury zabudowy).

NIEZBĘDNE KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA ZAPEWNIENIA ZRÓWNOWAŻENIA SIECI OSADNICZEJ I ZAPEWNIENIA ŁADU PRZESTRZENNEGO REGIONU WIELKOPOLSKI TO:

- **UMIĘJĘTNE WZMACNIANIE I WYKORZYSTYWANIE POZYCJI POZNANIA W POLSKIEJ SIECI OSADNICZEJ, ZAPEWNIENIE MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTYWANIA IMPULSÓW POZYTYWNEGO ODDZIAŁYWANIA METROPOLII NA OBSZARY REGIONU, TWORZENIE WARUNKÓW ORGANIZACYJNYCH I TECHNICZNYCH DLA WSPÓŁPRACY I WYMIANY DOŚWIADCZEŃ MIĘDZY POZNANIEM A POZOSTAŁYMI JEDNOSTKAMI SIECI OSADNICZEJ REGIONU,**

¹⁸ Por. raport II.3.2.2 (W. Gaczek, E. Małuszyńska, W. Budner).

- ▶ **WZMACNIANIE PONADLOKALNYCH FUNKCJI KALISZA, KONINA, LESZNA, PIŁY, GNIEZNA I OSTROWA WLKP. POPRZECZ WYKORZYSTYWANIE SZANS ZWIĄZANYCH Z PEŁNIENIEM DAWNYCH ADMINISTRACYJNYCH FUNKCJI ZE WZMACNIANIEM JUŻ WYSTĘPUJĄCEGO POTENCJAŁU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO. ROZWÓJ PONADLOKALNYCH FUNKCJI TYCH MIAST NIE MOŻE OGRANICZAĆ ROZWOJU INNYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH I OSIĄGANIA PRZEZ NIE PONADLOKALNEGO CHARAKTERU I ZNACZENIA,**
- ▶ **PRZYGOTOWANIE WARUNKÓW ORGANIZACYJNYCH, TECHNICZNYCH I SPOŁECZNYCH DO PRZYJMOWANIA I ROZWIJANIA INNOWACJI W JEDNOSTAKACH SYSTEMU OSADNICZEGO,**
- ▶ **POMOC INSTYTUCJONALNA W PRZYGOTOWYWANIU PROGRAMÓW I PROJEKTÓW ROZWOJOWYCH, W CELU UZYSKANIA ŚRODKÓW POMOCOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ DLA TYCH OGNIW/ WĘZŁÓW SIECI OSADNICZEJ, GDZIE SZCZEGÓLNNIE POWINNO NASTĄPIĆ WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO,**
- ▶ **PROMOCJA WYBRANYCH JEDNOSTEK SYSTEMU OSADNICZEGO NIE TYLKO PRZEZ TE JEDNOSTKI, ALE RÓWNIEŻ PRZEZ ADMINISTRACYJNE WŁADZE RZĄDOWE I SAMORZĄDOWE WOJEWÓDZTWA; WŁĄCZANIE W PROMOCJĘ REGIONU INSTYTUCJI POZARZĄDOWYCH I INSTYTUCJI ADMINISTRACJI GOSPODARCZEJ,**
- ▶ **WZMACNIANIE KONKURENCYJNOŚCI NAJBARDZIEJ ATRAKCYJNYCH OGNIW SYSTEMU OSADNICZEGO REGIONU PRZY ZABEZPIECZENIU MOŻLIWOŚCI ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO INNYCH JEDNOSTEK,**
- ▶ **WSPIERANIE WARUNKÓW ORGANIZACYJNYCH I TECHNICZNYCH ZAPEWNIAJĄCYCH ODNOWĘ I UTRZYMANIE HISTORYCZNYCH WALORÓW MIAST I WSI REGIONU WIELKOPOLSKI ORAZ TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ W MAŁYCH MIASTECZKACH,**
- ▶ **WYKORZYSTANIE STREFY PRZYSPIESZONYCH PROCESÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH W OŚRODKACH RÓŻNEJ WIELKOŚCI WZDŁUŻ PROJEKTOWANEJ AUTOSTRADY A-2, GDZIE NASTĄPIĄ NAJDALEJ IDĄCE PRZEKSZTAŁCENIA PRZESTRZENI I GDZIE NALEŻY ZADBAĆ O ŁĄD PRZESTRZENNY,**
- ▶ **WYKORZYSTANIE AKTYWIZACYJNEGO ODDZIAŁYWANIA DROGI KOMUNIKACYJNEJ PÓŁNOC – POŁUDNIE I SZANS ROZWOJU TAKICH MIAST, JAK: CHODZIEŻ, OBORNIKI, KÓRNIK, ŚRODA WLKP., JAROCIN, PLESZEW, OSTRÓW WLKP., OSTRZESZÓW, KĘPNO.**

Osiągnięcie i utrzymanie właściwej struktury przestrzennej regionu wiąże się z realizacją przedsięwzięć z zakresu transportu, infrastruktury, ochrony środowiska oraz programu przeobrażeń wsi.

Rozwój infrastruktury podniesie atrakcyjność lokalizacyjną jednostek osadniczych. Z punktu widzenia poprawy struktury przestrzennej priorytetowe dla Wielkopolski jest podniesienie jakości infrastruktury byłych miast wojewódzkich oraz Gniezna. Istotne jest także, ze względu na obszary rynkowe miast regionalnych, przygotowanie strategii rozwoju aglomeracji kalisko-ostrowskiej oraz tworzenie warunków rozwoju dla wyspecjalizowanych funkcji.

4.2.4. Równoważenie systemu transportowego¹⁹ i rozwój infrastruktury technicznej²⁰

Punktem wyjścia do konstrukcji strategii rozwoju systemu transportowego województwa są następujące – niestety negatywne – cechy charakteryzujące ten system:

- ✱ zły stan techniczny, niedorozwój oraz przeciążenie istniejącej sieci drogowej,

¹⁹ Por. raport II.3.2.3 (M. Ciesielski, E. Golembaska).

²⁰ Por. raport II.3.2.4 (B. Rzeczyński).

- ✱ zmniejszająca się sieć lokalnych połączeń kolejowych,
- ✱ niewykorzystane możliwości transportu lotniczego,
- ✱ zły stan sieci dróg wodnych.

Z drugiej strony system ten jest częścią polskiego i europejskiego systemu transportowego, co – wzięwszy pod uwagę położenie regionu w pasie priorytetów rozwojowych wschód – zachód – jest bardzo korzystnym czynnikiem rozwoju.

Te cechy powodują, że proces przekształcania systemu transportowego regionu wymaga przyjęcia dłuższego niż w przypadku większości innych sektorów horyzontu czasowego dla jego realizacji.

Tak więc biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania główny cel strategiczny dla systemu transportowego Wielkopolski jawi się jako:

BUDOWA ZRÓWNOWAŻONEGO REGIONALNEGO SYSTEMU INFRASTRUKTURY I OBSŁUGI TRANSPORTOWEJ, SŁUŻĄCEGO INTEGRACJI WEWNĘTRZNEJ OBSZARU WIELKOPOLSKI ORAZ JEJ FUNKCJONALNEMU POWIĄZANIU Z OTOCZENIEM

Konkretyzacja celu głównego sprowadza się do sformułowania celów sektorowych i ustalenia w ich obrębie działań priorytetowych. **Owe cele sektorowe dla systemu transportowego Wielkopolski to:**

- ✱ Ewolucja systemu drogowego województwa, w okresie do 15 lat
- ✱ Zwiększenie sprawności i efektywności układu kolejowego
- ✱ Wykorzystanie możliwości rozwojowych transportu lotniczego
- ✱ Utrzymanie istniejącego systemu żeglugi śródlądowej
- ✱ Budowa racjonalnego systemu logistycznego województwa

REALIZACJĘ TYCH CELÓW WYZNACZAJĄ NASTĘPUJĄCE PRIORYTETOWE KIERUNKI I DZIAŁANIA:

- ✱ Rozbudowa i modernizacja istniejącego układu drogowego województwa poprzez
 - budowę autostrad i dróg ekspresowych (budowa autostrady A-2, dostosowanie dróg nr 5, 8, 10, 11, 42 do parametrów dróg ekspresowych),
 - budowę obwodnic wokół miejscowości na drogach o dużych utrudnieniach ruchu,
 - rozbudowę i poprawę stanu układu drogowego aglomeracji poznańskiej,
 - poprawę parametrów technicznych dróg wpływających na bezpieczeństwo ruchu,
 - przystosowanie nawierzchni najbardziej obciążonych dróg do nacisku 115 kN/oś,
 - budowę nowych i modernizację istniejących obiektów mostowych oraz dwupiętrowych skrzyżowań z liniami kolejowymi.
- ✱ Bieżące utrzymanie sieci drogowej i likwidowanie zaległości remontowych.
- ✱ Modernizacja układu kolejowego województwa poprzez:
 - przystosowanie szlaków tranzytowych do parametrów zgodnych z zawartymi umowami międzynarodowymi,

- *przystosowanie istniejącej infrastruktury krajowej do przewozów multimodalnych.*
- ✱ Utrzymanie regionalnego systemu kolejowych połączeń pasażerskich poprzez zakup usług przewozowych od kolei.
- ✱ Integracja kolejowych przewozów regionalnych z lokalnymi przewozami w obszarze aglomeracji poznańskiej.
- ✱ Rozwój infrastruktury transportu lotniczego poprzez:
 - *przekształcenie portu lotniczego w Poznaniu z regionalnego na krajowy z obsługą ruchu międzynarodowego,*
 - *modernizację i rozbudowę portu lotniczego Poznań-Ławica, aby mógł służyć w okresie do 15 lat,*
 - *zabezpieczenie warunków lokalizacji lotniska w Bednarach lub Krzesinach, po 15 latach,*
 - *przystosowanie lotnisk lokalnych w Pile i Lesznie do celów transportowych.*
- ✱ Utrzymanie istniejącego stanu systemu połączeń żeglugi śródlądowej poprzez:
 - *powstrzymanie dekapitalizacji infrastruktury żeglugi (szlaków żeglugowych, budowl i urządzeń hydrotechnicznych oraz portów i przeładowni),*
 - *odbudowanie dróg wodnych uznanych za priorytetowe w europejskim systemie dróg wodnych,*
 - *przystosowanie dróg wodnych żeglownych do celów turystycznych.*
- ✱ Rozwój systemu logistycznego województwa poprzez:
 - *uruchomienie centrum logistycznego w Poznaniu oraz terminalu subregionalnego w zespole miast Kalisz-Ostrów i terminali lokalnych w Lesznie, Pile i Koninie,*
 - *działania mające na celu pobudzenie rozwoju przewozów kombinowanych.*
- ✱ Poprawa pozycji konkurencyjnej firm wielkopolskich z sektora transportowo-spedycyjnego poprzez wsparcie na szczeblu wojewódzkim szczególnie małych i średnich firm tego sektora.

Sposoby wykonania przedsięwzięć i propozycje kolejności są przedstawione w raporcie II.3.2.3.

Duże i pilne **zadania** czekają też województwo wielkopolskie w **innych dziedzinach infrastruktury technicznej**. Infrastruktura ta rozumiana powszechnie jako tzw. *uzbrojenie terenu*, decyduje o stopniu rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa i jego gospodarki. Oferowane przez nią usługi i ich dostępność determinują poziom rozwoju miast i wsi, a w konsekwencji ich związków przestrzennych i funkcjonalnych w regionie, kraju, w bliższym i dalszym otoczeniu. Infrastruktura techniczna uwzględniona w Strategii rozwoju województwa obejmuje:

- ✱ infrastrukturę sanitarną, głównie zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków,
- ✱ infrastrukturę energetyczną, przede wszystkim gazownictwo przewodowe (sieciowe), energetykę (elektroenergetykę), ciepłownictwo (energetykę ciepłą) i paliwa naftowe (petroenergetykę),
- ✱ infrastrukturę informacyjną (telekomunikacyjną), zwłaszcza telefonii przewodowej (sieciowej) ogólnodostępnej i przenośnej, zintegrowanych sieci telekomunikacji inteligentnej oraz radia i telewizji kablowej.

Województwo wielkopolskie znamionuje znaczne przestrzenne zróżnicowanie wyposażenia w infrastrukturę techniczną (z wyjątkiem powszechności infrastruktury elektroenergetycznej), a także w dostępność fizyczną świadczonych przez nią usług, ich standard oraz popyt zrealizowany.

Najlepsze warunki techniczno-usługowe występują w centralnej części województwa, obejmującej ogólnie obszar byłego województwa poznańskiego, najmniej satysfakcjonujące są we wschodniej części byłego województwa konińskiego i w północnej części byłego województwa pilskiego.

Dysproporcje w dostępności infrastruktury technicznej i usług infrastrukturalnych występują nie tylko w zależności od stopnia zainwestowania technicznego regionów (byłych województw) i powiatów województwa wielkopolskiego, ale również i to we wszystkich jego częściach między miastami a obszarami wiejskimi, zwłaszcza w zakresie zaopatrzenia w wodę z wodociągów i odprowadzania kanalizacyjnego ścieków oraz telefonizacji (pomińając w tym miejscu dostępność do innych, wyspecjalizowanych sieci i usług telekomunikacyjnych). Powyższe obszary dystansów należy mieć na uwadze przy wyznaczaniu kierunków i tempa zmian w zakresie inwestycji infrastrukturalnych bądź doskonalenia usług infrastrukturalnych dla wyrównywania szans rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych części województwa.

W ROZWOJU WOJEWÓDZTWA UWZGLĘDNIĄ SIĘ NASTĘPUJĄCE POZIOMY PRODUKCYJNO-USŁUGOWE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ:

- ✱ infrastrukturę lokalną gminy oraz powiatu (lub zespołu gmin), obsługującą wyłącznie te obszary, niekiedy w gminach należących do różnych powiatów czy nawet różnych województw, ale mającą wpływ na stan ekonomiczny i ekologiczny województwa wielkopolskiego lub jego części, na przykład w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
- ✱ infrastrukturę wielkomiejską obsługującą obszary miast i zwykle ich otoczenia, na przykład w zakresie zasilania energią cieplną,
- ✱ infrastrukturę wojewódzką (regionalną), na przykład w zakresie dostawy energii elektrycznej czy gazu ziemnego ze złóż na terenie województwa,
- ✱ infrastrukturę zewnętrzną (ponadregionalną, krajową lub nawet – w rozumieniu źródła dostaw – zagraniczną) na przykład w zasilaniu energią elektryczną, w gaz czy ropę naftową bądź jej produkty finalne.

W TWORZENIU KONSEPCJI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ PRZYJMUJEMY NASTĘPUJĄCE PRZESŁANKI:

- ✱ usługi infrastruktury powinny być odpowiednio dostępne w sensie przestrzennym, tzn. nie mogą być traktowane nigdzie na obszarze województwa jako tzw. dobro rzadkie,
- ✱ wszystkie wsie powinny być zwodociągowane i równolegle należy realizować ich kanalizowanie,
- ✱ trzeba upowszechnić więzi telekomunikacyjne i informatyczne,
- ✱ jakość dostarczanych mediów sanitarnych, energetycznych i telekomunikacyjnych powinna odpowiadać standardom europejskim, potrzebom humanitarnym i poziomowi rozwoju technologii cywilizacyjnej,
- ✱ infrastruktura techniczna powinna być stale doskonała pod względem trwałości materialnej i funkcji logistycznej oraz niezawodności

Rozwój infrastruktury technicznej wiąże się ze wszystkimi czterema generalnymi celami rozwoju województwa, ma bowiem znaczenie dla bytu mieszkańców, rozwoju gospodarki, struktury przestrzennej i integracji funkcjonalnej oraz dla kondycji cywilizacyjno-kulturowej Wielkopolski w otoczeniu krajowym i europejskim. Realizacja zadań w zakresie rozwoju infrastruktury jest jednak bardzo trudna, głównie ze względu na dużą kosztochłonność inwestycji. Tu trzeba szczególnie pilnie poszukiwać środków ze wszystkich możliwych źródeł finansowania, łącznie ze środkami pomocowymi UE i etapować działania (por. raport II.3.2.4).

4.3. Gospodarka

4.3.1. Przemysł i budownictwo²¹

4.3.1.1 PRZEMYSŁ

Przemysł jest dziedziną, dla której szczególnie trudno formułować wojewódzką strategię rozwoju. Mamy tu bowiem z jednej strony cały szereg spraw szczegółowych (asortyment, skala produkcji, konkretna lokalizacja), o których powinien decydować rynek, z drugiej zaś – są sprawy strategiczne makroukładu, które powinny wynikać z ogólnopaństwowej polityki gospodarczej (jest to np. przemysł energetyczny).

A zatem, jakkolwiek podkreślaliśmy wcześniej (rozdz. 2. Analiza strategiczna), iż na uwagę zasługują w rozwoju Wielkopolski takie gałęzie przemysłu jak rolno-spożywczy, elektromaszynowy, metalowy, odzieżowy, tekstylny, drzewny, chemiczny i paliwowo-energetyczny, to dla strategii rozwoju województwa **mniej ważne wydaje się formułowanie postulatów odnośnie gałęzi przemysłu, a bardziej ważne – określenie i postrzeganie ramowych zasad w rozwoju przemysłu ogółem.**

ZASADY TE FORMUŁUJEMY NASTĘPUJĄCO:

- ✱ Pożądany jest rozwój przemysłu, który pozwoli wykorzystywać (racjonalnie, efektywnie i zgodnie z zasadami ochrony środowiska) istniejące w województwie zasoby, takie jak gaz ziemny, sól kamienna, kreda jeziorna, kruszywa i surowce ceramiczne, złoża geotermalne, węgiel brunatny.
- ✱ Niedopuszczalny jest rozwój przemysłu zagrażający środowisku przyrodniczemu i rozwojowi innych dziedzin gospodarki; chodzi tu np. o byłą koncepcję tzw. Rowu Poznańskiego – powrót do tej koncepcji i jej realizacja byłaby dla naszego województwa katastrofą.
- ✱ Istotny jest rozwój tych dziedzin przemysłu, które są zintegrowane z rolnictwem (chodzi o tzw. integrację pionową, tzn. wiążącą działalność – od surowca do produktu gotowego). W Wielkopolsce ten przemysł rozwinięty jest relatywnie dobrze (przetwórstwo mięsa, mleka, zbóż, wytwarzanie pasz, przetwórstwo owoców i warzyw) i należałoby nadal poświęcać mu uwagę, modernizując istniejące przedsiębiorstwa i tworząc nowe, zwłaszcza w małych miastach otoczonych obszarami wiejskimi, wymagającymi aktywizacji gospodarczej²².
- ✱ Większą uwagę należy poświęcić przemysłom innowacyjnym, generalnie uważanym za nośniki postępu przemysły elektroniczny, telekomunikacyjny, farmaceutyczny oparty na biotechnologii, produkcja aparatury naukowo-badawczej, obrabiarek automatycznych, chemikaliów opartych na zaawansowanych technologiach. Warunkiem rozwoju tych przemysłów jest ścisła współpraca ze sferą naukowo-badawczą. Przemysły te nie rozwiązują w istotnym stopniu problemów bezrobocia. Są jednak bardzo ważne dla gospodarczej rangi ośrodków miejskich, dają asumpt do rozwoju nauki, edukacji i kontaktów międzynarodowych.

²¹ Por. raporty II.3.3.1.1 (W. Czternasty z zespołem), II.3.3.3.1 (W. Poczta, W. Wysocki, J. Lira), II.3.3.3.3 (M. Trojanek).

²² Ich opis zawarty jest w raporcie II.3.3.3.1 przy omawianiu rozwoju wsi i rolnictwa.

- ✱ Trzeba liczyć się z tym, iż w rozwoju przemysłu będziemy podlegać w dalszym ciągu i chyba w coraz większym stopniu procesowi globalizacji gospodarki. Proces ten (umiędzynarodowienie przemysłu) daje szanse wybranym częściom regionu, ale równocześnie rodzi niebezpieczeństwo marginalizacji dużych obszarów słabiej rozwiniętych (kapitał zewnętrzny z reguły omija tereny słabo rozwinięte, a kapitału własnego tam brak). Trzeba przeciwdziałać niebezpieczeństwu marginalizacji, przede wszystkim przez rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, jednak wymaga to nakładów (zwłaszcza na infrastrukturę) dla wzrostu konkurencyjności obszarów biedniejszych. Dla tych obszarów przede wszystkim potrzebne są zewnętrzne środki pomocowe. Przede wszystkim obszary wschodniej i północno-wschodniej Wielkopolski wymagają szczególnej troski w tworzeniu tzw. korzyści zewnętrznych, które mogą sprzyjać napływowi kapitału (zainteresowanie infrastrukturalne, przygotowana kadra, sprawny system obsługi biznesu). Niestety, wszystko to natrafia z reguły na bariery finansowe, a także organizacyjne, więc efekty są oddalone w czasie. Propozycje rozwiązań w tym zakresie wymagają działań na wielu odcinkach.
- ✱ Nie ma podstaw do wskazywania w Strategii wojewódzkiej rozwiązań w zakresie systemu własności, form organizacyjnych czy skali przemysłu, a tym bardziej nie ma podstaw do przyjmowania jednego modelu tych rozwiązań. Liczą się jednak cele rozwoju województwa, którym to celom pośrednio służą wszystkie podmioty gospodarcze. I dlatego – jak dowodzi praktyka – bardziej pożądana jest większa liczebność mniejszych firm niż jeden „potentat” na lokalnym rynku pracy.
- ✱ Dla rozwoju województwa istotne znaczenie mają procesy restrukturyzacji przemysłu. W największej skali będzie to dotyczyć konińskiego okręgu przemysłowego, który zostanie poddany rosnącej presji rynku energii elektrycznej. Niezbędne na tym terenie nowe miejsca pracy mogą powstać w wyniku stworzenia korzystnych warunków do lokalizowania inwestycji o dużym zapotrzebowaniu na energię, które jednocześnie nie wpływają w sposób szkodliwy na zdrowie ludzi. Inny problem to niebezpieczeństwo upadłości przedsiębiorstw na obszarach gospodarczo słabszych, gdzie zagrożone przedsiębiorstwa pełnią ważną rolę na lokalnym rynku pracy. Dlatego postulujemy stworzenie powiatowych programów uzdrawiania rynku pracy na terenach największego bezrobocia i zagrożeń jego wzrostu. Z programów tych powinny wynikać informacje o nadwyżkach zasobów pracy, dla których nie ma szans zatrudnienia na miejscu; informacje te były podstawą do programowania wewnątrzwojewódzkich migracji ludności.

4.3.1.2 BUDOWNICTWO

Jeśli chodzi o budownictwo, to z jednej strony jest ono pochodną potencjału gospodarki, a z drugiej – należy do jej „kół zamachowych”.

Rozwój budownictwa na każdym obszarze jest (i będzie) zdeterminowany procesami rozwoju innych dziedzin gospodarki danego obszaru, a równocześnie tworzy miejsca pracy i powoduje procesy pochodne: wzrost produkcji materiałów budowlanych, maszyn i urządzeń, a także wzrost usług kooperacyjnych. Uwzględniając fakt, iż produkt budownictwa powstaje w ściśle określonej lokalizacji i charakteryzuje się dużą „transportochłonnością”, należałoby podjąć działania pobudzające rozwój lokalnego ruchu budowlanego, wykorzystującego lokalne surowce, zwłaszcza kopaliny pospolite.

PROPONUJEMY NASTĘPUJĄCE KIERUNKI DZIAŁAŃ:

- ✱ wspieranie rozwoju małych i średnich firm budowlanych (na ogólnych zasadach wspierania tego sektora gospodarki; por. Program Przedsiębiorczość, rozdz. 5),
- ✱ wspieranie procesu angażowania małych firm lokalnych z obszarów bezrobocia w miejscach nasilonego ruchu budowlanego (środowiska miejskie, budownictwo dróg),

- ✱ wzmacnianie konkurencyjności wielkopolskich firm w budownictwie specjalistycznym (przemysłowym, rezydencjalnym) m. in. przez system kursów, doszkoleń, staży zagranicznych,
- ✱ włączenie się (poprzez działania parlamentarzystów) w działania rządu na rzecz popierania i ochrony polskich firm budowlanych pracujących za granicą.

Są to działania konieczne w obliczu narastającej konkurencji i globalizacji gospodarki. Produkcja budowlana i produkcja materiałów wykorzystywanych w budownictwie musi uwzględniać zatem znane i dostępne na świecie technologie i surowce. Ponadto warto rozważyć możliwości wykorzystania w budownictwie materiałów powstających w produkcji czy przy wydobywaniu niektórych kopalin, np. węgla brunatnego. Mogłyby na tych obszarach powstać lokalne centra produkcji materiałów budowlanych. Takie rozwiązanie wydaje się być zasadne zwłaszcza na obszarach występowania surowców, a przy bliskości tras komunikacyjnych.

4.3.2. Rolnictwo i rozwój wsi²³

Formułując koncepcję rozwoju rolnictwa w województwie wielkopolskim przyjmujemy, że zasadniczym celem powinno być wykształcenie rozwojowego, nowoczesnego i konkurencyjnego sektora rolno-spożywczego. Powinien on składać się z podmiotów cechujących się wysoką efektywnością mikroekonomiczną, gwarantującą ich trwały rozwój, a zatrudnionym w nich – stabilne i dobrze wynagradzane miejsca pracy. Sektor ten powinien dostarczyć mieszkańcom województwa podstawową masę produktów rolnych i spożywczych o wysokich walorach jakościowych po umiarkowanych – konkurencyjnych cenach. Jednocześnie sektor rolno-żywnościowy w Wielkopolsce powinien uzyskać znaczącą pozycję na zintegrowanym europejskim rynku rolnym.

Działania wspierające rozwój nowoczesnej produkcji rolniczej powinny iść w kierunku zmniejszenia zatrudnienia w rolnictwie, poprawy jakości siły roboczej, racjonalizacji wykorzystania gruntów rolniczych i poprawy ich jakości, poprawy i racjonalności wykorzystania kapitału, poprawy struktury obszarowej gospodarstw i podniesienia jakości produkcji rolniczej. Priorytetem w strategii przetwórstwa rolno-spożywczego będzie jego restrukturyzacja i modernizacja, szczególnie tych faz produkcji, w których występuje luka technologiczna.

OTO SPECYFIKACJA DZIAŁAŃ W CELU ROZWOJU ROLNICTWA I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ:

DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZAPEWNIENIA ROLNIKOM I PRACUJĄCYM W GOSPODARCE ŻYWNOŚCIOWEJ WARUNKÓW DO PODWYŻSZANIA POZIOMU ŻYCIA:

- ✱ Kapitałowe wspomaganie gospodarstw uznanych za rozwojowe oraz mających realne szanse pozarolniczego wykorzystania posiadanych zasobów czynników produkcji, głównie pracy.
- ✱ Wprowadzenie systemu szkolenia i dokształcania młodzieży w regionach wysokiego bezrobocia celem wzrostu mobilności społecznej i zawodowej, przeciwdziałającego narastaniu ubóstwa dziedzicznego.
- ✱ Promowanie wprowadzenia i upowszechnienia systemu rent strukturalnych, przy bezwzględnym warunku uzyskiwania poprawy struktury społeczno-zawodowej ludności rolniczej i obszarowej gospodarstw rolnych.
- ✱ Prowadzenie polityki socjalnej, która powinna być traktowana jako jedna z aktywnych polityk strukturalnych i oprócz działań czysto socjalnych sprzyjać procesom: koncentracji, wymiany pokoleń, dyfuzji postępu.

²³ Por. raporty I.4.8a i b oraz II.3.3.3.1 (W. Poczta, F. Wysocki, J. Lira).

- ✱ Reformowanie organizacji systemu opieki zdrowotnej w taki sposób, aby stworzyć warunki do korzystania z tej opieki bez względu na sytuację materialną pacjentów, miejsce zamieszkania, czy wysokość świadczeń.

DZIAŁANIA ZWIĘKSZAJĄCE TECHNOLOGICZNĄ I EKONOMICZNĄ KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ:

- ✱ Podejmowanie działań wspomagających modernizację gospodarstw i zwiększających specjalizację i koncentrację produkcji (mlecznej, trzodowej, drobiarskiej, sadowniczej), także z uwzględnieniem wsparcia finansowego.
- ✱ Wspieranie i podejmowanie działań wspomagających kapitałowo gospodarstwa rozwojowe i prowadzone przez młodych rolników.
- ✱ Podejmowanie działań na rzecz ponownego wprowadzenia obowiązku posiadania wykształcenia fachowego do prowadzenia gospodarstwa rolnego.
- ✱ Zwiększenie wydatków na upowszechnienie postępu w rolnictwie, zwłaszcza biologicznego i transfer nowoczesnych technologii, w tym zagranicznych.
- ✱ Rozwijanie systemu szkolenia i doszkalania ogólnego i zawodowego, którego celem będzie przyspieszona aplikacja rolnictwu postępu biologicznego, technicznego i organizacyjnego.
- ✱ Wspomaganie tworzenia grup marketingowo-producentkich w rolnictwie (rozwój integracji poziomej w rolnictwie).
- ✱ Wspieranie, także poprzez system preferencyjnych kredytów inwestycyjnych, kompleksowej modernizacji wstępnych faz przetwórstwa i produkcji surowców w nim zużywanych. Dostęp do tych kredytów powinien wynikać z opracowanych programów branżowych i mieć charakter selektywny.
- ✱ Podejmowanie wszechstronnych działań wspierających rozwój integracji pionowej.
- ✱ Rozszerzenie inicjatyw wspierających dostęp firm spożywczych do know-how i doradztwa w zakresie rozwoju marketingu, logistyki, controllingu, systemów zarządzania.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE ISTOTNEJ POPRAWY POTENCJAŁU PRODUKCYJNEGO I WZROST WEWNĘTRZNEJ INTEGRACJI SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO:

- ✱ Uruchomienie działań ułatwiających wykorzystanie środków budżetowych, kredytów preferencyjnych, środków pomocowych UE (przedakcesyjnych i funduszy strukturalnych).
- ✱ Prowadzenie prac scaleniowych, zwłaszcza na użytkach rolnych z szachownicą gruntów i na gruntach marginalnych.
- ✱ Zmniejszenie zasobów użytków rolnych, aktualnie odłogowanych i zarazem o niskiej jakości i przeznaczenie tych zasobów na inne cele (np. zalesienie, zabudowę).
- ✱ Budowa zbiorników retencyjnych oraz prowadzenie melioracji, dostosowanych do potrzeb poszczególnych agroekosystemów.
- ✱ Wdrożenie programów ochrony gleb przed erozją wodną i wietrzną oraz dostosowanie ochrony roślin do wymogów ochrony środowiska.

- ✱ Upowszechnianie doradztwa nawozowego, ściśle monitorowanie składników dostarczonych i pobranych z gleby.
- ✱ Upowszechnianie katalogu dobrych praktyk rolniczych i pomaganie rolnikom w ich wdrażaniu.
- ✱ Utworzenie Wielkopolskiego Systemu Informacji Obrotu Gruntami i popieranie powstawania prywatnych agencji obrotu gruntami.
- ✱ Podejmowanie działań prowadzących do pozyskiwania funduszy na rzecz finansowania inwestycji przetwórstwa związanych z ochroną środowiska i rozwojem przetwórstwa odpadów przemysłu rolno-spożywczego.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE DOSTOSOWANIA POTENCJAŁU I STRUKTURY GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ W WOJEWÓDZTWIE DO WYZWAŃ XXI W. I WYMAGAŃ JEDNOCZĄCEJ SIĘ EUROPY:

- ✱ Upowszechnianie nowoczesnych technologii, w tym zwłaszcza nośników postępu biologicznego, rozwijanie koniecznych usług, informowanie producentów o przewidywanym popycie na poszczególne surowce rolnicze.
- ✱ Dostosowanie do wzoru UE systemu doradztwa rolniczego, systemu kształcenia zawodowego, wdrażania postępu naukowego do praktyki.
- ✱ Pomoc w dostosowaniu do standardów UE przepisów sanitarnych, weterynaryjnych, ekologicznych w zakresie standaryzacji, ochrony konkurencji, oznakowania żywności itp. oraz bezwzględne ich egzekwowanie od wszystkich podmiotów obrotu i przetwórstwa rolno-spożywczego.
- ✱ Programowanie i finansowanie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej sektora usługowego, obsługi bankowej, rynku wraz z jego instytucjami i mechanizmami.
- ✱ Dostosowanie struktur administracji samorządowej do wymogów UE.
- ✱ Udział w tworzeniu właściwej infrastruktury instytucjonalnej, niezbędnej do przejęcia mechanizmów regulowania handlu rolno-żywnościowego, funkcjonujących w UE.

ROZWÓJ WSI MUSI – OCZYWIŚCIE – BYĆ ZWIĄZANY Z ROLNICTWEM, ALE NIE MOŻE SIĘ DO NIEGO OGRANICZAĆ.

Działania służące rozwojowi obszarów wiejskich powinny iść w kierunku tworzenia centrów rozwoju gospodarczego na terenach wiejskich, rozwijaniu małego przemysłu wsi, wspierania przedsiębiorczości i pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, rozwoju infrastruktury ekonomicznej, społecznej i technicznej, ochrony środowiska, podniesienia poziomu oświaty wiejskiej, a także aktywizacji społeczności i władz lokalnych w celu pozyskiwania inwestorów i funduszy na te przedsięwzięcia.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE TWORZENIA WARUNKÓW DO:

- ✱ Przekształcenie sektorowej polityki rolnej w szerszą zintegrowaną politykę rozwoju obszarów wiejskich.
- ✱ Szybkie uruchomienie w Wielkopolsce programu zbliżonego do programu LEADER lub typu „area contracts” realizowanych dotąd w Unii Europejskiej, którego celem byłoby między innymi:
 - mobilizacja i wspieranie aktywności społeczności wiejskich,

- *upowszechnianie wiedzy na temat funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz zasad samorządności,*
 - *przygotowanie i upowszechnianie inicjatyw służących tworzeniu miejsc pracy na obszarach wiejskich,*
 - *kształcenie liderów społeczności lokalnych (umiejętności organizowania, motywowania, mobilizacji społecznej, poszukiwania nowych możliwości, tworzenia instytucji).*
- ✱ Powołanie Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich (WAROW), która posiadałaby służby doradcze i biura w tych częściach Wielkopolski, w których występują problemy dużego bezrobocia, wyludniania się terenów wiejskich, słabej infrastruktury.

Celem działania Agencji byłoby przede wszystkim:

- *ożywianie pozarolniczej działalności gospodarczej, co powinno prowadzić do zwiększenia zatrudnienia i dochodów ludności wiejskiej,*
 - *modernizacja i rozbudowa infrastruktury technicznej, społecznej i rynkowej na obszarach wiejskich,*
 - *pobudzanie lokalnych inicjatyw i przedsiębiorczości oraz poprawa wykorzystania siły roboczej i unowocześnienie jej kwalifikacji,*
 - *prorowadzenie doradztwa prawno-ekonomicznego i finansowo-kredytowego,*
 - *zbieranie informacji o wszelkich źródłach pomocowych na rzecz szeroko rozumianego wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich i podejmowanie prób współpracy z nimi,*
 - *wspieranie badań kierunków i form rozwoju przedsiębiorczości w małych miastach i na terenach wiejskich,*
 - *koordynowanie programów LEADER lub „area contracts” (na ich realizację można by wykorzystywać środki z budżetu państwa, środki z Unii Europejskiej, a także z podatków parafiskalnych).*
- ✱ Zmiana proporcji środków przeznaczonych na zasiłki i aktywne formy walki z bezrobociem na korzyść tych ostatnich. Wykorzystanie środków na aktywne formy walki z bezrobociem wiejskim należałoby powierzyć nie tylko Rejonowym Urzędом Pracy, a także samorządom, szkolnictwu i przyszłej Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich.
- ✱ Wprowadzanie do programów nauczania w szkołach wiejskich kursów z zakresu przedsiębiorczości. Opracowanie i wdrożenie programu szkolenia nt. metod i obowiązków władz lokalnych zakresie aktywizacji terenów wiejskich.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZWIĘKSZANIA KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI NA TERENACH WIEJSKICH:

- ✱ Prowadzenie polityki wielofunkcyjnego rozwoju wsi, polegającej na:
- *lokowaniu na terenach wiejskich produkcji, przemysłowej i usługowej, w tym także działania wspierające małe uprzemysłowienie terenów wiejskich,*
 - *lokalizacji zakładów przetwórczych i handlowych zwiększających wartość dodaną do produktów rolnych, w tym także wspomaganie lokalnego przetwórstwa i bezpośredniej sprzedaży tych produktów mieszkańcom miast i turystom,*
 - *traktowaniu leśnictwa jako wielostronnej działalności związanej z obróbką drewna i z przetwórstwem produktów leśnych,*
 - *rozwoju agroturystyki w tych regionach Wielkopolski, które mogą wykorzystać rentę położenia w postaci atrakcyjnego krajobrazu,*
 - *dywersyfikowaniu działalności gospodarstw rolnych, obejmującej oprócz dotychczasowej produkcji rolniczej inne rodzaje działalności pozarolniczej, np.: usługi komunalne, konserwację urządzeń melioracyjnych, przetwórstwo surowców rolniczych, obsługa turystów, handel, rzemiosło itp.*

- ✱ Zwiększanie środków budżetowych w dyspozycji gmin oraz wykorzystanie środków pomocowych UE na rozwój infrastruktury ekonomicznej, technicznej i społecznej.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE OSIĄGANIA ISTOTNEJ POPRAWY JAKOŚCI PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ I WZROST WEWNĘTRZNEJ INTEGRACJI.

- ✱ Rozwiązywanie problemów rozwojowych obszarów opóźnionych między innymi poprzez:
 - wykorzystanie środków przeznaczonych na wspieranie rozwoju terenów wiejskich,
 - wykorzystanie powołanej specjalnie zajmującej się rozwiązywaniem problemów rozwojowych – Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Obszarów wiejskich – dla projektowania, organizacji i prowadzenia działań przynoszących największą korzyść terenom opóźnionym w rozwoju.
- ✱ Realizowanie programu sanitacji wsi, który obejmuje zaopatrzenie wsi i rolnictwa w wodę pitną i gospodarczą, kanalizację zagrodową lub zbiorową w skali wsi, oczyszczanie ścieków, wysypiska odpadów, neutralizację toksycznych środków chemicznych i ich metabolitów.
- ✱ Przeznaczanie pod zalesienia ziem marginalnych, odłogowych, zwłaszcza w sektorze publicznym. Warunki przyrodnicze i rozmieszczenie odłogów uprawniają aktualnie do wdrożenia zalesień przede wszystkim na terenie byłego woj. pilskiego (około 6 tys. ha). Pobudzanie rozwoju leśnictwa na słabo zalesionych terenach (byłe woj. konińskie).
- ✱ Przygotowanie i wdrożenia pakietu działań proekologicznych na obszarach wiejskich, który winien obejmować:
 - upowszechnienie wiedzy o wpływie działalności rolniczej na środowisko,
 - przygotowanie mapy terenów ekologicznie zdegradowanych i sposobu wyeliminowania produkcji żywności na tych terenach oraz wsparcie konwersji tych terenów na inne cele,
 - rozbudowę urzędów „małej retencji”.
- ✱ Racjonalne kształtowanie układu gruntów ornych użytków zielonych, lasów i użytków ekologicznych, odtworzenie i ochrona obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych, ekologicznych, kulturowych. Tworzenie na nich regionalnych parków narodowych.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE DOSTOSOWANIA POTENCJAŁU, STRUKTURY I ORGANIZACJI TERENÓW WIEJSKICH W WOJEWODZTWIE DO WYZWAŃ XXI W. I WYMAGAŃ JEDNOCZĄCEJ SIĘ EUROPY.

- ✱ Przygotowanie długofalowej i kompleksowej koncepcji rozwoju obszarów wiejskich.
- ✱ Dostosowanie struktur administracji samorządowej do wymogów UE.
- ✱ zwiększanie udziału środków budżetowych państwa w dyspozycji gmin.
- ✱ Wyselekcjonowanie korzystnie usytuowanych ośrodków wiejskich i rozwijanie ich jako lokalnych centrów wzrostu.
- ✱ Tworzenie instytucjonalnych warunków do współdziałania i mobilizacji społecznej.
- ✱ Przygotowanie i wdrożenie programu ochrony krajobrazu kulturowego wsi wielkopolskiej.

STRUKTURA PRZESTRZENNA ROZWOJU WSI

Na szczególną uwagę zasługuje struktura przestrzenna rozwoju wsi i rolnictwa. Jeśli chodzi o stan wyjściowy rolnictwa to charakteryzuje go zbiorczo tzw. miernik intensywności zorganizowania produkcji rolniczej²⁴, z którego wynika, że w województwie wielkopolskim występują cztery rejony produkcji rolniczej o różnym stopniu ich intensywności. Rolnictwo ekstensywne występuje w województwie wielkopolskim w zasadzie tylko w jednym powiecie - złotowskim.

Rolnictwo mało intensywne (obejmujące 11 powiatów) usytuowane jest głównie w północno-zachodniej części województwa (6 powiatów z wyjątkiem powiatów Szamotuły i Oborniki), w części wschodniej (4 powiaty) oraz w powiecie poznańskim. Z kolei rolnictwo intensywne obejmuje 15 powiatów usytuowanych głównie w środkowo-południowej części województwa, a także powiaty: Oborniki, Szamotuły, Gniezno i Września. Bardzo intensywne rolnictwo znajduje się południowej części Wielkopolski w 4 powiatach: leszczyńskim, rawickim, krotoszyńskim i gostyńskim.

Równocześnie wyodrębniają się cztery typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa, które są w Strategii jedną z głównych przesłanek dla formułowania priorytetów i programów działań w ujęciu przestrzennym (tab. 9a):

Obraz przyszłości zależy od tego, ile środków będzie można poświęcić na modernizację rolnictwa i obszarów wiejskich, jakie będą rozwiązania systemowe i jaka polityka rozwoju regionalnego. Dwie krańcowe opcje to: albo priorytety dla terenów najbardziej intensywnych (ze spodziewanymi najszybszymi i relatywnie wysokimi efektami), albo przede wszystkim działania pomocowe dla obszarów najsłabszych. W praktyce będzie to konieczność rozwiązań kompromisowych, odpowiednio do wszystkich możliwości działania.

W tym zakresie istotne jest umiejętne włączenie się województwa w priorytety rządowe i system rozwiązań Unii Europejskiej²⁵.

Tab. 9. Charakterystyka typów obszarów wiejskich województwa wielkopolskiego

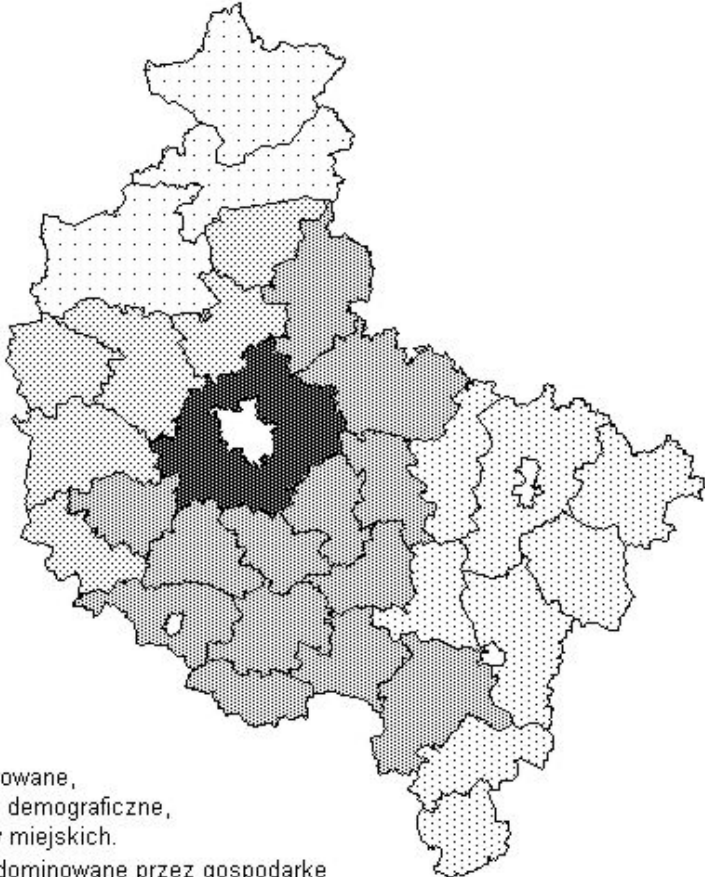
Typ	Charakterystyka obszarów wiejskich	Liczba powiatów	Powiaty tworzące subregiony
I	Obszary ekonomicznie zintegrowane, rozwijające się ekonomicznie i demograficznie, zlokalizowane wokół ośrodków miejskich.	1	poznański
II	Pośrednie obszary wiejskie, zdominowane przez gospodarkę rolną, słabo rozwijające się ekonomicznie, o wyższej niż przeciętnie w województwie gęstości zaludnienia.	13	gnieźnieński, gostyński, grodziski, jarockiński, kościański, krotoszyński, leszczyński, ostrowski, rawicki, średzki, śremski, wągrowiecki, wrzesiński
III	Pośrednie obszary wiejskie o zróżnicowanej strukturze, o wyższym niż przeciętnie w województwie udziale zatrudnienia w przemyśle i w budownictwie w stosunku do ogółu zatrudnionych, słabiej zaludnione.	6	chodzieski, międzychodzki, nowotomyski, obornicki, szamotulski, wolsztyński
IV	Peryferyjne obszary wiejskie o: wyraźnej dominacji funkcji rolniczych, wysokim udziale zatrudnienia w rolnictwie w stosunku do ogółu zatrudnionych, regresyjnej gospodarce, rozproszonym zaludnieniu.	8	kaliski, kępiński, kolski, koniński, ostrzeszowski, pleszewski, słupecki, turecki
V	Peryferyjne obszary wiejskie, których krajobraz jest zdominowany przez lasy, o słabym i rozproszonym zaludnieniu, z tendencją do odpływu ludności.	3	czarnkowsko-trzcianecki, pilski, złotowski

Źródło: Opracowanie własne – Raport II.3.3.3.1.

²⁴ Metoda i szczegółowe wyniki obliczeń są zawarte w raporcie II.3.3.3.1.

²⁵ Ich wykaz znajduje się w raporcie II.3.3.3.1, a propozycje działań z ich hierarchią opisane są w rozdziale 5 tego opracowania.

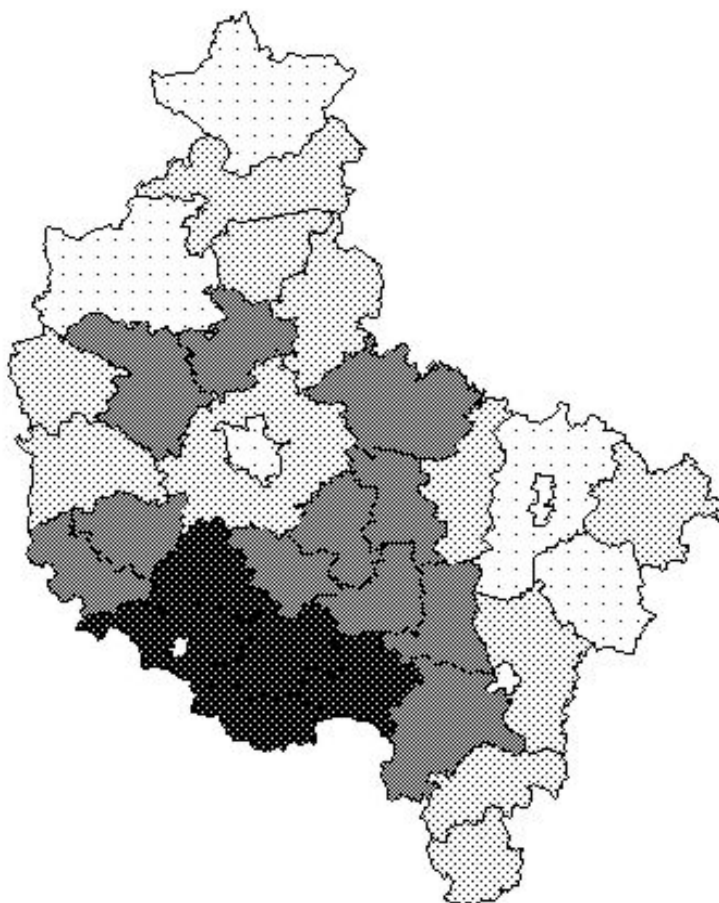
**Typy obszarów wiejskich
województwa wielkopolskiego**

-
- I** Obszary ekonomicznie zintegrowane, rozwijające się ekonomicznie i demograficznie, zlokalizowane wokół ośrodków miejskich.
- II** Pośrednie obszary wiejskie, zdominowane przez gospodarkę rolną, słabo rozwijające się ekonomicznie, o wyższej niż przeciętnie w województwie gęstości zaludnienia.
- III** Pośrednie obszary wiejskie o zróżnicowanej strukturze, o wyższym niż przeciętnie w województwie udziale zatrudnienia w przemyśle i w budownictwie w stosunku do ogółu zatrudnionych, słabiej zaludnione.
- IV** Peryferyjne obszary wiejskie o: wyraźnej dominacji funkcji rolniczych, wysokim udziale zatrudnienia w rolnictwie w stosunku do ogółu zatrudnionych, regresyjnej gospodarce, rozproszonym zaludnieniu.
- V** Peryferyjne obszary wiejskie, których krajobraz jest zdominowany przez lasy, o słabym i rozproszonym zaludnieniu, z tendencją do odpływu ludności.

Tab. 9a

Typ	Charakterystyka typu rolnictwa	Liczba powiatów	Powiaty tworzące subregiony
I	Rolnictwo ekstensywne, o niskim stopniu powiązania z rynkiem	4 oraz 4 powiaty miejskie	Czarnkowsko-trzcianecki, koniński, złotowski, turecki, powiaty miejskie: Kalisz, Leszno, Poznań Konin
II	Rolnictwo mało intensywne, o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	11	Wągrowiecki, kaliski, pilski, kępiński, ostrzeszowski, poznański, międzychodzki, nowotomyski, słupecki, kolski, chodzieski
III	Rolnictwo bardzo intensywne, o wysokim stopniu powiązania z rynkiem	11	Grodziski, średzki, jarociński, śremski, wolsztyński, szamotulski, gnieźnieński, pleszewski, obornicki, wrzesiński, ostrowski
IV	Rolnictwo bardzo intensywne, o wysokim stopniu powiązania z rynkiem	5	Gostyński, krotoszyński, rawicki, kościański, leszczyński

Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa

Źródło: Opracowanie własne – Raport II.3.3.3.1.

4.3.3. Turystyka²⁶

Istotnym dokumentem umożliwiającym stworzenie koncepcji rozwoju turystyki w Wielkopolsce jest „Strategia Rozwoju Krajowego Produktu Turystycznego”. W Strategii tej nie określono w sposób bezpośredni, jakie rejony Wielkopolski mogłyby być wykorzystane dla potrzeb turystyki, ale zostały one pośrednio wskazane. Wielkopolska poszczycić się może bowiem wieloma elementami, które określono jako mocne strony produktu turystycznego na szczeblu krajowym. **Do tych mocnych stron zaliczono:**

- ✱ bogatą, zróżnicowaną kulturę,
- ✱ zabytkowe miasta (zamki, pałace, architektura sakralna, muzea),
- ✱ dobre warunki do uprawiania turystyki aktywnej (szczególnie wędrówek, turystyki rowerowej i jeździectwa).

W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM ISTNIEJE 10 ATRAKCYJNYCH OBSZARÓW Z PUNKTU WIDZENIA WALORÓW NATURALNYCH ORAZ Z PUNKTU WIDZENIA WALORÓW ANTROPOGENICZNYCH.

W przypadku pierwszego kryterium (walorów naturalnych) są to:

- *Pojezierze Międzychodzko-Sierakowskie.*
- *Puszcza Notecka w granicach Wielkopolski.*
- *Dolina Noteci od Ujścia do Wielenia i lasy na północ tej doliny na linii Wieleń – Człopa – Wałcz – Trzcianka – Ujście.*
- *Puszcza Zielonka (Czerwonak – Murowana Goślina – Rejowiec – Wronczyn – Miłno).*
- *Wielkopolski Park Narodowy.*
- *Rejon Powidzko-Skorzęciński (jeziora Powidzkie i Nadziegiel oraz lasy na północ i wschód od nich).*
- *Przemęcki Park Krajobrazowy wyznaczony przez jego aktualne granice.*
- *„Rejon Ostrzeszowski” obramowany miejscowościami: Kępno – Kobyła Góra – Odolanów – Przygodzice – Mikstat – Grabów i na południe do Kępna.*
- *Pałuki oraz rejon na północ od Piły o bokach: Piła – Wałcz – Jastrowie – Krajenka – Piła.*
- *Zespół jezior na północ od Konina.*

Z punktu widzenia drugiego kryterium (walorów antropogenicznych) są to:

- *Poznań i strefa podmiejska o promieniu ok. 20 km zakreślona kołem, na obwodzie którego znajdują się takie miejscowości, jak: Stęszew – Skrzynki – Gaj Wielki – Kaźmierz – Pamiątkowo – Ocieszyn – Murowana Goślina – Pobiedziska – Siedlec – Kórnik – Mosina i z powrotem do Stęszeza. Jest to obszar intensywnej urbanizacji i penetracji turystycznej zarówno przyjezdnych, jak i mieszkańców.*
- *Szlak Piastowski z już wykorzystywanymi, jak i jeszcze nie wykorzystywanymi obiektami historycznymi. Obszar ze względu na dziedzictwo kulturowe o pierwszoplanowym znaczeniu, który podzielić można na 2 odcinki: Poznań – Uźrzewo – Ostrów Lednicki – Dziekanowice – Gniezno – Czarniejewo – Giecz – Gułtowy i Iwno do Poznania (w granicach Wielkopolski); Gniezno i dalej przez Rogowo, Gąsawę i Biskupin do Żnina, a stąd do Strzelna i Kruszwicy (w granicach Kujaw).*

²⁶ Por. raport II.3.3.3.2 (G. Gołembski z zespołem).

- *Park Krajobrazowy Dezyderego Chłapowskiego w aktualnie obowiązujących granicach, wraz z pozostałymi obszarami wchodzącymi w skład Międzygminnego Związku Turystycznego „Wielkopolska Gościńska”.*
- *Pałace wokół Poznania, poza wyznaczonym w pkt. 1 obwodem, a w szczególności Czarniejewo, Arcugowo, Niechanowo, Krześlice, Zakrzewo, Objezierze, Posadowo, Gułtowy czy Miłosław.*
- *Pałace wokół Leszna i samo Leszno, a w szczególności Włoszakowice, Świąciechowa, Rydzyna, Osieczna, Pawłowice, Poniec.*
- *Rejon: Kalisz – Gołuchów – Lewków w trójkącie Kalisz – Ostrów – Pleszew.*
- *Rejon między Jarocinem a Pyzdrami z takimi obiektami, jak: pałace w Śmiełowie, Żerkowie, Radlinie, Raszewach i Towcach.*
- *Tereny nadwarciańskie na południe od Słupcy, a w szczególności: Pyzdry – Łąd – Ciężęń aż do Golicy.*
- *Piła i najbliższe okolice na południe od miasta przez Ujście do Chodzieży.*
- *Wolsztyn – parowozownia, trasa unikalnej kolei parowej (szczególnie w kierunku Leszna). Jest to jeden z najlepiej w Europie zachowanych relikwów techniki kolejowej.*

Jak widać, są to obszary o większym zagęszczeniu obiektów historycznych, targów, wystaw czy też takie, których bogata przeszłość historyczna może stanowić potencjalne źródło atrakcji turystycznych.

Zadaniem strategicznym jest dostosowanie programów rozwoju różnych rodzajów turystyki do potencjału i właściwości, a także potrzeb wyodrębnionych obszarów, charakteryzujących się wysokim stopniem atrakcyjności turystycznej²⁷.

Dla uczynienia z turystyki istotnej funkcji gospodarki województwa wielkopolskiego proponujemy postępowanie oparte na założeniu selektywności realizacji założeń strategii rozwoju województwa. W efekcie nie planujemy jednoczesnego rozwoju (inwestowania) we wszystkich wybranych przez nas regionach atrakcyjnych turystycznie, a w pierwszej kolejności głównie w tych, które znajdują się na czołowych miejscach na mapie preferencji. Będą to więc obszary, na których jest szansa obsługiwanie jednocześnie wielu rodzajów ruchu turystycznego, przez co zwiększa się efektywność podejmowanych przedsięwzięć inwestycyjnych i operacyjnych. Procedura ta umożliwi opracowanie propozycji w ujęciu wariantowym. I tak wariant „pessimistyczny” dotyczyć będzie rozwoju jedynie paru ściśle wyselekcjonowanych obszarów. Wariant „optymalny” umożliwi pewne poszerzenie propozycji: w wariantcie „optymistycznym” przyjmujemy założenie rozwoju wszystkich wybranych obszarów o dużej atrakcyjności turystycznej z zaznaczeniem, że efektywność podejmowanych działań może być zróżnicowana.

JAKO NAJWAŻNIEJSZE ZADANIA, MOŻLIWE DO ZREALIZOWANIA W KRÓTSZYM CZASIE (3-5 LAT) WIDZIMY:

- ✱ określenie obszarów intensywnego rozwoju turystyki na podstawie mapy preferencji (raport finalny s 110) oraz wynikających z tej mapy scenariuszy rozwoju,
- ✱ sprecyzowanie rodzajów turystyki, które winny być rozwijane na tych obszarach (odpowiednie propozycje zostały zawarte w raporcie finalnym),
- ✱ zastopowanie niekontrolowanego rozwoju bazy zakładowej i bazy prywatnych domków oraz bezwzględne dostosowanie przyszłego budownictwa do wymagań architektonicznych, wynikających z planu zagospodarowania przestrzennego,

²⁷ Propozycja tego dostosowania jest przedstawiona na tzw. mapie preferencji. Na mapie tej poszczególnym obszarom przyporządkowano różne rodzaje ruchu turystycznego (w podziale na turystykę zagraniczną i krajową) przy uwzględnieniu dużych i średnich możliwości rozwoju danego rodzaju ruchu. Zob. raport II.3.3.3.2. (G. Gołembski i współautorzy).

- ✱ skorelowanie działań w zakresie budowy infrastruktury turystycznej i para-turystycznej z zasadami ochrony środowiska.

4.3.4. Nauka, jej innowacyjne oddziaływanie na gospodarkę i specjalistyczne usługi wyższego rzędu²⁸

Województwo wielkopolskie cechują istotne silne **strony** w dziedzinie nauki, szkolnictwa i specjalistycznych usług wyższego rzędu. Najważniejsze z nich to:

- ✱ środowisko nauki i potencjał intelektualny, konkurencyjny na tle kraju,
- ✱ stosunkowo duży udział nakładów na innowacje,
- ✱ względnie dobrze rozwinięta sfera obsługi biznesu (banki, agencje rozwoju, biura doradcze itd.).

Równocześnie występują wyraźnie odczuwalne **słabe strony**. Są nimi:

- ✱ słabe wykorzystanie dorobku nauki w gospodarce,
- ✱ słabe przenoszenie się impulsów rozwojowych z ośrodków nauki, szkolnictwa i usług specjalistycznych na całą przestrzeń województwa, a zwłaszcza na jego obszary peryferyjne,
- ✱ nie dość wysoki przeciętny poziom wykształcenia mieszkańców.

Konkurencyjność województwa – w omawianych dziedzinach – w skali krajowej zasługuje na pozytywną ocenę, ale w skali międzynarodowej jest niewielka, ogranicza się do nielicznych odcinków (np. MTP) i jest nie dość odporna na zagrożenia.

PROPONUJEMY NASTĘPUJĄCE KIERUNKI DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH:

Jeśli chodzi o naukę, to jej rola w województwie wielkopolskim powinna wiązać się przede wszystkim z zakładaną dla tego województwa linią rozwoju polegającą na innowacyjności i postępie technologicznym.

- ✱ Jak wiadomo, podstawową cechą systemu techniczno-ekonomicznego opartego na technologiach informacyjnych jest elastyczność, która jest najbardziej widoczna w sferze usług. Następuje także zmiana struktury kosztów wytwarzania – zmniejsza się udział kosztów siły roboczej, a zwiększa kosztów maszyn i urządzeń oraz działalności badawczo-wdrożeniowej i marketingowej. Obserwuje się zmniejszenie i zmianę zapotrzebowania na siłę roboczą i jej kwalifikacje. Najbardziej pożądane ze strony pracodawców są wysokie, interdyscyplinarne kwalifikacje pracowników, zdolność do pracy twórczej i zespołowej oraz umiejętność elastycznego działania. Konieczne jest kształtowanie przedsiębiorczości proinnowacyjnej.
- ✱ Postęp techniczny, będący głównym czynnikiem rozwoju wymaga także intensywnej działalności badawczo-rozwojowej oraz transferu technologii, szczególnie w przemyśle tzw. wysokich technologii, które kształtują wizerunek gospodarki nowoczesnej.

- ✱ Specyficzne, wysokie kwalifikacje oraz intensyfikację działalności badawczej w regionie, a przynajmniej tworzenie sprzyjających warunków wchłaniania innowacji technologicznych w przedsiębiorstwach powinny zapewnić uczelnie wyższe oraz instytuty badawczo-rozwojowe. W oparciu o intelektualny potencjał kadr naukowych powinno się rozwijać instytucjonalne struktury wspomagania transferu technoinnowacji do gospodarczej regionalnej sieci informacji technoinnowacyjnej, parków naukowo-technologicznych, inkubatorów firm innowacyjnych. Jest to ich główne zadanie sfery naukowo-badawczej w kontekście założeń strategii rozwoju województwa.

W zakresie usług wyższego rzędu chodzi z jednej strony o stworzenie określonej działalności „eksportowej” województwa (co pozwoli określić jego nośną rolę w otoczeniu krajowym, a w niektórych przypadkach również zagranicznym), a z drugiej strony – o warunki do postępu gospodarczego. Bardzo ważny jest tu dalszy rozwój tzw. otoczenia biznesu, a więc systemu banków, doradztwa, informacji itp., ale rzecz jasna również instytucji kultury, specjalistycznej opieki zdrowotnej, kongresów, wystawiennictwa.

Najbardziej potrzebne są takie przedsięwzięcia, które zapewnią systematyczny postęp i przenikanie postępu z nauki do praktyki.

Układ przestrzenny działalności w zakresie nauki i usług wyższego rzędu wymaga rozbudowy. Nie kwestionowana jest pozycja Poznania i należy dalej dbać o jej poziom, ale równocześnie trzeba rozwijać wielofunkcyjne ośrodki subregionalne. Jest to widoczne zwłaszcza w układzie szkół wyższych. **Wskazany jest taki model docelowy, który zakłada:**

- ✱ uczelnie w Poznaniu i ich filie w innych ośrodkach,
- ✱ państwowe wyższe szkoły zawodowe w Gnieźnie, Kaliszu, Koninie, Lesznie, Pile,
- ✱ państwowe kolegia edukacyjno-językowe w ośrodkach wymienionych wyżej, ale również w kilkunastu jeszcze innych miastach powiatowych,
- ✱ niepaństwowe szkoły wyższe w różnych miejscowościach, w zależności od lokalnych potrzeb.

Nadchodzące zmiany organizacyjno-instytucjonalne szkolnictwa wyższego każą spodziewać się, że w przyszłości tylko nieliczne (najlepsze) uczelnie akademickie będą utrzymywane z budżetu państwa. Pozostałe będą swoistymi „uniwersytetami stanowymi”, utrzymywanymi ze środków samorządowych i prywatnych lub powołanych do tego instytucji (fundacji).

5. WOJEWÓDZKIE PROGRAMY STRATE- GICZNE

5.1. Program PRACA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

PRZYJĘCIE DAŻENIA DO ZAPEWNIENIA LUDZIOM PRACY – JAKO PODSTAWOWEGO PROGRAMU STRATEGII – WYNIKA Z DWÓCH PRZESŁANEK:

- *praca stanowi podstawę życia człowieka (służy zaspokojeniu jego potrzeb materialnych i duchowych, zapewnia poczucie godności, chroni przez niekorzystnymi zjawiskami społecznymi),*
- *praca jest podstawą rozwoju gospodarki (wpływa na jej potencjał, strukturę, poziom, dynamikę).*

ZADANIA:

- ✱ Zwiększanie aktywności zawodowej ludności w szczególności poprzez poszerzenie stopnia serwicyzacji (rozwoju usług);
- ✱ Zwiększenie wartości kapitału ludzkiego na jednostkę produktu, poprzez wzrost pracy intelektualnej (lepsze wykształcenie pracowników na wszystkich poziomach);
- ✱ Lepsze łączenie pracy z edukacją (wspólne programy pracodawców i „szkoleniowców”);
- ✱ Obniżenie podatków dla pracodawców tworzących miejsca pracy;
- ✱ Zmiana zasad zatrudnienia – sprzyjanie wzrostowi możliwości legalnego zatrudnienia częściowego, okresowego;
- ✱ Motywowanie ludzi do aktywności i przedsiębiorczości (większa inicjatywa lokalna ludności).

WARUNKI REALIZACJI – PRZEDSIĘWZIĘCIA:

- ✱ Stworzenie kompleksowego (zintegrowanego) programu promocji, kształcenia i uruchamiania kredytów;
- ✱ Konkretnie określenie uwarunkowań do przyciągania kapitału na poszczególnych obszarach (wykazy zasobów, gotowej dokumentacji, ułatwień);
- ✱ Utworzenie funduszu przedsiębiorczości lokalnej.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ JEST UWARUNKOWANA PRZEZ:

- ✱ czynniki wewnętrzne przedsiębiorstw (m. in. posiadany potencjał wytwórczy, dynamizm rozwojowy, rentowność, skłonność do inwestowania, innowacyjność produktowa, techniczna, technologiczna oraz w zakresie organizacji i zarządzania),
- ✱ czynniki lokalne i regionalne (zasoby potencjalnie dostępne dla rozwoju przedsiębiorczości, infrastruktura, korzyści lokalizacji itp.),
- ✱ czynniki makroekonomiczne (m. in. rozwiązania instytucjonalne i prawne, globalna polityka rządowa, system finansowy, pieniężno-kredytowy i podatkowy).

PROGRAM ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI UWZGLĘDNI NASTĘPUJĄCE PRIORYTETOWE KIERUNKI DZIAŁAŃ I SKŁADAJĄCE SIĘ NA NIE ODPOWIEDNIE ZESPOŁY PRZEDSIĘWZIĘĆ:

- ✱ Kształtowanie przedsiębiorczości gwarantującej przyrost nowych miejsc pracy i wykorzystanie lokalnych zasobów.

Nieodzownymi przedsięwzięciami w tym zakresie jest: rozwój instytucji otoczenia biznesu, w tym wsparcia finansowego; stosowanie różnych form edukacji (w tym osób dorosłych i kształcenia ustawicznego) nastawionych na kształtowanie postaw kreatywnych i przedsiębiorczych skorelowanych z oczekiwaniami pracodawców i inwestorów; tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości zwiększających szansę wejścia i utrzymania się na rynku małych przedsiębiorstw.

- ✱ Promocja gospodarcza województwa i tworzenie warunków sprzyjających napływowi kapitału.

Wymaga to: stworzenia bazy danych o ofertach inwestycyjnych, walorach jednostek lokalnych, proponowanych udogodnieniach i dostępnych nieruchomościach; bardziej intensywnego wykorzystania Międzynarodowych Targów Poznańskich w tym zakresie; przy współudziale samorządów lokalnych; przedsięwzięć zmierzających do promocji instytucji otoczenia biznesu (instytucje te powinny odpowiednio skoordynować swoje działania).

- ✱ Restrukturyzacja gospodarki żywnościowej regionu i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Warunkiem koniecznym rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich jest: zwiększenie nakładów na infrastrukturę, której dostępność obniży pośrednio koszty uruchamiania działalności gospodarczej; stworzenie systemu edukacji i doradztwa ukierunkowanego na potrzeby integrującej się pionowo i poziomo gospodarki żywnościowej; prowadzenie działań na rzecz przywrócenia zasad wspólnego gospodarowania; poprawa klimatu inwestycyjnego zwiększającego wydatnie szanse przyspieszonego rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej na terenach wiejskich.

- ✱ Kształtowanie przedsiębiorczości proinnowacyjnej poprzez polepszenie warunków transferu wiedzy z nauki do gospodarki

Nieodzowne jest: upowszechnianie przedsiębiorczości proinnowacyjnej w świadomości społecznej; poczynając od młodzieży szkolnej i akademickiej, przez środowiska naukowo-badawcze odpowiedzialne za kreowanie innowacji, do środowisk społecznych absorbujących innowacje; uruchomienie na szerszą skalę prac umożliwiających programowanie i monitorowanie rozwoju innowacyjności w regionie; tworzenie i rozwój struktur instytucjonalnych i instrumentów stymulowania innowacyjności w postaci sieci informatycznej konfrontującej ofertę innowacji sfery naukowo-badawczej z potrzebami gospodarki, tworzenie parków naukowo-technologicznych umożliwiających komercjonalizację innowacji naukowych i rozwój firm o profilu przemysłów wysokich technologii. Zestaw i opis przedsięwzięć przedstawia tab. 10. Szersze komentarze zawierają raporty: II.3.1, II.3.1.3, II.3.3.1., II.3.3.1.2, II.3.3.2, II.3.4.3.

W programie zapewnienia ludziom pracy i rozwoju przedsiębiorczości szczególne znaczenie mają działania na rzecz wyrównywania szans mieszkańców różnych części Wielkopolski.

Tab. 10. Program PRACA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ - Główne przedsięwzięcia rozwojowe województwa wielkopolskiego na lata 2001-2015

Przedsięwzięcie - zadanie	Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
I. Poprawa sytuacji na rynku pracy po stronie podaży pracy					
1. Wyposażenie mieszkańców w atrybuty sprzyjające zatrudnieniu					
doskonalenie jakości kształcenia ogólnego i zawodowego, w tym: zdolności do przyjmowania nowych technologii, znajomości języków obcych, umiejętności posługiwania się komputerem	poprawa programów i procesu nauczania, pozytywna selekcja kadry nauczającej, lepsze wyposażenie szkół, większa konkurencyjność szkół, wspomaganie zdolnej młodzieży w doborze szkół o wyższym poziomie	wszystkie instytucje i pionierzy zajmujące się szkolnictwem	cały obszar województwa	cały czas systematycznie; początek od zaraz	budżety samorządów terytorialnych, środki prywatne
wykształcanie u młodzieży postaw aktywnych, poszukiwawczych, sprzyjających zmianom zawodu, miejsca pracy i miejsca zamieszkania	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej
2. Wprowadzanie kierunków form edukacji dostosowanej do wymagań przedsiębiorców i oczekiwani inwestorów	ustawiczny monitoring zapotrzebowania na pracę; wyprzedzające określanie zawodów potrzebnych dla gospodarki regionu i zawodów, w które rynek jest nasycony	samorząd wojewódzki i samorząd lokalny, szkoły i uczelnie	jak wyżej	jak wyżej	środki samorządów terytorialnych i gospodarczych
3. Zmiana zasad zatrudnienia w kierunku wzrostu możliwości zatrudnienia legalnego, częstkowego, okresowego	ulepszenie przepisów prawa	parlament i instytucje rządowe przy aktywnych działaniach wielkopolskiego lobby parlamentarzystów	jak wyżej	możliwie szybko (2001)	budżet państwa
4. Różnicowanie wysokości płacy minimalnej i zasiłków socjalnych dla różnych kategorii bezrobotnych, np.: absolwentów, osób posiadających większy staż pracy itp., w kierunku zwiększenia aktywności ludzi o lepszym przygotowaniu do pracy	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej
5. Wprowadzenie systemu zasiłków wychowawczych jako alternatywy zatrudnienia jednego rodzica	zmiana przepisów prawa (projekt w przygotowaniu parlamentarzystów)	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	budżet państwa

Przedsięwzięcie - zadanie	Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
II. Kształtowanie przedsiębiorczości dla przyrostu nowych miejsc pracy i wykorzystania lokalnych zasobów					
1. Wzmacnianie podstaw ekonomicznych funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw, przede wszystkim małych i średnich	uruchomienie sieci funduszy poręczeń kredytowych, inwestycyjnych i eksportowych dla MSP na różnych szczeblach lokalnych	• samorządy lokalne • instytucje finansowe	cały obszar województwa, ale zwłaszcza tereny wymagające intensyfikacji rozwoju	realizacja proponowanych zadań powinna nastąpić w okresie preakcesyjnym, tj. zgodnie z rządowymi prognozami w latach 2000-2002	według założeń rządowej polityki głównym źródłem finansowania powinny być środki własne przy ewentualnym wykorzystaniu zagranicznych środków pomocowych
2. Tworzenie podstaw instytucjonalno organizacyjnych funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw	• tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości na różnych poziomach lokalnych,	• samorządy lokalne • instytucje finansowe • instytucje doradczorozwojowe • przedsiębiorstwa	obszary słabo rozwinięte	cały czas	budżety samorządów lokalnych środki podmiotów komercyjnych
	• przygotowanie aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego	• samorządy lokalne	cały obszar województwa	aktualnie, (2001-2002)	budżety samorządów lokalnych
	• likwidacja biurokracji i tworzenie ułatwień urzędowych (gabinet „jednego wejścia”)	• jak wyżej	jak wyżej	cały czas	jak wyżej
	• pomoc w zakresie tworzenia miejsc pracy dla określonych grup społecznych (osób niepełnosprawnych) i rodzajów pracy	• samorządy lokalne • instytucje doradczorozwojowe • urzędy pracy • przedsiębiorstwa	jak wyżej	jak wyżej	budżety samorządów lokalnych, środki podmiotów komercyjnych
3. Tworzenie podstaw informacyjnych funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw	• stworzenie systemu informacji dla inwestorów (zintegrowanego z internetem) o warunkach uruchamiania przedsiębiorstw na danym terenie;	• samorządy lokalne • instytucje finansowe • uczelnie wyższe	Poznań, ośrodki powiatowe i wybrane ośrodki gminne	aktualnie (2001-2002)	budżety samorządów lokalnych środki podmiotów komercyjnych
	• utworzenie systemu informacji i doradztwa o normach i standardach UE oraz rodzajach i zasadach korzystania z funduszy preakcesyjnych	• samorząd lokalny • uczelnie wyższe • instytucje szkoleniowe • instytucje doradczorozwojowe	Poznań ośrodki powiatowe i gminne	jak wyżej	budżety samorządów lokalnych, środki pomocowe UE

Przedsięwzięcie - zadanie	Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
III. Kształtowanie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki województwa					
1. Kształtowanie postaw proinnowacyjnych w środowisku społecznym Wielkopolski	Wprowadzenie treści proinnowacyjnych do programów dydaktycznych szkolnictwa średniego i akademickiego	Kuratorium Szkoły średnie uczelnie poznańskie	Poznań i inne ośrodki w Wielkopolsce	2001 i lata następne	Środki budżetu państwa i samorządu terytorialnego
	Programy szkoleniowe dla przedstawicieli środowisk gospodarczych; szczególnie MŚP	Fundacja Kadry dla Wielkopolski AE - Wielkopolska Szkoła Biznesu Wielkopolska Korporacja Techniczna Wielkopolski Sejmik Gospodarczy	Poznań i inne ośrodki w Wielkopolsce	2001 i lata następne	Finansowanie własne uczestników szkoleń + grant UE w ramach programu Regionalne Strategie Innowacyjności
	Programy integracyjne pracowników nauki i gospodarki (staże naukowo - przemysłowe)	Podmioty sfery B+R i gospodarki (Wielkopolski Sejmik Gospodarczy)	Poznań i inne ośrodki w Wielkopolsce	2001 i lata następne	Finansowanie przez realizatorów programu + grant UE (RSJ)
	Modyfikacja zasad oceny pracowników nauki w aspekcie wdrożeń innowacyjnych	uczelnie wyższe i jednostki badawczo - rozwojowe	Poznań	2001 i lata następne	Uczelnie i jednostki badawczo - rozwojowe w ramach działalności statutowej
	Programy popularyzujące tematykę technoinnowacyjności (Dni Nauki, Techniki i Technologii, wystawy, Konkursy)	uczelnie wyższe, szkoły średnie, Wielkopolska Korporacja Techniczna, MTP, Prasa, RTV	Poznań i inne ośrodki w Wielkopolsce	2001 i lata następne	Samorząd terytorialny. Samorząd gospodarczy, Prasa, RTV
2. Programowanie i monitorowanie rozwoju innowacyjności w regionie	Prowadzenie prac analitycznych, programowych, projektowych diagnozujących i programujących innowacyjność w różnych ujęciach: sektorów gospodarczych i dziedzin naukowych oraz ujęciach od regionalnego do projektów pojedynczych lokalnych struktur rozwoju innowacyjności	podmioty sfer B+R, Samorząd terytorialny, samorząd gospodarczy	Poznań i inne ośrodki Wielkopolski	2001 - 2005	Budżet samorządu województwa, grant UE. (RSJ)

Przedsięwzięcie - zadanie

3. Tworzenie i rozwój struktur instytucjonalnych i instrumentów stymulowania innowacyjności

Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
Rozszerzenie zakresu przedmiotowego i podmiotowego działalności Poznańskiego Parku Naukowo – Technologicznego (PPNT), Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Dotyczy wysokich technologii z dziedzin chemii, fizyki, biotechnologii	Fundacja UAM.PPNT	Poznań	2001 i lata następne	Fundacja UAM, Środki budżetu centralnego
Utworzenie Parku Naukowo - Technicznego Politechniki Poznańskiej. Dotyczy wysokich technologii na bazie prac PP	Fundacja Politechniki Poznańskiej, Instytut Obróbki Plastycznej, OBR Obrabiarzy i Urzędów Specjalnych	Poznań	2001/2002	Fundacja Politechniki Poznańskiej, Środki budżetu centralnego
Utworzenie parku, inkubatorów, stref przemysłowych	samorząd regionalny samorząd terytorialny Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Kaliszu Agencja Rozwoju Regionalnego w Koninie	Poznań, ośrodki subregionalne Kalisz Konin, Leszno gminy o położeniu wzdłuż autostrady A-2	Okolo 2004/5 lub dalsze lata	Samorząd lokalny i regionalny
Utworzenie Centrum Wzornictwa Przemysłowego	Akademia Sztuk Pięknych	Poznań	2002/3	ASP
Utworzenie Wielkopolskiego Centrum Informacyjnego Technoinnowacji	Podmioty sfery B+R	Poznań i inne ośrodki Wielkopolski	2002-2005	Grant UE(RSJ), jednostki sfery B+R, samorząd regionalny
Utworzenie regionalnego funduszu wspierania technoinnowacji (fundusz podwyższonego ryzyka venture capital)	Banki z terenu Wielkopolski	Poznań	2002-2005	Banki z terenu Wielkopolski

5.2. Program EDUKACJA

PROGRAM TEN ŁĄCZY W SOBIE W ZASADZIE WSZYSTKIE CELE ROZWOJU REGIONU, A BEZPOŚREDNIO SŁUŻY OSIĄGNIĘCIU DWÓCH PODSTAWOWYCH, KTÓRYMI SĄ:

- lepsze życie mieszkańców (lepsze radzenie sobie z trudnościami na rynku pracy, większe zaspokojenie potrzeb duchowych, możliwie aktywny wiek poprodukcyjny),
- wzrost gospodarczy (innowacyjność gospodarki, konkurencyjność regionu, partnerskie relacje z regionami państw wyżej rozwiniętych).

Program obejmuje kompleks zadań od wychowania przedszkolnego, przez szkolnictwo podstawowe, średnie, wyższe, podyplomowe, szkolenia w zakresie podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych, doksztalcenia ludzi w wieku emerytalnym.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ I PRZEDSIĘWZIĘCIA OBEJMUJĄ:

- kontynuowanie reformy szkolnictwa z elementami modyfikacji (rozpoczynanie nauczania od 6 roku życia, ECD – edukacja od wczesnego dzieciństwa, system „mała szkoła” utrzymywana przez fundację lub osoby prywatne w miejsce przynajmniej niektórych z zaplanowanych do likwidacji 78 gminnych szkół podstawowych),
- propozycje kształcenia ekonomicznego, ekologicznego, regionalnego (wiedzy o regionie), informatycznego i języków obcych,
- wykształcenie systemu szkół wyższych w Wielkopolsce z możliwością zapewnienia studiów niewąskospecjalistycznych oraz możliwościami przemieszczeń studentów między uczelniami, tworzenie lub wzmocnienie istniejących uczelni w Gnieźnie, Lesznie, Kaliszu, Koninie i Pile oraz ich specjalistycznych filii w mniejszych miastach; większość tych uczelni będzie miała charakter regionalny i będą one utrzymywane częściowo ze środków województwa,
- system szkolnictwa wyższego Wielkopolski musi zapewnić możliwości kształcenia ustawicznego i podyplomowego,
- system edukacji musi zmierzać do standardów europejskich, chodzi m.in. o porównywalne programy i zasady ocen (ECST).

Realizacja większości propozycji działań **wymaga**, aby wpisały się w nie poszczególne samorządy lokalne i aby wokół programu EDUKACJA skupiły się różne organizacje regionu (np. przedsiębiorstwa, instytucje, banki). Duża jest tutaj także rola parlamentarzystów i funkcjonowanie lobby regionalnego w Sejmie i Senacie.

Realizacja programu EDUKACJA i **zapewnienie** równości szans w zakresie poziomu nauczania wymaga prospołecznego ukierunkowania polityki regionalnej (wzmacnianie obszarów słabiej rozwiniętych, pomoc dla młodzieży z rodzin mniej zamożnych).

Zestaw i opis przedsięwzięć przedstawia tab. 11. Szersze komentarze zawierają raporty: II.3.1.1, II.3.1.2, II.3.1.3, II.3.1.4, II.3.2.1, II.3.2.2, II.3.3.1.1, II.3.3.1.2, II.3.3.2, II.3.3.3.1, II.3.3.3.2.

Tab. 11. Program EDUKACJA - Główne przedsięwzięcia rozwojowe województwa wielkopolskiego na lata 2001-2015

Przedsięwzięcie - zadanie	Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
1. Kontynuowanie reformy szkolnictwa na poziomie podstawowym i średnim w dostosowaniu do warunków i potrzeb województwa wielkopolskiego	rozpoczynanie nauczania od 6 roku życia (system ECD)	urzędy gmin	wszystkie gminy	przygotowanie od IX.2000r., działania od 2001	budżety gmin
	w miejsce likwidowanych wiejskich szkół podstawowych wprowadzanie systemu „mała szkoła	urzędy gmin i lokalne społeczności	gminy, których mieszkańcy i podmioty gospodarcze wykażą chęć i możliwości realizacji takiego przedsięwzięcia	jak wyżej	środki własne mieszkańców, przedsiębiorstw, fundacji
	konsekwentne zwiększanie liczby szkół średnich o poszerzonym programie nauczania języków obcych, praktycznego wykorzystania komputerów, wiedzy o integracji europejskiej, świadomości obywatelskiej, ekologicznej i ekonomicznej (8-9 klasa gimnazjum, 1-2 liceum)	urzędy powiatowe	miasta powiatowe lub miasteczka z dogodnym zapleczem lokalowym i możliwością zatrudnienia wysokokwalifikowanej kadry	przygotowanie od 04.2001 działanie od 10.2001	środki powiatów i gmin, środki Ministerstwa Edukacji Narodowej, dla niektórych przedsięwzięć możliwość wykorzystania zewnętrznych środków z UE i fundacji, konieczne wsparcie na etapie przygotowania zaplecza lokalowego i organizacji zajęć intensywnego nauczania
2. Doskonalenie nauczania zawodowego na wszystkich szczeblach w dostosowaniu do wymagań gospodarki rynkowej	modernizacja kierunków, form, programów i procesów nauczania w dostosowaniu do wymagań pracodawców	wszystkie instytucje i pionierzy zajmujące się szkolnictwem	cały obszar województwa	cały czas systematycznie, początek od zaraz	budżety samorządów lokalnych, środki prywatne (fundacje)
	odchodzenie od kształcenia wąskospecjalistycznego, szanse wprowadzania dokształceń i przeszkoleń	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej
	wykształcanie u przyszłych pracowników podstaw poszukiwawczych, twórczych i aktywnych	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej

Przedsięwzięcie - zadanie	Sposoby i warunki realizacji	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
3. Generalne podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców województwa	dążenie do tego, aby edukacja nie kończyła się na poziomie gimnazjum	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej
	stosowanie różnych form kształcenia ustawicznego łącznie z uniwersytetami „trzeciego wieku”	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej	jak wyżej
	intensywny rozwój systemu pomocy materialnej (stypendialnej) dla uboższej młodzieży	samorządy terytorialne, przedsiębiorstwa, instytucje pozarządowe, osoby prywatne	jak wyżej, ale przede wszystkim obszary ubóstwa społecznego	jak wyżej	wszystkie możliwe źródła
	rozbudowa przestrzennego systemu szkół wyższych, dającego szanse studiowania w ośrodkach subregionalnych	samorządy terytorialne, uczelnie, fundacje, osoby prywatne	Gniezno, Kalisz, Konin, Leszno, Piła i inne według potrzeb rynku i możliwości kadrowych	jak wyżej	jak wyżej
4. Stałe monitorowanie sytuacji w zakresie systemu edukacji	stworzenie systemu informacji o szkolnictwie podstawowym, gimnazjalnym, licealnym i wyższym w województwie (warunki, jakość i efekty nauczania)	gminy w zakresie szkół podstawowych, powiaty w zakresie szkół średnich, województwo w zakresie szkół wyższych	całe województwo	jak wyżej	budżety samorządów terytorialnych

5.3. Program INFRASTRUKTURA

Generalną przesłanką tego programu jest tworzenie warunków do wzrostu gospodarczego i do wewnętrznej integracji regionu oraz poprawy jakości jego przestrzeni.

WIDZIMY TU NASTĘPUJĄCE ZADANIA:

- ✱ scalanie społeczne i gospodarcze całego obszaru województwa, przy uwzględnieniu jego wewnętrznego zróżnicowania i specjalizacji układów subregionalnych,
- ✱ przewyższanie różnic terytorialnych,
- ✱ harmonijny rozwój sieci osadniczej,
- ✱ przygotowanie głównych ośrodków miejskich do pełnienia funkcji biegunów rozwoju.

SZCZEGÓLNE ZNACZENIE W OMAWIANYM PROGRAMIE MA SYSTEM TRANSPORTOWY. PRZYJMUJEMY TU NASTĘPUJĄCE KIERUNKI DZIAŁANIA:

- ✱ zrównoważony rozwój infrastruktury międzygałęziowej transportu,
- ✱ wyprzedzający, względem rozwoju gospodarczego, charakter inwestycji infrastrukturalnych,
- ✱ uzależnienie rozwoju infrastruktury transportowej, traktowanej jako kapitał społeczny, bardziej od polityki gospodarczej regionu, niż od działania sił rynkowych.

W ODNIESIENIU DO DRÓG KRAJOWYCH, ZA NAJWAŻNIEJSZE UWAŻAMY:

- ✱ budowę autostrady A-2,
- ✱ przygotowanie infrastrukturalne ciągów drogowych mających rangę dróg ekspresowych,
- ✱ budowę obwodnic.

W ZAKRESIE ŻEGLUGI ŚRÓDLĄDOWEJ PROPONUJEMY ZADANIA:

- ✱ utrzymanie połączeń dróg wodnych z europejskimi drogami wodnymi,
- ✱ stworzenie powiązania żeglugi śródlądowej z pozostałymi gałęziami transportu, dla powstania regionalnych centrów obsługi ładunków.

NADTO PLANUJE SIĘ:

- ✱ rozbudowę Portu Lotniczego Ławica i przekształcenie go w port międzynarodowy,
- ✱ uruchomienie centrum logistycznego w Poznaniu i innych miastach.

Przewiduje się też przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie konkurencyjności wielkopolskiego transportu i zwiększenie istotnych obszarów konkurencyjności firm produkcyjnych i handlowych. Winny one doprowadzić do osiągnięcia najwyższego w Polsce poziomu kompetencji w zakresie transportu, spedycji i logistyki. Zestaw i opis przedsięwzięć przedstawia tab. 12. Szersze komentarze zawiera raport II.3.2.3.

Tab. 12. Program INFRASTRUKTURA - Główne przedsięwzięcia rozwojowe woj. wielkopolskiego na lata 2001-2015

Przedsięwzięcie - zadanie	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
I. Infrastruktura transportowa				
1. Budowa autostrady A-2	Spółka, Autostrada Wielkopolska	Świecko – Poznań	Lata 2000-2005	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Phare, EBJ, Bank Światowy
2. Obwodnica A-2		Obwodnica Poznania	Do 2002 roku	Phare, EBJ, Bank Światowy
3. Dostosowanie dróg krajowych 5, 8 i 10 do parametrów ekspresowych - 237 km	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Administracja rządowa i samorządowa, wojewódzka	5 – Bydgoszcz – Poznań – Wrocław; 8 – Warszawa – Piotrków – Kępno - Wrocław; 10 – Piła – Bydgoszcz – Toruń	Lata 2001-2005	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych
4. Przyłączenie do dróg ekspresowych dróg 11, 42, 43	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Administracja rządowa	11 – Kołobrzeg – Piła – Poznań 42 – Poznań – Pleszew – Kalisz – Sieradz 43 – Pleszew – Ostrów – Kępno	Lata 2001 – 2010	Phare, EBJ, Bank Światowy
5. Włączenie drogi nr 25 do dróg głównych ruchu przyspieszonego	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Administracja rządowa	25 – Ostrów, Kalisz, Konin	Lata 2001 – 2010	Phare, EBJ, Bank Światowy
6. Utworzenie w Poznaniu III ramy komunikacyjnej - szybkiej obwodnicy miejskiej	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Administracja samorządowa, wojewódzka	Północna część: Lechicka, Lutycka, Bałtycka, dalej Franowo, Arciszewskiego z węzłem Lutycka-Dąbrowskiego	Lata 2001 – 2005	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych, Zarząd Dróg Miejskich
7. Budowa obwodnic wokół miejscowości	Administracja rządowa, samorządowa, wojewódzka, gminna	miejsca o dużych utrudnieniach ruchu	Lata 2001 – 2005	Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych przy udziale przy udziale samorz. woj. powiatów i gmin
8. Rozbudowa terminalu Poznań – Ławica, do 1 mln pasażerów	Administracja rządowa, samorządowa, wojewódzka	Port Lotniczy Poznań – Ławica	Lata 2000 - 2002	Miasto Poznań, samorząd wojewódzki
9. Zabezpieczenie terenów pod budowę nowego Portu Lotniczego, od 1,5-3 mln pasażerów	Administracja rządowa, samorządowa, wojewódzka	Bednary lub Krzesiny	Lata 2001 – 2005	Miasto Poznań, samorząd wojewódzki
10. Utrzymywanie w gotowości technicznej lotnisk lokalnych	Administracja rządowa, samorządowa, wojewódzka	Leszno, Piła	Do 2020 roku	Miasto Poznań, samorząd wojewódzki

Przedsięwzięcie - zadanie	Realizator	Miejsce realizacji	Czas realizacji	Finansowanie
11. Regulacja dróg wodnych 12. Poglębenie 22 śluz	Administracja rządowa, samorządowa, wojewódzka	118 km Noteci, Warty	Do 2015 roku	Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych, Phare, EBJ, Unia Europejska, Bank Światowy
II. Logistyka i biznes transportowy				
1. Utworzenie centrum logistycznego w Poznaniu:				
faza początkowa	Urząd Marszałkowski, Urząd Miejski Poznań i inne podmioty	Poznań	2001 – 2004	Środki własne i ISPA
faza rozwojowa	Podmiot utworzony w fazie a)	Poznań (lokalizacja wybrana w fazie a)	2005 – 2015	samofinansowanie
2. Utworzenie terminalu Kalisz - Ostrów	Miasta: Kalisz i Ostrów oraz inne podmioty	Aglomeracja Ostrowsko-Kaliska	2001 – 2015	W fazie początkowej ISPA i środki własne, potem samofinansowanie
2.1. Utworzenie terminali w Koninie, Lesznie i Pile	Miasta i inne podmioty	Wskazane miasta	2001-2015	W fazie początkowej ISPA i środki własne, potem samofinansowanie
3. Stworzenie systemu koordynacji pasażerskich połączeń regionalnych i aglomeracyjnych	Organa samorządowe, wiodący: Urząd Marszałkowski	Sieć z centrum w Poznaniu	2000 – 2001	Środki własne
4. Uruchomienie organizacji szkoleniowo-doradczej	Organa samorządowe	Sieć z centrum w Poznaniu	2000 – 2001	Środki własne, ISPA, potem częściowo samofinansowanie

5.4. Program WIEŚ I ROLNICTWO

PRZY KONSTRUKCJI STRATEGII ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH UWZGLĘDNIONO NASTĘPUJĄCE ELEMENTY:

- ✱ Kierunki działania zaproponowane w zakresie przyjętych celów generalnych i szczegółowych.
- ✱ Delimitację województwa wielkopolskiego na subregiony według zaproponowanych klasyfikacji typologicznych rolnictwa i obszarów wiejskich.
- ✱ Hierarchię ważności zadań (działań) w układzie wyodrębnionych subregionów, oznaczając je znakami:
 - *zadanie najważniejsze – priorytetowe: +++*,
 - *zadanie ważne: ++*,
 - *zadanie średnio ważne: +*,
 - *zadanie niekoniecznie musi być realizowane: 0*.
- ✱ Przypisanie zadań odpowiednim podmiotom realizującym – strukturom zarządzania,
- ✱ Źródła finansowania działań w perspektywie czasowej – średnioterminowej (do 2006 roku) oraz długoterminowej (do 2020 roku).

Zestaw i opis przedsięwzięć przedstawiają tab. 13 i 14. Szersze komentarze zawiera raport II.3.3.3.1.

Tab. 13. Kierunki działań, hierarchia ich ważności, podmioty realizujące i źródła finansowania wspierające modernizację rolnictwa i gospodarki żywnościowej według typów produkcyjno-ekonomicznych

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
I. Zapewnienie rolnikom i pracującym w gospodarce żywnościowej możliwie najwyższego poziomu życia							
1. Wyodrębnienie grupy gospodarstw rozwojowych	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze	Średniookresowa	Budżet województwa	++	++	++	+++
		Długookresowa	Budżet województwa	+	+	+	+
2. Kapitałowe wspomaganie gospodarstw uznanych za rozwojowe	Administracja rządowa, administracja samorządowa, ARiMR	Średniookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	+++
			SAPARD				
		Długookresowa	Budżet państwa,	+	+	+	+
			Środki UE				
3. Kapitałowe wspomaganie gospodarstw rolnych mających możliwość pozarolniczego wykorzystania zasobów czynników produkcji, a w szczególności pracy	Administracja rządowa, administracja samorządowa, ARiMR	Średniookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	+
			SAPARD				
		Długookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	++
			Środki UE				
4. Promowanie, wprowadzenie i upowszechnianie systemu rent strukturalnych	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, związki zawodowe rolników	Średniookresowa	Budżet państwa	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżet państwa,	+	+	++	++
			Środki UE				
5. Prowadzenie aktywnej polityki socjalnej wobec ludności rolniczej, która oprócz funkcji socjalnych sprzyjać będzie przemianom strukturalnym	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, KRUS	Średniookresowa	Budżet państwa	++	++	+	+
		Długookresowa	Budżet państwa, Środki UE	++	+	0	0

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
5. Prowadzenie aktywnej polityki socjalnej wobec ludności rolniczej, która oprócz funkcji społecznych sprzyjać będzie przemianom strukturalnym	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, KRUS	Średniookresowa	Budżet państwa	++	++	+	+
		Długookresowa	Budżet państwa,	++	+	0	0
			Środki UE				
6. Zapewnienie dostępności do systemu opieki zdrowotnej	Administracja samorządowa, kasy chorych, związki zawodowe rolników	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów, środki kas chorych	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów, środki kas chorych	++	++	++	++
		II. Osiągnięcie możliwe najwyższego poziomu rozwoju technologicznego i ekonomicznego gospodarki żywnościowej					
1. Podejmowanie działań wspomagających modernizację gospodarstw oraz zwiększających specjalizację i koncentrację produkcji w gospodarstwach rozwojowych, w szczególności w zakresie produkcji mleka, trzody, owiec, drobiu i owoców	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze	Średniookresowa	Budżet państwa,	+	+	++	+++
			SAPARD				
		Długookresowa	Budżet państwa,	+	+	+	+
Środki UE							
2. Podejmowanie działań na rzecz ponownego wprowadzenia obowiązku posiadania wykształcenia fachowego do prowadzenia gospodarstwa	Administracja samorządowa, wyższe i średnie szkolnictwo rolnicze	Średniookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	++
			Środki UE				
3. Upowszechnianie postępu w rolnictwie, zwłaszcza biologicznego i transfer nowoczesnych technologii	Administracja rządowa, administracja samorządowa, uczelnie wyższe, instytuty badawcze, służby doradcze	Średniookresowa	Budżet państwa,	+	+	++	++
			SAPARD				
		Długookresowa	Budżet państwa,	++	++	++	++

			Środki UE				
--	--	--	-----------	--	--	--	--

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
4. Rozwijanie systemu szkolenia i doszkalania ogólnego i zawodowego	Administracja samorządowa, wyższe i średnie szkolnictwo rolnicze, służby doradcze	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów	+	+	++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów, środki UE	++	++	++	++
5. Wspomaganie tworzenia grup marketingowo-producentckich w rolnictwie	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, izby rolnicze, związki branżowe producentów rolnych	Średniookresowa	Budżet państwa, ARiMR, SAPARD	+	+	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, środki UE	++	++	++	++
6. Wspieranie, także poprzez system preferencyjnych kredytów inwestycyjnych, kompleksowej modernizacji wstępnych faz przetwórstwa i produkcji surowców w nim używanych	Administracja rządowa, administracja samorządowa, ARiMR	Średniookresowa	Budżet państwa, ARiMR, SAPARD	+	++	++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, środki UE	+	++	++	+++
7. Podejmowanie wszechstronnych działań wspierających rozwój integracji pionowej	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, przemysł rolno-spożywczy, grupy producentckie, związki branżowe producentów rolnych	Średniookresowa	Budżet państwa, SAPARD	++	++	+++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, środki UE	++	++	++	++
8. Rozszerzenie inicjatyw wspierających dostęp firm spożywczych do know-how i doradztwa w zakresie rozwoju marketingu, logistyki, controlingu, systemów zarządzania.	Przemysł rolno-spożywczy, izby przemysłowo-handlowe	Średniookresowa	Budżet państwa, SAPARD	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety lokalne	++	++	++	++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
III. Istotna poprawa potencjału produkcyjnego i wzrost wewnętrznej integracji sektora rolno-żywnościowego							
1. Uruchomienie działań ułatwiających wykorzystanie środków budżetowych, kredytów preferencyjnych, środków pomocowych UE	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, szkolnictwo, izby rolnicze	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety regionalny, budżety lokalne, PHARE	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalny, budżety lokalne	+	+	+	+
2. Prowadzenie prac scaleńiowych, zwłaszcza na użytkach rolnych z szachownicą gruntów i na gruntach marginalnych	Administracja samorządowa	Średniookresowa	Budżet państwa	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżet państwa, środki UE	++	++	++	++
3. Zmniejszanie zasobów użytków rolnych, aktualnie odłogowanych i zarazem o niskiej jakości i przeznaczenie tych zasobów na inne cele - zalesienie, zabudowę, przywracanie pierwotnych biotopów	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze,	Średniookresowa	Budżet państwa	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżet państwa, środki UE	+++	+++	++	++
4. Budowa zbiorników retencyjnych oraz prowadzenie melioracji, dostosowanych do potrzeb poszczególnych agroekosystemów	Administracja rządowa, administracja samorządowa	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne	+	+	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne, środki UE	++	++	++	++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
5. Upowszechnianie i wdrażanie programów zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska w wyniku działalności rolniczej	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne, SAPARD	+	+	++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne, środki UE	++	++	++	++
6. Upowszechnienie katalogu "dobrych praktyk rolniczych" i pomaganie rolnikom w ich wdrażaniu	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, izby rolnicze, szkolnictwo rolnicze	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne, SAPARD	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne i lokalne, środki UE	+	+	+	+
7. Utworzenie Wielkopolskiego Systemu Informacji Obrotu Gruntami i popieranie powstawania prywatnych agencji obrotu gruntami	Urząd Marszałkowski, urzędy powiatowe i urzędy gminne	Średniookresowa	Budżety samorządowe, SAPARD	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżety samorządowe, środki UE	0	0	0	0
8. Podejmowanie działań prowadzących do pozyskiwania funduszy na rzecz finansowania inwestycji przetwórstwa związanych z ochroną środowiska i rozwojem przetwórstwa odpadów przemysłu rolno-spożywczego	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, izby przemysłowo-handlowe	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	++	++	+++	+++
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	++	++	++	++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa			
				I	II	III	IV
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem
				Hierarchia ważności zadań			
IV. Dostosowanie potencjału i struktury gospodarki żywnościowej w województwie do wyzwań XXI w. i wymagań jednoczącej się Europy							
1. Upowszechnianie nowoczesnych technologii w przetwórstwie produktów pochodzenia zwierzęcego (mięsa i mleka)	Administracja rządowa, administracja samorządowa, przemysł rolno-spożywczy	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	++	++	+++	+++
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	++	++	++	++
2. Upowszechnienie nowoczesnych technologii w przetwórstwie owoców i warzyw	Administracja rządowa, administracja samorządowa, przemysł rolno-spożywczy	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	+	++	++	+
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	+	+	+	+
2. Upowszechnienie nowoczesnych technologii w przetwórstwie owoców i warzyw	Administracja rządowa, administracja samorządowa, przemysł rolno-spożywczy	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	+	++	++	+
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	+	+	+	+
3. Dostosowanie do wzoru UE systemu doradztwa rolniczego, kształcenia zawodowego, wdrażania postępu naukowego do praktyki	Administracja rządowa, administracja samorządowa, służby doradcze, szkolnictwo rolnicze	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	++	++	+++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	+	+	+	+
4. Pomoc w dostosowaniu przemysłu przetwórczego do standardów UE, przepisów sanitarnych, weterynaryjnych, ekologicznych, w zakresie standaryzacji, ochrony konkurencji, oznakowania żywności itp.	Administracja rządowa, administracja samorządowa	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	+++	+++	+++	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	++	++	++	++
5. Programowanie i finansowanie rozwoju rynku rolnego, rozwój centrów logistycznych	Administracja rządowa, administracja samorządowa, Wielkopolska Giełda Rolno-Ogrodnicza SA	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa i regionalne	++	++	+++	+++
		Długookresowa	budżet państwa i regionalne, środki UE	++	++	++	++

Tab. 14. Kierunki działań, podmioty realizujące i źródła finansowe wspierające rozwój obszarów wiejskich według subregionów

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy produkcyjno-ekonomiczne rolnictwa				
				I				
				Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem	Mało intensywny o umiarkowanym stopniu powiązania z rynkiem	Intensywny, dobrze powiązany z rynkiem	Bardzo intensywny o wysokim stopniu powiązania z rynkiem	Ekstensywny o niskim stopniu powiązania z rynkiem
Hierarchia ważności zadań								
I Zapewnienie mieszkańcom wsi możliwie najwyższego poziomu życia								
1. Przekształcenie sektorowej polityki rolnej w szerszą zintegrowaną politykę rozwoju obszarów wiejskich	Administracja rządowa, administracja samorządowa	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	0	++	++	++	++
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	0	++	+	++	++
2. Szybkie uruchomienie w Wielkopolsce programu zbliżonego do programu LEADER	Administracja rządowa, administracja samorządowa, izby rolnicze	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety regionalne	0	++	++	++	++
		Długookresowa	budżet państwa, budżety regionalne, środki UE	0	++	+	++	++
3. Powołanie Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Obszarów Wiejskich (WAROW) z centrami lokalnymi: Subregion II - Leszno, Gniezno, Ostrów Wlkp., Subregion III - Szamotuły, Subregion IV - Kalisz, Subregion V - Piła	Urząd Marszałkowski	Średniookresowa	SAPARD, budżet UM	0	+++	++	++	++
		Długookresowa	Budżet UM, środki UE	0	+	+	+	+
4. Zmiana proporcji środków przeznaczanych na zasiłki i aktywne formy walki z bezrobociem na korzyść tych ostatnich	RUP, samorządy, szkolnictwo, WAROW	Średniookresowa	SAPARD, budżet regionalny i budżety lokalne	0	++	+	+++	+++
		Długookresowa	Budżet regionalny i budżety lokalne, środki UE	0	++	+	++	++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy obszarów wiejskich				
				I	II	III	IV	V
				Ekonomicznie zintegrowany	Pośredni, zdominowany przez rolnictwo	Pośredni, o zróżnicowanej strukturze	Peryferyjny, zdominowany przez rolnictwo	Peryferyjny, o krajobrazie zdominowanym przez lasy
				Hierarchia ważności zadań				
5. Zmniejszenie skali kształcenia zawodowego na rzecz kształcenia ogólnego. Przekształcenie obecnych szkół rolniczych w licea profilowane. Przekształcenie części gimnazjów na terenach wiejskich w licea. Zorganizowanie Centrów Kształcenia Ustawicznego, wyższych szkół licencjackich oraz filii wyższych uczelni	Samorządy wszystkich szczebli	Średniookresowa	Budżet regionalny i budżety lokalne	+	++	+++	++	++
		Długookresowa	Budżet regionalny i budżety lokalne, środki UE	+	+	+	+	+
II. Osiągnięcie możliwie najwyższego poziomu gospodarki na terenach wiejskich								
1. Prowadzenie polityki wielofunkcyjnego rozwoju wsi polegającej na lokowaniu na terenie wsi produkcji przemysłowej i usługowej	Administracja samorządowa różnych szczebli, izby przemysłowo-handlowe	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	++	++	+++	++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	++	++	+++	++
2. Prowadzenie polityki wielofunkcyjnego rozwoju wsi polegającej na lokowaniu na terenie wsi przetwórstwa i handlu rolnego	Administracja samorządowa różnych szczebli, izby rolnicze	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	+++	+	++	+
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	+++	+	++	0
3. Obróbka drewna i przetwórstwo produktów leśnych	Administracja samorządowa różnych szczebli	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	+	++	0	+++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	+	++	0	+++
4. Rozwój agroturystyki	Administracja samorządowa różnych szczebli, doradztwo rolnicze	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	0	0	+++	0	+++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	0	0	++	0	+++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy obszarów wiejskich				
				I	II	III	IV	V
				Ekonomicznie zintegrowany	Pośredni, zdominowany przez rolnictwo	Pośredni, o zróżnicowanej strukturze	Peryferyjny, zdominowany przez rolnictwo	Peryferyjny, o krajobrazie zdominowanym przez lasy
				Hierarchia ważności zadań				
5. Dywersyfikacja działalności gospodarstw wiejskich (funkcje usługowe, handlowe, przetwórstwo, rzemiosło)	Administracja samorządowa różnych szczebli, doradztwo rolnicze, izby rolnicze	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	+++	++	++	++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	++	+	++	++
III. Istotna poprawa jakości przestrzeni produkcyjnej i wzrost wewnętrznej integracji.								
1. Budowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych	Samorząd gminny, związki międzygminne, samorząd powiatowy	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	++	++	+	+++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	++	++	+	+++
2. Realizowanie programu sanitacji wsi (zaopatrzenie w wodę, uzdatnianie oczyszczanie ścieków, kanalizacja)	Samorząd gminny, związki międzygminne, samorząd powiatowy	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	++	++	++	+++	+++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	++	++	++	+++	+++
3. Rozwój telekomunikacji na terenach wiejskich	Samorządy, grupy inicjatywne mieszkańców	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	++	++	++	++
4. Modernizacja sieci elektrycznej (re-elektryfikacja wsi) i wykorzystanie alternatywnych źródeł energii	Samorządy	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	++	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	+	+	+	+	+
5. Gospodarka odpadami stałymi	Samorząd gminny, związki międzygminne, samorząd powiatowy	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	++	++	++	++	++
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	++	++	++	++	++

Kierunki działań	Podmioty wdrażające i realizujące działania	Perspektywa czasowa	Źródła współfinansowania - poza źródłami własnymi podmiotów realizujących	Typy obszarów wiejskich				
				I	II	III	IV	V
				Ekonomicznie zintegrowany	Pośredni, zdominowany przez rolnictwo	Pośredni, o zróżnicowanej strukturze	Peryferyjny, zdominowany przez rolnictwo	Peryferyjny, o krajobrazie zdominowanym przez lasy
				Hierarchia ważności zadań				
6.Przeznaczanie pod zalesienia ziem marginalnych, odłogowanych, zwłaszcza w sektorze publicznym	Samorządy, Lasy Państwowe	Średniookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów	0	+	++	+	+++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów, środki UE	0	+	++	++	+++
7. Racjonalne kształtowanie układu gruntów ornych, użytków zielonych, lasów i użytków ekologicznych, odtworzenie i ochrona obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych. Tworzenie regionalnych parków krajobrazowych	Samorządy, Lasy Państwowe	Średniookresowa	SAPARD, budżet państwa, budżety samorządów	+	+	++	+++	++
		Długookresowa	Budżet państwa, budżety samorządów, środki UE	+	++	++	+++	+++
IV. Dostosowanie potencjału, struktury i organizacji terenów wiejskich w województwie do wyzwań XXI w. i wymagań jednoczącej się Europy								
1. Wyselekcjonowanie korzystnie usytuowanych ośrodków wiejskich i rozwijanie ich jako lokalnych centrów przedsiębiorczości - aktywizacja małych miast Wielkopolski	Urząd Marszałkowski, samorządy niższych szczebli	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	0	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	++	++	++	++	++
2.Tworzenie instytucjonalnych warunków do współdziałania i mobilizacji społecznej	Administracja samorządowa, służby doradcze	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	++	++	++	++	++
3. Przygotowanie i wdrożenie programu ochrony krajobrazu kulturowego wsi wielkopolskiej	Administracja samorządowa, służby doradcze	Średniookresowa	SAPARD, budżety samorządów	+	+	+	+	+
		Długookresowa	Budżety samorządów, środki UE	++	++	++	++	++

5.5. Program OCHRONA ŚRODOWISKA

Przedsięwzięcia służące ochronie środowiska z reguły nie występują samoistnie, lecz są realizowane w obrębie poszczególnych sektorów gospodarki. W konsekwencji wyróżniamy bardzo szeroką paletę przedsięwzięć (około 70) realizowanych przez różne podmioty w różnych działach ochrony. Ta różnorodność powoduje, że w głównej mierze mogą być one realizowane równoległe i nie ma możliwości ich hierarchizacji.

ZESTAW STRATEGICZNYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ W UJĘCIU GŁÓWNYCH SEKTORÓW ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO²⁸

5.5.1 MIESZKALNICTWO I ŁAD PRZESTRZENNY

OSZCZĘDNOŚĆ SUROWCÓW, MATERIAŁÓW I ENERGII:

- ✱ Termomodernizacja budynków.

Jednostki realizujące: właściciele i użytkownicy budynków.

- ✱ Wdrożenie w miastach zintegrowanej gospodarki ciepłej obejmującej budynki mieszkalne oraz nieodległe zakłady przemysłowe.

Jednostki realizujące: władze gminne, jednostki zajmujące się energetyką ciepłą w miastach, kierownictwa firm.

- ✱ Upowszechnianie przyjaznego środowiska, budownictwa i wyposażenia budynków (oszczędność surowców i materiałów oraz energii).

Jednostki realizujące: służby starostów, właściwe jednostki naukowo-dydaktyczne Politechniki Poznańskiej i Akademii Rolniczej, średnie szkoły zawodowe, stowarzyszenia zawodowe architektów oraz inżynierów i techników budownictwa.

- ✱ Waloryzacja zasobów wód podziemnych oraz odpowiednie ograniczenie ich poboru w jednostkach bilansowych obejmujących tereny, gdzie obserwuje się degradację trudnoodnawialnych poziomów wodonośnych.

Jednostki realizujące: służby wojewody i starostów.

POLEPSZENIE JAKOŚCI WODY PITNEJ

- ✱ Modernizacja istniejących stacji uzdatniania wody i przesyłu wody pitnej pozwalające na osiągnięcie parametrów zgodnych ze standardami Unii Europejskiej oraz budowa nowych ujęć wody pitnej dla pozostałych jednostek osadniczych.

Jednostki realizujące: przedsiębiorstwa eksploatujące wodociągi, władze gminne, służby wojewody.

UPORZĄDKOWANIE GOSPODARKI ŚCIEKOWEJ

- ✱ Zweryfikowanie spodziewanej ilości i obciążenia ścieków, które będą dostarczane do poszczególnych oczyszczalni z uwzględnieniem:

- trwałych tendencji kształtujących ilość i jakość ścieków przypadających na mieszkańca,
- perspektywy włączenia do sieci pozostałych dzielnic peryferyjnych i sąsiadujących miejscowości,

²⁸ Por. raport II.3.2.1 (A. Mizgajski)

- modernizacji kanalizacji przez dostosowanie przekrojów kolektorów do realnych potrzeb i zabezpieczenie kolektorów przed dopływem wód gruntowych,
- eliminowania przelewów burzowych na rzecz zbiorników przechwytyjących wodę deszczową i odprowadzających ją do środowiska w sposób kontrolowany.

Jednostki realizujące: władze gminne, przedsiębiorstwa zajmujące się gospodarką ściekową, służby wojewody i starostów.

- ✱ Rozbudowa sieci kanalizacyjnych w celu dociążenia istniejących oczyszczalni ścieków. Modernizacja kolektorów zmierzająca do wyeliminowania nieszczelności i przenikania wód gruntowych do kanalizacji.

Jednostki realizujące: władze gminne, jednostki organizacyjne zajmujące się gospodarką ściekową.

- ✱ Zapewnienie włączenia ścieków odbieranych przez LOŚ do wysokosprawnego systemu oczyszczania ścieków z aglomeracji Poznania.

Jednostki realizujące: Władze Poznania, Poznańskie Wodociągi i Kanalizacja S.A.

- ✱ Realizacja drugiego etapu budowy oczyszczalni dla Kalisza i Poznania.

Jednostki realizujące: Władze Kalisza, Kaliskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji.

- ✱ Budowa oczyszczalni ścieków o wielkości przekraczającej 2000 RLM wraz z siecią kanalizacyjną.

Jednostki realizujące: władze gmin, służby starostów.

- ✱ Wyznaczenie terenów przeznaczonych do zalania w dolinach Warty, Noteci i Prosny na wypadek wystąpienia bezpośredniego zagrożenia powodziowego skupisk ludności.

Jednostki realizujące: samorząd województwa, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu, organa właściwych gmin.

- ✱ Budowa zbiornika retencyjnego na Prośnie w Wielowsi Klasztornej, w celu ochrony przeciwpowodziowej Kalisza.

Jednostki realizujące: samorząd województwa, służby Wojewody Wielkopolskiego i Starosty Powiatu Kaliskiego, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu, organa zainteresowanych gmin.

OCHRONA POWIETRZA

- ✱ Eliminowanie węgla jako paliwa w lokalnych kotłowniach i w gospodarstwach domowych, na rzecz paliw niskoemisyjnych i energii elektrycznej.

Jednostki realizujące: władze gminne, jednostki organizacyjne eksploatujące kotły węglowe, służby starostów, właściciele budynków i mieszkań.

- ✱ Eliminowanie wtórnego unosu pyłu w jednostkach osadniczych przez trwałe utrzymywanie zwartej pokrywy roślinnej (np. skwery) na powierzchniach biologicznie czynnych oraz przez należyte utrzymywanie porządku na powierzchniach uszczelnionych.

Jednostki realizujące: służby gminne.

OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI, PLANOWANIE PRZESTRZENNE

- ✱ Przeciwdziałanie nieuzasadnionemu wzrostowi powierzchni uszczelnionej i redukowaniu powierzchni biologicznie czynnej poprzez ustanowienie rygorów w planach zagospodarowania przestrzennego, rozważenie możliwości wprowadzenia opłat lokalnych od będącej w posiadaniu powierzchni uszczelnionej.

Jednostki realizujące: organa gmin oraz samorząd województwa.

- ✱ Redukowanie emisji zanieczyszczeń z dużych obiektów energetyki komunalnej.

Jednostki realizujące: podmioty eksploatujące obiekty, władze miejskie

- ✱ Zbliżanie miejsc pracy i miejsc zamieszkania przez preferowanie w zapisach planów zagospodarowania przestrzennego sąsiedztwa kompleksów mieszkaniowych z terenami przemysłowo-składowymi o wysokim standardzie ochrony środowiska.

Jednostki realizujące: organa gmin.

- ✱ Zwiększanie koncentracji zabudowy na terenach wiejskich w celu obniżenia kosztów infrastruktury komunalnej.

Jednostki realizujące: organa gmin.

- ✱ Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego redukcji potrzeby przemieszczania się, w tym zwłaszcza środkami transportu indywidualnego.

Jednostki realizujące: organa gmin oraz samorząd województwa.

PROBLEMATYKA ODPADÓW

- ✱ Wdrożenie ponadlokalnych (międzygminnych, powiatowych i ponadpowiatowych o zasięgu dowozu do 40-50 km) systemów wykorzystania i unieszkodliwiania odpadów komunalnych z uwzględnieniem właściwego postępowania z odpadami niebezpiecznymi, w tym zawierającymi substancje toksyczne – na przykład program „Czyste miasto, czysta gmina”.

Jednostki realizujące: władze gmin i powiatów.

- ✱ Utworzenie subregionalnych systemów usuwania i unieszkodliwiania odpadów medycznych w oparciu o instalacje w Koninie, Lesznie i Poznaniu.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa i powiatów, służby wojewody.

- ✱ Integracja przerobu i zagospodarowania odpadów z produkcją energii elektrycznej i ciepłej. Projekt dla Ostrowa Wlkp. oraz wdrażanie innych tego typu programów pilotażowych.

5.5.2 ROLNICTWO

- ✱ Wdrożenie i upowszechnienie dobrej praktyki rolniczej Kodeksu (KDPR). Jest to naczelny kierunek działań w rolnictwie, gdyż stopień jego realizacji będzie decydował o łącznym wpływie rolnictwa na środowisko i poszczególne jego elementy przyrodnicze. Wdrażanie dobrej praktyki rolniczej musi uwzględniać zastosowanie następujących instrumentów:

- *edukacyjne – poprzez włączenie KDPR do programów szkół rolniczych różnych szczebli, szkoleń i doskonalenia zawodowego;*
- *ekonomiczne – zróżnicowane formy finansowego wspierania dobrych praktyk rolniczych;*
- *administracyjne – skuteczne egzekwowanie zapisów prawnych regulujących oddziaływanie rolnictwa na środowisko.*

Jednostki realizujące: rolnicy, Wielkopolski Ośrodek Doskonalenia Rolniczego, jednostki naukowo-dydaktyczne Akademii Rolniczej, szkoły rolnicze, związki producentów rolnych, rolnicze związki zawodowe, Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, służby wojewody i starostów.

RACJONALIZACJA ZUŻYCIA ENERGII, SUROWCÓW I MATERIAŁÓW

- ✱ Wspieranie powstawania i rozwoju gospodarstw prowadzących produkcję rolną najwyższej jakości, metodami przyjaznymi dla środowiska, a także rynku na ich produkty.

Jednostki realizujące: rolnicy, związki producentów rolnych, Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, jednostki wspierające i porządkujące handel artykułami rolnymi.

OCHRONA WÓD

- ✱ Rozbudowa sieci kanalizacyjnych pozwalająca dociążyć istniejące oczyszczalnie ścieków.

Jednostki realizujące: władze gminne, jednostki organizacyjne prowadzące gospodarkę ściekową.

- ✱ Budowa oczyszczalni wraz z kanalizacją obejmujących powyżej 2000 RLM z jednej lub kilku jednostek osadniczych.

Jednostki realizujące: władze gmin, służby starostów.

- ✱ Wprowadzanie indywidualnych systemów oczyszczania dla zabudowy rozproszonej i odosobnionych obiektów.

Jednostki realizujące: rolnicy, władze gminne, służby starostów.

- ✱ Ograniczenie udziału hodowli bezściółkowej, właściwe postępowanie z gnojowicą i gnojówką, uwzględniające wyposażenie gospodarstw w naziemne zbiorniki mogące zgromadzić gnojowicę wytworzoną w ciągu 6 miesięcy oraz wdrożenie zasad jej stosowania zgodnych z KDPR.

Jednostki realizujące: rolnicy, Wielkopolski Ośrodek Doskonalenia Rolniczego, jednostki naukowo-dydaktyczne Akademii Rolniczej, szkoły rolnicze, związki producentów rolnych, rolnicze związki zawodowe, Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, służby wojewody i starostów.

- ✱ Ochrona i wprowadzenie barier biogeochemicznych w postaci pasów zadrzewień śródpolnych oraz pasm łąk i trwałej roślinności w położeniach, gdzie woda gruntowa jest w zasięgu systemów korzeniowych, a także „oczek wodnych” i obniżen bezodpływowych z roślinnością spontaniczną. Dążenie do uzyskania ok. 4% udziału takich biotopów wśród użytków rolnych.

Jednostki realizujące: właściciele gruntów, władze gminne, Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, Wielkopolski Ośrodek Doskonalenia Rolniczego, Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN.

- ✱ Modernizacja systemu melioracyjnego pozwalająca ograniczyć do niezbędnego minimum ilość wody odprowadzanej dodatkowo ze zlewni.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, spółki wodne.

- ✱ Rozwijanie małej retencji, zwłaszcza na wysoczyznach i w celu budowy deszczowni na terenach o intensywnej produkcji roślinnej, z uwzględnieniem wymogów ochrony biotopów wilgotnych i podmokłych.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa, powiatów i gmin, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, właściciele gruntów.

OCHRONA GRUNTÓW

- ✱ Zalesienie gruntów marginalnych, nieprzydatnych do produkcji rolniczej.

Jednostki realizujące: właściciele gruntów, organa gmin, służby starostów, nadleśnictwa.

- ✱ Zminimalizowanie powierzchni gruntów rolnych o wysokich klasach bonitacyjnych, która będzie wyłączona z produkcji i przeznaczona na inne cele.

Jednostki realizujące: organa gmin.

- ✱ Ochrona i wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych oraz przydrożnych spełniających rolę przeciwoerozyjną.

Jednostki realizujące: władze gminne, właściciele gruntów, administratorzy dróg, Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN.

- ✱ Kształtowanie struktury upraw przeciwdziałającej erozji wietrznej i pogarszaniu się struktury gleby, przeciwdziałanie zakwaszaniu gleby.

Jednostki realizujące: rolnicy, Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, związki producentów rolnych.

PROBLEMATYKA ODPADÓW

- ✱ Likwidacja, bądź modernizacja tzw. mogielników na przeterminowane środki ochrony roślin i nawozy oraz opakowania po nich.

Jednostki realizujące: władze samorządowe gmin, powiatów i województwa, służby wojewody.

- ✱ Zorganizowanie regionalnego systemu usuwania i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych i zawierających substancje trujące.

Jednostki realizujące: samorząd województwa, służby wojewody, podmioty gospodarcze.

OCHRONA PRZYRODY

- ✱ Inwentaryzacja potencjalnych użytków ekologicznych, ustanawianie ich przez uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w rejestrze gruntów.

Jednostki realizujące: władze gmin, właściciele gruntów.

- ✱ Dążenie do zahamowania intensyfikacji rolnictwa, a nawet do jego ekstensyfikacji w obrębie parków krajobrazowych i w otulinie Wielkopolskiego Parku Narodowego poprzez szczególny system zachęt ekonomicznych do rozwijania usług agroturystycznych oraz ekstensywnych, przyjaznych środowisku metod produkcji.

Jednostki realizujące: Zarząd Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, Dyrekcja Wielkopolskiego Parku Narodowego + Ministerstwa: Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Finansów, a także Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

5.5.3 PRZEMYSŁ I ENERGETYKA

OSZCZĘDNOŚĆ SUROWCÓW, MATERIAŁÓW I ENERGII

- ✱ Upowszechnienie w zakładach przemysłowych i energetycznych systemów zarządzania środowiskowego zgodnych z międzynarodowymi normami oraz dobrowolnych działań nienormatywnych („czystsza produkcja”).

Jednostki realizujące: stowarzyszenia naukowo-techniczne, Wielkopolska Korporacja Techniczna NOT, firmy konsultingowe, związki pracodawców, wojewódzkie i powiatowe służby ochrony środowiska.

- ✱ Integrowanie gospodarki ciepłej w zakładach przemysłowych ze sferą komunalną - poprzez łączenie sieci ciepłociągów.

Jednostki realizujące: władze gmin, jednostki zajmujące się energetyką ciepłą w miastach, podmioty gospodarcze.

OCHRONA POWIETRZA, OCHRONA PRZED HAŁASEM

- ✱ Ograniczenie emisji, zwłaszcza zanieczyszczeń gazowych z zespołu elektrowni Pątnów-Adamów-Konin poprzez wymianę kotłów na niskoemisyjne, bądź budowę instalacji odsiarczania.

Jednostki realizujące: kierownictwo zespołu elektrowni PAK, Ministerstwo Skarbu Państwa, służby wojewody.

- ✱ Zastępowanie węgla paliwami niskoemisyjnymi w kotłach o mocy cieplnej do kilkunastu megawatów.

Jednostki realizujące: podmioty gospodarcze, służby starostów.

- ✱ Wdrażanie najlepszej dostępnej techniki, eliminowanie zakładów istotnie wpływających na środowisko z terenów zabudowy mieszkaniowej.

Jednostki realizujące: podmioty gospodarcze, służby wojewody i starostów, organa gmin.

OCHRONA WÓD

- ✱ Zredukowanie do uzasadnionego minimum przerzutów wody w związku z wydobywaniem węgla brunatnego w rejonie Konina i Turku.

Jednostki realizujące: kierownictwa kopalń węgla brunatnego „Konin” i „Adamów”, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, służby wojewody.

- ✱ Zredukowanie zużycia wody w instalacjach energetycznych i przemysłowych, w tym wyeliminowanie nieuzasadnionego wykorzystywania wód podziemnych do celów przemysłowych.

Jednostki realizujące: podmioty gospodarcze, służby starostów i wojewody.

OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI, PROBLEMATYKA ODPADÓW

- ✱ Likwidacja składowiska fosfogipsów w Luboniu.

Jednostki realizujące: kierownictwo Poznańskich Zakładów Chemicznych im. Romana Maya, służby starosty Powiatu Poznańskiego i wojewody.

- ✱ Przywracanie do stanu właściwego terenów zdegradowanych w wyniku działalności gospodarczej.

Jednostki realizujące: właściciele terenów, służby gminne i starostów.

- ✱ Zorganizowanie regionalnego systemu wykorzystania i unieszkodliwiania odpadów przemysłowych i innych należących do grupy niebezpiecznych.

Jednostki realizujące: samorząd województwa, służby wojewody, podmioty gospodarcze.

5.5.4 TRANSPORT

OCHRONA POWIETRZA I OCHRONA PRZED HAŁASEM

- ✱ Uatrakcyjnienie komunikacji zbiorowej, (w Poznaniu zwłaszcza tramwajowej) oraz włączenie kolei do systemu komunikacji zbiorowej Poznania i innych największych ośrodków miejskich województwa.

Jednostki realizujące: władze Poznania i innych dużych miast.

- ✱ Likwidowanie barier technicznych dla intensyfikacji ruchu rowerowego.

Jednostki realizujące: władze miast.

- ✱ Stymulowanie rozwoju towarowego i osobowego transportu kolejowego oraz zintegrowanego transportu kombinowanego.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa, powiatów i gmin.

- ✱ Eliminowanie ruchu tranzytowego z obszarów o gęstej zabudowie.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa, powiatów i gmin.

- ✱ Egzekwowanie reżimów emisji spalin przez pojazdy i stymulowanie eliminowania samochodów nie posiadających katalizatora.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa i powiatów, policja.

- ✱ Budowa ekranów akustycznych w miejscach wysokiej uciążliwości hałasu komunikacyjnego dla mieszkańców.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa, powiatów i gmin.

- ✱ Ograniczenie funkcji lotniska na Ławicy do obsługi głównie małych, cichszych samolotów. Lokalizacja nowego lotniska na peryferiach aglomeracji.

Jednostki realizujące: władze samorządowe województwa i miasta Poznania + Ministerstwo Transportu.

5.5.5 REKREACJA I TURYSTYKA

OCHRONA WÓD

- ✱ Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenach istniejącej zabudowy rekreacyjnej przez budowę sieci kanalizacyjnych odprowadzających ścieki do oczyszczalni, bądź przejściowo do jednego lub kilku zbiorników bezodpływowych w obrębie każdego kompleksu zabudowy rekreacyjnej.

Jednostki realizujące: władze gminne, organa administracji powiatowej i wojewódzkiej.

- ✱ Polepszanie jakości wód w jeziorach, w tym obniżenie ich eutrofizacji przez odcięcie dopływu zanieczyszczeń komunalnych, odsunięcie granicy uprawy od linii brzegowej oraz napowietrzanie wody.

Jednostki realizujące: władze gminne, służby starostów.

OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I ŁAD PRZESTRZENNY

- ✱ Wyznaczanie nowych terenów pod budownictwo rekreacyjne, tam gdzie to możliwe, w sąsiedztwie istniejących jednostek osadniczych i przy uwzględnieniu:

- - przeznaczania pod kompleksy zabudowy rekreacyjnej tylko gruntów słabych i najsłabszych,
- - dostosowania wielkości kompleksów zabudowy do pojemności rekreacyjnej terenu i przewidywanej penetracji rekreantów,
- - jednoczesnej budowy sieci kanalizacyjnej odprowadzającej ścieki do oczyszczalni, bądź przejściowo do jednego lub kilku zbiorników bezodpływowych w obrębie każdego kompleksu zabudowy rekreacyjnej,
- - położenia zabudowy poza dnami rynien jeziornych i ich zboczami w odległości do 100 m od linii brzegowej jezior.

Jednostki realizujące: władze gminne, służby starostów i wojewody.

- ✱ Stymulowanie zachowania możliwie dużego udziału powierzchni biologicznie czynnej na terenach rekreacyjnych.

Jednostki realizujące: organa gmin i powiatów.

OCHRONA WALORÓW PRZYRODNICZYCH

- ✱ „Koncentrowanie” ruchu turystycznego i penetracji rekreacyjnej na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, w tym zwłaszcza na terenach chronionych i w lasach poprzez odpowiednie wytyczenie i urządzenie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych i miejsc odpoczynku, a także przez skuteczne egzekwowanie przepisów porządkowych.

Jednostki realizujące: Zarząd Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, dyrekcje Wielkopolskiego i Drawieńskiego Parku Narodowego, nadleśnictwa, władze samorządowe województwa i gmin, służby wojewody.

5.5.6 OCHRONA PRZYRODY I LEŚNICTWO

- ✱ Podjęcie działań służących perspektywicznemu włączeniu do WPN Łęgów Rogalińskich.

Jednostki realizujące: służby wojewody, kierownictwo WPN, władze gminy Mosina, samorząd województwa.

- ✱ Opracowanie i realizacja planów ochrony dla istniejących rezerwatów przyrody

Jednostki realizujące: służby wojewody.

- ✱ Utworzenie nowych rezerwatów przyrody zgodnie z Koncepcją krajowej sieci ekologicznej ECONET – POLSKA.

Jednostki realizujące: służby wojewody.

- ✱ Utworzenie parku krajobrazowego w rejonie sandru nowotomyskiego.

Jednostki realizujące: służby wojewody, władze zainteresowanych gmin, samorząd województwa.

- ✱ Utworzenie parku krajobrazowego w rejonie sandru Gwdy.

Jednostki realizujące: służby wojewody, władze zainteresowanych gmin, samorząd województwa.

- ✱ Powiększenie Sierakowskiego Parku Krajobrazowego o większy fragment pól wydmych na terasach Międzyrzecza Warciańsko-Noteckiego.

Jednostki realizujące: służby wojewody, władze zainteresowanych gmin, samorząd województwa.

- ✱ Utworzenie obszarów chronionego krajobrazu obejmujące ciągi biotopów podmokłych i wilgotnych w dnach dolin rzecznych.

Jednostki realizujące: służby wojewody, władze zainteresowanych gmin, samorząd województwa.

- ✱ Uznawanie za użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe istniejących jeszcze pozostałości ekosystemów i cennych fragmentów krajobrazu na terenach rolniczych i leśnych.

Jednostki realizujące: władze gmin, nadleśnictwa.

- ✱ Wyznaczanie granicy polno-leśnej na gruntach nie będących własnością skarbu państwa w taki sposób, aby lasy tworzyły możliwie zwarte kompleksy.

Jednostki realizujące: władze gmin, służby starostów, nadleśnictwa.

6. ZAKOŃCZENIE

6.1. Procedura dalszych prac

Wyniki powyższych ustaleń Strategii (celów, zadań i przedsięwzięć) są podstawą do sformułowania programów wojewódzkich i opracowania projektów realizacyjnych. Faza opracowania programów i projektów odbywa się na ogół według określonego schematu. Klasyczny schemat obejmuje następujące elementy:

- *tło programu i projektu (podstawowe informacje),*
- *cel ogólny i cele szczegółowe programu i projektu,*
- *planowane działania,*
- *spodziewane rezultaty,*
- *harmonogram realizacji,*
- *zespół wykonawczy,*
- *budżet.*

Aby tę fazę wykonać, potrzebne jest **określenie priorytetów przedsięwzięć zawartych w przyjętych programach strategicznych** i określenie ich sekwencji czasowych, przynajmniej na pierwsze 2-3 lata realizacji Strategii, a potem sukcesywnie co rok na kolejne 2-3 lata.

Programy i projekty, bądź tytuły projektów powinny być zdefiniowane przestrzennie i określone czasowo oraz wskazywać parametry, których spełnienie umożliwia realizację określonych zadań na danym terenie.

W tej samej fazie należy przygotować **montaż finansowy** programów wojewódzkich (ich priorytetowych przedsięwzięć) z uwzględnieniem środków rządowych, samorządowych, organizacji gospodarujących (publicznych i prywatnych), funduszy wsparcia dla Polski ze strony Unii Europejskiej²⁹.

Przed przystąpieniem do właściwej realizacji Strategii ważne jest jej **przedstawienie publiczne i możliwie najpełniejsze przyswojenie przez** społeczeństwo. Może to być traktowane jako kontynuacja procesu dyskusji nad projektem Strategii, przy zastosowaniu tych samych środków kontaktu (Biuletyn „Strategia Wielkopolski”, informacje internetowe), a może też opierać się na innych środkach przekazu.

6.2. Monitoring

W zasadniczym procesie realizacji Strategii ważna jest kontrola przebiegu tego procesu oraz ocena uzyskanych efektów społecznych i gospodarczych, a także zmian w środowisku przyrodniczym. Zadanie to, mające charakter permanentny, nazywa się monitoringiem strategii lub monitoringiem realizacji Strategii³⁰.

Monitoring dotyczyć musi w zasadzie dwóch podstawowych spraw:

- *oceny przebiegu realizacji strategii tj. jej celów, programów i zadań,*
- *oceny uzyskiwanych efektów rozwoju społecznego i gospodarczego oraz stanu środowisk, co w sumie traktować i uznać można za efekty realizacji strategii.*

²⁹ Zasady finansowania programów wojewódzkich i odpowiadające im tablice montażu środków przedstawiamy w raporcie II.5. (D.Kałużny, L.Wojtasiewicz).

³⁰ Zasady monitorowania realizacji zapisów strategii oraz zmian sytuacji społeczno-gospodarczej są przedstawione w raporcie II.6. (J.Parysek, J.Łuczak, L.Wojtasiewicz).

Realizacja Strategii przynieść powinna pozytywne zmiany (efekty) zakładane na etapie jej opracowania. Może jednak także spowodować, i tego nie należy wykluczać, niezamierzone i nieoczekiwane zmiany niekorzystne, których nie dało się przewidzieć, lub, które wystąpiły w wyniku określonego ukształtowania się warunków realizacji strategii, zwłaszcza warunków zewnętrznych, w szczególności międzynarodowych i krajowych. Właśnie monitoring powinien wskazywać wszelkiego rodzaju zmiany, aby można było podejmować na bieżąco różnego rodzaju korekty, w wyniku wprowadzenia, których strategia realizowana będzie konsekwentnie i sprawnie.

MONITORING REALIZACJI ZAPISÓW STRATEGII MA ZATEM DWIE FUNKCJE: SPRAWDZAJĄCĄ I KORYGUJĄCĄ.

- Funkcja sprawdzająca to systematyczne, najlepiej coroczne, zestawienie wykonanych przedsięwzięć w relacji do zapisanych programów. Należy tu określić zadania (wykonane i niewykonane), a także podać przyczyny opóźnień i innych odchyłeń od zapisów. Chodzi tu oczywiście nie tylko o zadania rzeczowe, ale również o zadania organizacyjno-finansowe (montaż finansowy).
- Funkcja korygująca to wprowadzanie do zapisów Strategii zmian wynikających ze szczególnie istotnych okoliczności, których nie dało się przewidzieć w fazie tworzenia Strategii, lub co do których przyjęto niewłaściwe założenie. Jako przykład można tu wymienić ewentualną decyzję o organizacji wystawy światowej EXPO-2014 w Poznaniu (decyzja taka zmieniałaby układ priorytetów inwestycyjnych zawartych w obecnej wersji Strategii, w której tego przedsięwzięcia jeszcze nie założono).

MONITORING STRATEGII UMOŻLIWIA:

- *bieżącą ocenę realizacji programów i zadań oraz osiągania celów,*
- *prognozowanie ewentualnych zmian warunków realizacji,*
- *dokonanie bieżących korekt i poprawek,*
- *podjęcie działań zabezpieczających i naprawczych,*
- *informowanie społeczności regionalnej o uzyskanych wynikach.*

Monitoring umożliwia zatem rzecz bardzo ważną, praktycznie nieodzowną, a mianowicie traktowanie prac nad Strategią rozwoju województwa jako zadania ciągłego.

Bliższa charakterystyka monitoringu, który przyjmujemy dla województwa wielkopolskiego, przedstawia się następująco:

6.2.1. Przedmiot monitoringu

Przedmiotem monitoringu jest region, pojmowany jako system społeczno-ekonomiczno-ekologiczny. Oznacza to, że uwzględniane będą gospodarka regionu, społeczność regionalna oraz środowisko przyrodnicze i te podsystemy stanowiąc będą przedmiot oceny.

Analiza dokonujących się zmian prowadzona musi być, stosownie do wewnętrznej struktury administracyjnej czy organizacyjnej regionu tj. na:

- *poziomie województwa wielkopolskiego,*
- *poziomie powiatów,*
- *poziomie gmin.*

Przedmiotem monitoringu będą też podmioty gospodarcze oraz społeczność regionalna, a konkretnie reprezentanci podmiotów i mieszkańców. Szczegóły w tej sprawie przedstawione są w dalszej części opracowania.

Jednostka prowadząca monitoring, a powinien to być Departament Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Urzędu Marszałkowskiego, w takich właśnie przekrojach prowadzić powinna ocenę dokonujących się zmian. Należy uaktualniać bazy danych - wskaźniki dynamiki zmian oraz wskaźniki natężenia oraz oceny sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, jakie powstają w opinii lub świadomości podmiotów gospodarczych i społeczności, która kształtuje postawy oraz determinuje podejmowane działania.

6.2.2. Podmioty monitoringu

Głównym podmiotem monitoringu musi być Urząd Marszałkowski, a konkretnie Departament Strategii Rozwoju i Promocji Województwa - jednostka zobowiązana, a ponad wszystko odpowiedzialna za rozwój regionu. Koordynacja procesu realizacji strategii i ocena realizacji zadań składających się na całość strategii musi być zatem jednym z podstawowych zadań tej placówki, prawdopodobnie najważniejszym. To w tej jednostce powinny być gromadzone dane pozwalające prowadzić bieżącą ocenę dokonujących się zmian w regionie. Niezbędne jest zatem stworzenie odpowiedniej bazy danych i prowadzenie na tej podstawie analizy stanu i dokonujących się zmian.

Pomocą w tworzeniu bazy informacyjnej monitoringu rozwoju regionu służyć także powinny: starostwa powiatowe, urzędy gminne oraz Urząd Statystyczny w Poznaniu. Niezmiernie ważną w tym względzie sprawą jest pełne wykorzystanie w procesie monitoringu danych będących w posiadaniu US. Władza regionalna wypracować musi efektywne formy współpracy z placówką statystyki państwowej i zabezpieczyć na ten cel odpowiednie środki, choć nie każda uzyskiwana informacja wymagać będzie zapewne specjalnego finansowania.

Na poziomie regionu, powiatów i gmin powinna zostać przyjęta jednolita matryca wskaźników, odpowiednio agregowanych tj. na szczeblu powiatów w układzie gmin i na szczeblu regionu – w układzie gmin i powiatów. Oczywiście monitoring na szczeblu powiatu będzie szerszy niż na szczeblu gminy, podobnie jak na poziomie województwa będzie szerszy niż na poziomie powiatu. Pierwszy (poziom gminy) posiadać będzie lokalny, drugi (powiat) subregionalny, natomiast trzeci (województwo) – regionalny charakter. Zdecydowana większość gmin regionu posiada wewnętrzne, komputerowe systemy informacji (m.in. zorganizowane we współpracy z WOKiS-em) i stworzenie baz danych związanych ze strategią nie powinno sprawiać większego kłopotu, pod warunkiem poważnego potraktowania tego zadania.

6.2.3. Struktura monitoringu

Proponuje się trzy, różniące się od siebie, jednak dające szerokie spektrum ujęcia, kategorie ujęcia oceny sytuacji społeczno-gospodarczej regionu.

Pierwszą kategorią będzie ocena sytuacji w świetle danych statystycznych. Uzyskane z Urzędu Statystycznego lub inną drogą dane stanowiąc będą jedyną podstawę analizy i oceny na tym poziomie.

Drugą kategorią oceny będzie analiza kondycji gospodarczej wybranych podmiotów gospodarczych oraz ocen sytuacji gospodarczej formułowanych przez te podmioty. Muszą to być podmioty różnych branż, różnej wielkości, zlokalizowane w różnych powiatach i różnego typu miejscowościach.

Jest to może przedsięwzięcie nowatorskie i na pozór trudne do realizacji, ale skoro tygodniki takie jak „Polityka” czy „Wprost” uzyskują dane na temat kondycji gospodarczej 500 największych podmiotów gospodarczych w kraju lub sytuacji materialnej 100 czy większej liczby najbogatszych Polaków, nie powinno stanowić większej przeszkody zdobycie przez władzę wojewódzką danych i informacji od np. 100-200 reprezentatywnie dobranych podmiotów gospodarczych. Warto też przy tej okazji nadmienić, że podobne badania prowadzi gdański Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową i nazywa je „barometrem gospodarki” i właśnie doświadczenia tych badań były źródłem sformułowania takiej właśnie propozycji oceny.

Trzecią kategorią oceny będzie odczucie społeczne dokonujących się zmian. Będzie to coś na kształt badania opinii publicznej czy społecznej, ale opinii potwierdzonej konkretnymi faktami. Nie będzie to tylko ocena typu „tak mi się wydaje” a ocena „jest tak, bowiem...”.

Monitoring będzie zatem prowadzony w trzech przekrojach (kategoriach):

- (1) *rozwoju społeczno-gospodarczego województwa,*
- (2) *kondycji podmiotów gospodarczych i ich punktu widzenia,*
- (3) *odczuć społecznych.*

Każdy z tych przekrojów posiadać będzie zresztą swoją specyfikę i swoje uzasadnienia.

Pierwszy przekrój dostarczy względnie obiektywnych informacji ogólnych o rozwoju regionu w wymiarze podstawowych wskaźników struktury społecznej i gospodarczej.

Przekrój drugi, do pewnego stopnia obiektywny, pokaże, jaka jest kondycja ekonomiczna wybranych do analizy i oceny podmiotów gospodarczych, jakie dokonują się zmiany i czym są te zmiany warunkowane.

Przekrój trzeci, całkowicie subiektywny, odzwierciedli odczucia społeczne w zakresie warunków życia i dokonujących się zmian.

Wydaje się, że dopiero przy łącznym uwzględnieniu trzech wyodrębnionych przekrojów, uzyskany zostanie, w miarę pełny, obraz stanu gospodarki i poziomu życia mieszkańców regionu oraz dokonujących się tym zakresie zmian. Obraz do pewnego stopnia obiektywny, ale i subiektywny.

Tego rodzaju ujęcie monitoringu posiada jeszcze jedną ważną cechę. Pokazuje nie tylko surowe dane na temat rozwoju, ale wzbogaca te dane o odczucia i oczekiwania mieszkańców regionu, głównego adresata strategii rozwoju oraz o opinię podmiotów gospodarczych, ważnych realizatorów strategii.

6.2.4. Zakres rzeczowy monitoringu

Zakres rzeczowy monitoringu nie powinien być zbyt obszerny. Strategia jest programem generalnym i z tych względów ocena rozwoju powinna posiadać także generalny charakter. Nie oznacza to, że powinna być powierzchowna. Zestaw wskaźników będących podstawą oceny powinien ujmować w sposób dość szczegółowy, podstawowe zagadnienia rozwoju gospodarczego, społecznego oraz stanu środowiska.

- ✱ Oczywiście każda kategoria monitorowania posiadać będzie swoją specyfikę, jeśli idzie o zakres rzeczowy oceny³¹

³¹ Szczegółowe metody monitoringu są przedstawione w raporcie II.6.(J.Parysek,J.Luczak,L.Wojtasiewicz).

6.3. Promocja województwa

Niezbędnym elementem procesu realizacji strategii jest promocja województwa.

OTO SKRÓCONY ZARYS DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO:³²

W strategii promocji regionu wielkopolskiego wyszczególniono cztery główne grupy adresatów działań promocyjnych, w ramach których wskazano na odrębne cele, instrumenty i działania promocyjne. W tabelach 12, 13, 14, 15 zaprezentowano skrócony opis przedsięwzięć promocyjnych w ramach poszczególnych grup adresatów. Tabela 16 pokazuje dodatkowe możliwości działań promocyjnych skierowanych do wszystkich odbiorców. W tabelach przedstawiono także uczestników działań promocyjnych w obrębie wyróżnionych grup adresatów.

TABELA 12. CELE, INSTRUMENTY I DZIAŁANIA PROMOCYJNE SKIEROWANE DO MIESZKAŃCÓW.

ADRESACI	mieszkańcy
CELE	1. Utożsamianie się mieszkańców z regionem i proponowanym wizerunkiem 2. Wzmocnienie poczucia jedności i integracji lokalnych społeczności regionu 3. Przekonywanie do słuszności zamierzeń władz lokalnych
INSTRUMENTY I DZIAŁANIA	• szerokie otwarcie się jednostek administracyjnych i innych instytucji w regionie na bezpośrednie kontakty z mieszkańcami (konsultacje planów, zamierzeń, organizowanie drzwi otwartych w urzędach, bezpłatne konsultacje, uruchomienie bezpłatnej infolinii) • wydawanie regionalnych publikacji traktujących o Wielkopolsce, szeroko dostępnych i przystępnie opracowanych; promowanie już istniejących, np. „Przegląd Wielkopolski” • przeprowadzanie sond, plebiscytów jako okazji do wyrażania opinii o regionie i działaniach władz regionu, w tym również prowadzenie badań ankietowych • wydawanie kalendarzy (w rozmaitych formach) z wykazami najważniejszych imprez, świąt, rocznic i innymi charakterystycznymi informacjami dla regionu • targi i wystawy przedstawiające dorobek gmin, imprezy kulturalne, zawody sportowe (organizacja określonych wydarzeń powinna stać się tradycją i stałym elementem promocji) • konkursy między gminami (turnieje miast, wybory najlepszego wójta, sołtysa, radnego, konkursy wiedzy o regionie, konkurs na najładniejszy ogród, dom, wieś, itp.) • konkursy lub pokazy związane ze specyfiką regionu (np. gwary, kuchni wielkopolskiej) • wykorzystanie masowej reklamy (głównie zewnętrznej) propagującej logo regionu, charakter regionu, wydarzenia w regionie (wykorzystanie lokalnych osobistości), stworzenie sloganu reklamowego w celu zwiększenia stopnia tożsamości z regionem • wyprodukowanie gadżetów reklamowych (koszulki, torby, plecaki, naklejki z logo i hasłem województwa) i udostępnienie w sprzedaży oraz wykorzystanie w konkursach • akcja reklamowa przedstawiająca nowe elementy reklamowe regionu (logo, herb) • akcja promocyjna podkreślająca integralny charakter regionu (pod hasłem „Wszyscy mieszkamy w Wielkopolsce”) • nadawanie filmów, reportaży o regionie w sposób interesujący i przystępny • cykl imprez (festynów) promujących region w największych miastach Wielkopolski • wypromowanie już istniejących organizacji i stowarzyszeń traktujących o Wielkopolsce, związanych z udziałem mieszkańców (np. Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne) • prowadzenie pojedynczych przedsięwzięć nakierowanych na poszczególne obszary życia w Wielkopolsce i realizację celów szczegółowych strategii rozwoju („Sprzątanie Wielkopolski”, „Weekend w Wielkopolsce”, „4 pory Wielkopolski”)
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	• samorząd województwa, samorządy lokalne, urzędy gmin, władze regionu • lokalne media (telewizja, radio, prasa) • poszczególne stowarzyszenia i organizacje (np. Unia Wielkopolan, Stowarzyszenie Gmin Regionu Wielkopolski, branżowe Izby Gospodarcze, stowarzyszenia producentów) • pojedynczy przedsiębiorcy (w ramach lokalnych wydarzeń i działań) • lokalni liderzy, osobistości, parlamentarzyści

³² Według Raportu II.3.4.3 (H.Szulce, M. Florek)

	• agencje reklamowe, agencje reklamowe, agencje badawcze
--	--

TABELA 13. CELE, INSTRUMENTY I DZIAŁANIA PROMOCYJNE SKIEROWANE DO TURYSTÓW KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH.

ADRESACI	turyści krajowi i zagraniczni
CELE	1. Informowanie o regionie z naciskiem na aspekt turystyczny (położenie, warunki naturalne, obiekty, imprezy lokalne, baza gastronomiczno-noclegowa, komunikacja) 2. Zachęcanie do odwiedzania regionu (przedstawienie jako atrakcyjnego miejsca) przekonanie o przychylnym nastawieniu do turystyki władz i mieszkańców
INSTRUMENTY I DZIAŁANIA	• wydanie informatorów turystycznych w kilku językach obcych, dopracowanie dostępnych przewodników (atrakcyjne miejsca, rekomendacje turystów, możliwości komunikacji, itp.) • umieszczanie i udostępnianie przewodników w punktach informacji turystycznej, w hotelach, motelach, kwaterach, pociągach, dworcach PKP, lotniskach • prezentacje możliwości spędzania czasu w regionie przy okazji targów turystycznych międzyregionalnych • zaprojektowanie oryginalnej pocztówki reklamowej Wielkopolski (stałej z przeznaczeniem dla turystów oraz wersji okolicznościowych) z uwzględnieniem logo, kolorów regionu • powołanie Klubu Miłośników Regionu (członkowie spoza regionu) i nadanie mu prestiżowego charakteru • wypromowanie odbywających się w regionie imprez kulturalnych (szczególnie o znaczeniu międzynarodowym) w mediach, informatorach turystycznych (także międzynarodowych) • wypromowanie wielkopolskich gospodarstw agroturystycznych jako oferty nie tylko dla turystów spoza regionu, ale także dla mieszkańców województwa • wydawanie ulotek o regionie (wykorzystywane podczas targów i imprez lokalnych) • wyraźne oznaczenie miejsc atrakcji turystycznych (oznakowanie tras, jednolita szata graficzna, napisy w językach obcych) • uwypuklenie (i stworzenie) miejsc informacji turystycznej w całym regionie (wyraźne oznakowanie tych miejsc), stworzenie punktów informacyjnych o regionie i poszczególnych miastach na dworcach PKP • umieszczenie na wszystkich drogach prowadzących do województwa (granica regionu) tablic z nazwą regionu, hasłem reklamowym, logo regionu; także przy wybranych głównych trasach • oznaczenie tablic z nazwą miejscowości przy trasach kolejowych (dodanie logo bądź nowe tablice z hasłem, np. „Zatrzymaj się w Wielkopolsce – Stay in Wielkopolska”) • udostępnianie do zakupu typowych regionalnych upominków, pamiątek, a także gadżetów reklamowych Wielkopolski • promowanie wydawnictw traktujących o Wielkopolsce w miejscach sprzedaży materiałów reklamowych, biletów wstępu, centrach informacji, itp. • umożliwienie zakupu kalendarzy (w różnych formach) z wykazem wydarzeń w regionie • zorganizowanie nowych, cyklicznych wydarzeń (festiwale, konkursy, imprezy sportowe), lokalizowanie ich w małych miejscowościach • zadbanie o emisje reportaży i filmów traktujących o Wielkopolsce w telewizji "Polonia"
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	• samorząd regionu, samorządy lokalne, Zarząd Dróg Wojewódzkich • Wielkopolska Izba Turystyczna, oddział Polskiej Agencji Promocji Turystyki, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze • biura podróży, hotele, PKP, porty lotnicze • biura informacji turystycznej, punkty informacyjne • lokalne stowarzyszenia, np. Poznańskie Towarzystwo Agroturystyczne • organizatorzy imprez kulturalnych, sportowych, itp. • media (szczególnie TV Polonia) • agencje reklamowe

TABELA 14. CELE, INSTRUMENTY I DZIAŁANIA PROMOCYJNE SKIEROWANE DO INWESTORÓW KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH, INSTYTUCJI MIĘDZYNARODOWYCH.

ADRESACI	inwestorzy krajowi i zagraniczni, instytucje międzynarodowe
CELE	1. Zaprezentowanie oferty regionu, przedstawienie korzyści zawartych w ofertach (w tym przedstawienie czynników, od których zależy powodzenie przedsięwzięć lokalizowanych w Wielkopolsce) 2. Informowanie o regionie ze szczególnym naciskiem na aspekt gospodarczy

	tworzenie korzystnych stosunków współpracy z potencjalnymi nabywcami oferty regionu poprzez informowanie ich o przychylnym nastawieniu lokalnych władz oraz innych podmiotów 3. Wyróżnienie regionu spośród innych konkurencyjnych województw nie tylko na terenie kraju, ale także wśród państw sąsiednich tworzenie i popularyzowanie opinii o szczególnie korzystnych warunkach lokalizacji działalności gospodarczej na obszarze województwa
INSTRUMENTY I DZIAŁANIA	• wydawanie katalogów gospodarczych – przewodników inwestora (ogólnych i tematycznych) • uruchomienie punktu (biura) kompleksowej informacji o regionie dla inwestorów w największych miastach lub poprawa działalności Izby Gospodarczych w tym zakresie • udział w imprezach targowych i wystawach – np. MTT w Berlinie, Targi Komunalne w Libercu, MT w Lipsku, Targi Inwestycyjne Miast Polski Investcity, targi branżowe i inne • stworzenie bazy atrakcyjnych rejonów i cykliczne publikowanie syntetycznych danych • krótkie filmy na kasetach VHS przedstawiające walory regionu • prezentacje regionu na płytach CD • stworzenie międzyregionalnych organizacji na wzór współpracy między miastami (region Wielkopolski i inny poza granicami kraju), których zadaniem będzie prowadzenie działalności promocyjnej i koordynacja realizowanych już przedsięwzięć pomiędzy Wielkopolską a danym regionem • uruchomienie biur województwa wielkopolskiego na terenie regionów, z którymi Wielkopolska intensywnie współpracuje i uruchamianie takich ośrodków w przyszłości • skonstruowanie sloganu reklamowego skierowanego do inwestorów, podkreślającego chęć przyjmowania nowych inicjatyw (np. „Otwarta Wielkopolska”) • organizowanie „otwartych drzwi” w ważnych dla inwestorów obiektach, zakładach, itp. • bieżące konstruowanie indywidualnych ofert kierowanych bezpośrednio do wybranych potencjalnych inwestorów (duże znaczenie kontaktów interpersonalnych) • skierowanie ofert do radców handlowych przy polskich placówkach dyplomatycznych i do ambasad zagranicznych w Polsce • zorganizowanie targów międzyregionalnych – prowadzonych dwuetapowo: w Wielkopolsce i współpracujących regionach, jako okazja do zaprezentowania własnych osiągnięć oraz możliwości inwestycyjnych i turystycznych w regionach • zastosowanie odpowiedników promocji cenowych, np. obniżki cen gruntów, podatków • wypromowanie wśród potencjalnych inwestorów istniejących organizacji i stowarzyszeń mających wpływ na ich pozyskiwanie i obsługę, np. Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, branżowe Izby, Wielkopolski Klub Kapitału, Sejmik Gospodarczy Województwa Wielkopolskiego, Agencje Rozwoju Regionalnego, itp. • rozwój tras turystycznych i organizowanie krótkich pobytów w regionie skierowanych do inwestorów jako turystów
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	• samorząd regionu, samorządy lokalne, władze lokalne, lokalne osobistości • odpowiednie wydziały urzędów gmin • Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, lokalne Izby Gospodarcze, Agencje Rozwoju Regionalnego, Sejmik Gospodarczy Województwa Wielkopolskiego, itp. • organizatorzy targów i wystaw • biura informacji dla inwestorów • przedsiębiorcy, właściciele zakładów, przedstawiciele ośrodków badawczych, itp. • biura podróży • agencje reklamowe

TABELA 15. CELE, INSTRUMENTY I DZIAŁANIA PROMOCYJNE SKIEROWANE DO LOKALNYCH PRZEDSIĘBIORCÓW (CZĘŚĆ PIERWSZA TABELI) ORAZ DO WŁADZ LOKALNYCH, RADNYCH, LOKALNYCH PARLAMENTARZYSTÓW I POLITYKÓW, LOBBY (CZĘŚĆ DRUGA)

ADRESACI	lokalni przedsiębiorcy
CELE	1. Informowanie o możliwościach, warunkach i udogodnieniach dla prowadzenia działalności na terenie regionu 2. Zachęcanie do podejmowania działalności gospodarczej 3. Zachęcanie przedsiębiorców mieszkających w regionie do rozszerzania działalności
INSTRUMENTY I DZIAŁANIA	• nagradzanie przedsiębiorców poprzez nagłaśnianie informacji o zdobywanych nagrodach, certyfikatach, miejscach w rankingach

	- wypromowanie instytucji wspierających działalność małych i średnich przedsiębiorstw – Ośrodki Wspierania Przedsiębiorczości, Polskie Stowarzyszenie Małych i Średnich Przedsiębiorstw i inne lokalne - wypromowanie targowych imprez regionalnych jako okazji do zaprezentowania dorobku małych i średnich przedsiębiorstw (np. „Kalagros” – przemysł rolno-spożywczy w Kaliszu, „Gwiazdka” – targi konsumpcyjne w Lesznie) - motywowanie do prowadzenia bądź rozszerzenia działalności poprzez możliwości obniżek określonych opłat, systemu dofinansowań - organizacja konkursów mobilizujących grupy zawodowe, np. prowadzony Wielkopolski Kupiec Roku. Można go rozpowszechnić na każdą sferę zawodową, np. Wielkopolski Nauczyciel Roku, Lekarz Roku itp. - wypromowanie istniejących organizacji i stowarzyszeń mających wpływ na działania przedsiębiorstw (np. Wielkopolska Izba Przemysłowo - Handlowa, branżowe izby, lokalne izby gospodarcze, Agencje Rozwoju Regionalnego, Unia Wielkopolan, która wyróżnia wielkopolskie przedsiębiorstwa znakiem „Wielkopolska Jakość” - dodatkowo stworzenie odmiennych zasad nagradzania określonych produktów hasłem: „wyprodukowane w Wielkopolsce” czy „Wielkopolska specjalność”, a także opracowanie warunków wykorzystywania herbu regionu - wydawanie informatorów traktujących o zasadach i możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w Wielkopolsce - skłanianie do podtrzymywania tradycji poprzez nagradzanie długoletnich przedsiębiorstw rodzinnych w wyniku np. konkursu
ADRESACI	władze lokalne, radni, lokalni parlamentarzyści i politycy, lobby
CELE	1. Nakłanianie do kształtowania korzystnych relacji z otoczeniem wewnętrznym przejęcie funkcji promocyjnych (reprezentowanie regionu poza jego granicami, informowanie o nim, zachęcanie do odwiedzenia czy inwestowania)
INSTRUMENTY	- wykorzystywanie kopert, papieru firmowego, wizytówek, teczek, segregatorów ze znakiem regionu (obok lokalnych znaków) - organizowanie konkursów na najsukuteczniejszego posła, radnego wójta, sołtysa itp. - wybory najsprawniej zarządzanej gminy - reportaże (telewizyjne, radiowe) na temat najlepszych miast i gmin
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	- samorząd województwa, samorządy lokalne, odpowiednie wydziały, urzędy - stowarzyszenia i organizacje związane z samorządem i lokalną przedsiębiorczością, np. Zrzeszenia Wójtów, Burmistrzów i Prezydentów Wielkopolski, Wielkopolski Ośrodek Kształcenia i Studiów Samorządowych, Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, lokalne izby gospodarcze, Agencje Rozwoju Regionalnego, Unia Wielkopolan - Ośrodki Wspierania Przedsiębiorczości, Polskie Stowarzyszenie Małych i Średnich Przedsiębiorstw i inne lokalne inkubatory przedsiębiorczości - organizatorzy targów w regionach - media

TABELA 16. CELE, INSTRUMENTY I DODATKOWO DZIAŁANIA PROMOCYJNE SKIEROWANE DO WSZYSTKICH ADRESATÓW PROMOCJI

ADRESACI	wszyscy adresaci promocji
CELE	1. Dodatkowe wsparcie działań promocyjnych w regionie
INSTRUMENTY I DZIAŁANIA	- dopracowanie strony internetowej regionu pod kątem wszystkich odbiorców działań promocyjnych (łatwiejszy dostęp, poszerzenie zakresu wiadomości, uaktualnienie informacji, dopracowana szata graficzna) i szerokie informowanie o jej istnieniu - celowe zapraszania i uwypuklanie wizyt znanych osobistości kraju i świata (różnorodnych dyscyplin) - nagłaśnianie w mediach lokalnych i krajowych - dodawanie do nazw miejscowości, o których informacje podaje się w ogólnopolskich mediach dodatku „W Wielkopolsce” - szerokie informowanie o osiągnięciach, nagrodach, uzyskiwanych miejscach w rankingach we wszystkich dziedzinach - umieszczanie tych informacji w katalogach i innych materiałach promocyjnych na wszystkich poziomach - wypromowanie istniejących organizacji, związków, stowarzyszeń, klubów, itp. związanych z działalnością odbiorców działań promocyjnych na wszystkich poziomach - podkreślanie wagi władz lokalnych i regionalnych - np. dołączanie listów (podpisów) od władz lokal-

Z A K O Ń C Z E N I E

	nych do ofert dla inwestorów, turystów i mieszkańców regionu, udział władz lokalnych jako patronów pojedynczych przedsięwzięć • stworzenie „Ambasady Wielkopolski” w Warszawie i nadanie jej wyjątkowo prestiżowego charakteru. Jej działalność powinna obejmować możliwie jak najwięcej funkcji i dziedzin (od reprezentacyjnej do informacyjnej)
PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	• samorząd regionu, samorządy lokalne, władze regionu i gmin • lokalne organizacje, stowarzyszenia i zrzeszenia • media • agencja reklamowa • biura informacji

7. SPIS RAPORTÓW

na których oparto Projekt Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego

- II.3.1.1. Prognozy demograficzne. Autor: J. Paradysz
- II.3.1.2. Program zachowania i rozwoju środowiska kulturowego. Autorzy: D. Matyaszczyk, T. Palacz, M. Wróbel
- II.3.1.3. Kształtowanie rynku pracy – program gospodarowania zasobami ludzkimi. Autorzy: H. Januszek, G. Krzyminiewska, J. Orczyk, J. Sikora
- II.3.1.4. Potrzeby społeczne i ich zaspokojenie. Autorzy: B. Rzeczyński, M. Kasperek-Hoppe
- II.3.2.1. Program gospodarki zasobami i ochrony środowiska. Autor: A. Mizgajski
- II.3.2.2. Program ładu przestrzennego i rozwoju sieci osadniczej. Autorzy: W. Gaczek, W. Budner, E. Małuszyńska
- II.3.2.3. Program równoważenia systemu transportowego. Autorzy: M. Ciesielski, J. Długosz, G. Gołębska, A. Szudrowicz, M. Szymczak, E. Tuczyńska
- II.3.2.4. Program rozwoju infrastruktury technicznej. Autor: B. Rzeczyński
- II.3.3.1.1. Program rozwoju przedsiębiorczości. Autorzy: W. Czternasty, T. Kujaczyński, K. Robaszkiewicz
- II.3.3.1.2. Program rozwoju innowacyjności i konkurencyjności. Autorzy: J. Guliński, J. Meissner
- II.3.3.2. Program rozwoju nauki, szkolnictwa i specjalistycznych usług wyższego rzędu. Autorzy: L. Wojtasiewicz, W. Gaczek, J.J. Parysek
- II.3.3.3.1. Program rozwoju rolnictwa. Autorzy: W. Poczta, J. Lira, F. Wysocki
- II.3.3.3.2. Program rozwoju turystyki. Autorzy: G. Gołębski, B. Hołderna-Mielcarek, A. Niezgoda, P. Zmyślony
- II.3.3.3.3. Program rozwoju innych działów w tym budownictwa. Autorzy: A. Sobczak, W. Grodzki, M. Trojanek,
- II.3.4.1. Misja i funkcje zewnętrzne województwa. Autorzy: R. Chmielewski, D. Płóciennik, L. Łodyga, J. Twardowska
- II.3.4.2. Szanse i zagrożenia województwa w ramach Unii Europejskiej. Autorzy: R. Chmielewski, D. Płóciennik, L. Łodyga, J. Twardowska
- II.3.4.3. Promocja województwa w kraju i za granicą. Autorzy: H. Szulce, M. Florek
- II.5. Tablice finansowe określające zasady montażu finansowania programów wojewódzkich. Autorzy: L. Wojtasiewicz, D. Kałużny
- II.6. Koncepcja monitoringu realizacji zapisów strategii i monitoringu zmian sytuacji społeczno-gospodarczej województwa. Autorzy: L. Wojtasiewicz, J.J. Parysek, J. Łuc

Raporty dostępne są w Departamencie Strategii Rozwoju i Promocji Województwa Urzędu Marszałkowskiego

Tekst Strategii znajduje się na stronie internetowej: www.wielkopolska.mw.gov.pl/dw

8. SKŁAD ZESPOŁU WYKONAWCÓW

- **Akademia Ekonomiczna w Poznaniu:**
- prof. dr hab. Lucyna Wojtasiewicz – **kierownik zespołu**
- dr Waldemar Budner
- prof. dr hab. Marek Ciesielski
- prof. dr hab. Waldemar Czternasty
- dr Jan Długosz
- mgr Magdalena Florek
- prof. dr hab. Wanda Gaczek
- dr Elżbieta Gołata
- prof. dr hab. Elżbieta Gołomska
- prof. dr hab. Grzegorz Gołomski
- dr Bernadeta Holderna-Mielcarek
- prof. dr hab. Henryk Januszek
- dr Maria Kasperek-Hoppe
- dr Grażyna Krzyminiewska
- dr Tomasz Kujaczyński
- mgr Julita Łuczak
- prof. dr hab. Ewa Małuszyńska
- dr Agnieszka Niezgoda
- prof. dr hab. Józef Orczyk
- prof. dr hab. Jan Paradysz
- dr Kazimierz Robaszkiewicz
- prof. dr hab. Bernard Rzeczyński
- dr hab. Jan Sikora
- prof. dr hab. Antoni Sobczak
- mgr Anna Szudrowicz
- prof. dr hab. Halina Szulce
- dr Maciej Szymczak
- prof. dr hab. Maria Trojanek
- mgr Edyta Tuczyńska
- mgr Piotr Zmyślony

Akademia Rolnicza w Poznaniu:

- dr Jarosław Lira
- prof. dr hab. Walenty Poczta

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

- prof. dr hab. Feliks Wysocki
- prof. dr hab. Jacek Guliński
- prof. dr hab. Andrzej Mizgajski
- prof. dr hab. Jerzy J. Parysek

Agencja Rozwoju Regionalnego w Koninie

- mgr Dariusz Kałużny – Prezes
- mgr Agata J. Bryzgalska
- mgr Arleta Jaśniewicz
- mgr Renata Osztynowicz
- Agnieszka Pawłowska
- mgr Twardowska-Gałek
- mgr inż. Jerzy Wojciechowski

Inne jednostki

- mgr Roman Chmielewski
- mgr Leszek Łodyga
- mgr Danuta Płóciennik
- mgr Jadwiga Twardowska
- dr Janusz Meissner
- mgr Dorota Matyaszczyk
- mgr Teresa Palacz
- mgr Marek Wróbel

Konsultanci:

- prof. dr hab. Zbyszko Chojnicki – UAM
- prof. dr hab. Leon Kozacki – UAM
- prof. dr hab. Ryszard Błażejowski – AR
- prof. dr hab. Andrzej Bereszyński – AR
- prof. dr hab. Anna Michalska-Kotlarska
- prof. dr hab. Lech Ryszkowski – PAN
- prof. dr hab. Edward Szczechowiak – PP